

ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

**A STUDY OF OCCUPATIONAL FRAUD OF BUDDHISTS IN
PRAKHONCHAI SUB-DISTRICT, PRAKHONCHAI DISTRICT,
BURIRAM PROVINCE**

พระทรงยศ ธมฺมทีโป (ปุຍະຕິ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

พระทรงยศ ธมมทีโป (ปุยะติ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

**A study of occupational fraud of buddhists in prakhonchai
sub-district, prakhonchai district, buriram province**

Phra Throngyot Dhammadipo (Puyati)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkorntajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย
จังหวัดบุรีรัมย์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิโกโร, ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย

(พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, ผศ. ดร.)

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. วีระชัย ยศโสธร)

กรรมการ

(รศ. วิเชียร ชาบุดรบุญทริก)

กรรมการ

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณโณ, ดร.)

กรรมการ

(พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร.)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณโณ, ดร.

ประธานกรรมการ

พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร.

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

พระทรงยศ ธมมทีโป

(พระทรงยศ ธมมทีโป)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัย : พระทรงยศ ธมมทีโป

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร. ป.ธ. ๓ ศศ.บ. (ปรัชญา), ศน.ม.
(พุทธศาสนาและปรัชญา), ศน.ด. (พระพุทธศาสนาและปรัชญา)

: พระปลัดกิตติ ยุติธโร, ดร. พธ.บ. (ปรัชญา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : - มีนาคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ เรื่องศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) เพื่อศึกษาหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิจัยพบว่า ๑) ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ บางส่วนหรือบางคนยังประกอบทุจริต คือ (๑) อาชีพค้าขายคัสตราวุธ (๒) อาชีพค้าขายสัตว์ (๓) อาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ (๔) อาชีพค้าขายของมีนเมา และ(๕) อาชีพค้าขายยาพิษ ๒) หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา มีหลักอยู่ ๓ ประการ คือ (๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย คืองดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่ชอบ เรียกว่า มิจฉาวนิชชา (๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา คืองดเว้นจากวจีทุจริต ๔ และ (๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ คือเว้นจากมโนทุจริต ๓ และ ๓) แนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคน จังหวัดบุรีรัมย์ คือ เว้นจากการประกอบอาชีพทุจริต ๕ ประการ (๑) เว้นจากค้าขายคัสตราวุธ (๒) เว้นจากค้าขายสัตว์ (๓) เว้นจากค้าขายเนื้อสัตว์ (๔) เว้นจากค้าขายของมีนเมา และ(๕) เว้นจากค้าขายยาพิษ

ดังนั้น แนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคน จังหวัดบุรีรัมย์ จะต้องเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด หรือมีจฉาวฉินชา คือ การเลี้ยงชีพที่ผิดในทางพระพุทธศาสนา (๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย คือ งดเว้นการเลี้ยงชีพทางกายไม่ชอบที่เป็นมีจฉาวฉินชา ๕ เพราะส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต (๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา คือ งดเว้นการเลี้ยงชีพไม่ชอบทางวาจาที่เป็นวจีหุจรีต ๔ และ(๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ คือ งดเว้นการเลี้ยงชีพทางใจไม่ชอบที่เป็นมโนหุจรีต ๓ ซึ่งเป็นมีจฉาวฉินชา การเลี้ยงชีพไม่ชอบ จะต้องปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และการเลี้ยงชีพชอบทางใจ ซึ่งจะเป็นแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคน จังหวัดบุรีรัมย์

Thesis Title : A Study of Occupational Fraud of Buddhists in Prakhonchai Sub-district, Prakhonchai District, Buriram Province

Researcher : Phra Throngyot Dhammadipo

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committees

: Phrakhruwinaitor Amnat Palapaño, Dr. Pali, III B.A. (Philosophy), M.A. (Buddhism and Philosophy), Ph.D. (Buddhism and Philosophy)

: Phra-palad Kittituttidharo, Dr. B.A. (Philosophy), M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : - March - 2019

Abstract

The thesis on “A Study of Occupational Problem of Buddhists in Prakhonchai Sub-district, Prakhonchai District, Buriram Province” have three objectives namely : 1) to study the issue of occupation of Buddhist in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province, 2) to study of right livelihood in Theravada Buddhism, and 3) to comply with the guidelines of the right livelihood of Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province.

The research found that the occupational problem of some Buddhist in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province still career fraud as (1) trade in weapons (2) trade in human being (3) trade in flesh (4) trade in narcotics (5) trade in poison. 2) the three kinds of the right livelihood in Buddhism are : 1) The physical livelihood ; it is refraining from living in a wrong occupation which is called Mijcha-vanijjha, 2) The verbal livelihood; it is refraining from living with four verbal corruption, 3) Mental livelihood ; it is refraining from living with mental corruption. 3) the practical guideline of Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai District, Buriram province are abstaining from the five occupational fraud as (1) exempts from

merchants of weapon (2) avoidance of a trade of animals (3) exempts from professional trade of meat (4) exempts from the merchants of intoxication, and (5) exempts from the merchants of poison.

Therefor practical guindeline of Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province is abstaining from wrong occupation or Mijjha-vanijjha which is fraud career in Buddhism 1) physical right livelihood ; the livelihood in Buddhism is the practice of Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province. It is refraining from living in an unreasonable way is called a Miccha-vanijjha, because it promotes persecution and destruction of life, 2) Verbal livelihood : the right livelihood in Buddhism is a way for Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province. The verbal right livelihood is a good action, and it is a life that is right living. The principles of livelihood in Buddhism is a guideline for Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram Province, 3) Mental livelihood : the right livelihood in Buddhism is a guideline for Buddhists in Prakhonchai sub-district, Prakhonchai district, Buriram province.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จเรียบร้อยได้ด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์จากบุคคลหลายฝ่าย และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ให้โอกาสในการศึกษาและการทำวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณพระศรีปริยัติธาดา (ป.ธ. ๙) ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโญ, ดร. ประธานกรรมการควบคุมการสอบวิทยานิพนธ์ พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร. และประธานสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ พระมหามงคลกานต์ ฐิตธมฺโม, ผศ.ดร. ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำตรวจแก้ไขในส่วนที่บกพร่องต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเขียนวิทยานิพนธ์สำเร็จเรียบร้อยเป็นรูปเล่ม

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตร และอาจารย์ผู้ให้ความรู้ทุกๆ ท่าน ที่ให้คำปรึกษา ให้แนวคิดวิธีการต่างๆ ในการเขียน และวิธีการค้นหาข้อมูลต่างๆ และอนุโมทนาคุณมงคล สอนไธสง เลขาณูการบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ อาจารย์พระปลัดกิตติ ยุตติธโร, ดร. ที่ได้ช่วยตรวจรูปแบบวิทยานิพนธ์และให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไข จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณและอนุโมทนาคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้แนะนำในส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

สุดท้ายนี้ คุณความดีและกุศลที่พึงบังเกิดมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นผลมาจากความเมตตากรุณาของโยมพ่อ โยมแม่ ญาติ พี่น้องทุก ๆ คนที่คอยเป็นกำลังใจตลอดมา ขออนุโมทนาขอบคุณคณะศรัทธาสาธุชนทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือปัจจัยในการเรียนครั้งนี้ส่วนหนึ่ง คณาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้วิจัย ขอยกคุณความดีเหล่านั้นเป็นเครื่องบูชาพระคุณของท่านด้วยความเคารพและสักการะยิ่ง

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระรัตนตรัย คุณบิดา มารดา ครูอุปัชฌาย์ อาจารย์ และบุคคลที่ใคร่จะศึกษาต่อไป

พระทรงยศ ธมมทีโป (ปุຍະຕិ)

- มีนาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๓
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๔
บทที่ ๒ ปัญหาการปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย	
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	๑๕
๒.๑ ความเป็นมาและสภาพปัญหาในตำบลประโคนชัย	๑๕
๒.๒ ความหมายของการประกอบอาชีพ	๑๖
๒.๓ ปัญหาการประกอบอาชีพทางพระพุทธศาสนา	๑๙
๒.๔ วิเคราะห์ปัญหาการประกอบอาชีพในอำเภอประโคนชัย	๒๓
๒.๔.๑ ผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว	๒๔
๒.๔.๒ ผลกระทบต่อสังคม	๒๕
๒.๔.๓ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ	๒๖

๒.๔.๔ ผลกระทบต่อวัฒนธรรม

๒๗

๒.๕ สรุป

๒๘

บทที่ ๓ หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๓๑

๓.๑ หลักสัมมาอาชีวะในพุทธศาสนาเถรวาท

๓๑

๓.๑.๑ ความหมายของสัมมาอาชีวะ

๓๑

๓.๑.๒ หลักสัมมาอาชีวะ

๓๓

๓.๑.๓ ความสำคัญของสัมมาอาชีวะ

๓๕

๓.๒ หลักธรรมที่สนับสนุนสัมมาอาชีวะ

๓๗

๓.๒.๑ สุจริต ๓

๓๘

๓.๒.๒ สันโดษ ๓

๓๘

๓.๒.๓ หลักอิทธิบาท ๔

๓๙

๓.๒.๔ หลักสังคหวัตถุ ๔

๔๐

๓.๒.๕ หลักสุขของคฤหัสถ์ ๔

๔๑

๓.๒.๖ หลักศีล ๕

๔๒

๓.๓ หลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อสัมมาอาชีวะ

๔๓

๓.๓.๑ ทุจริต ๓

๔๓

๓.๓.๒ หลักอกคิ ๔

๔๔

๓.๓.๓ มิจฉาวณิชา ๕

๔๖

๓.๓.๔ อบายมขุ ๔

๔๖

๓.๓.๕ อบายมขุ ๖

๔๗

๓.๓.๖ ความเกียจคร้าน ๖

๔๗

๓.๔ สรุป

๔๘

บทที่ ๔ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย

อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๕๐

๔.๑ แนวทางปฏิบัติตามสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรม

๕๐

๔.๑.๑ หลักสัมมาอาชีวะในตนเองและครอบครัว

๕๒

๔.๑.๒ หลักสัมมาอาชีวะในสังคมไทย

๕๔

๔.๑.๓ หลักสัมมาอาชีวะในระบบการเมืองการปกครอง

๕๖

๔.๑.๔ หลักสัมมาอาชีวะในเศรษฐกิจ

๕๗

๔.๑.๕ การประกอบอาชีพพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	๕๙
๔.๑.๖ หลักสัมมาอาชีวะทั่วไป	๖๒
๔.๑.๗ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบล ประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์	๖๕
๔.๒ สรุป	๖๗
บทที่ ๕ สรุป ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๖๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๘
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๗๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๔
บรรณานุกรม	๗๕
ภาคผนวก	๗๘
ผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อวิจัย	๗๙
ผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)	๘๓
ผนวก ค รายงานผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๑๕
ผนวก ง รายงานผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๑๗
ผนวก จ ภาพบรรยากาศสัมภาษณ์	๑๑๙
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทยเป็นหลักในการอ้างอิง ซึ่งพระไตรปิฎกฉบับบาลี และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และอรรถกถาภาษาไทย ใช้ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย อักษรย่อชื่อคัมภีร์ใช้ระบบเดียวกัน ซึ่งระบุเล่ม/ข้อ/หน้า. เช่น วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๐/๒๒ หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๒๐ หน้า ๒๒ และ ม.ม.อ. (ไทย) ๑/๗๓-๗๔ หมายถึง สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี มูลปณณาสก์อรรถกถา เล่ม ๑ หน้า ๗๓-๗๔ เป็นต้น

๑. คำย่อภาษาไทย

๑.๑ คำย่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก					
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		ภาษา	
๔ วิ.ม.	(บาลี) =	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาบาลี)	
๑-๔-๕ วิ.ม.	(ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)	

พระสุตตันตปิฎก					
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		ภาษา	
๑๐ ที.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
๑๑ ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๓ ม.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
๑๙ ส.ม.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
๒๐ อง.ติก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๑ อง.จตุกก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๒ อง.ปญจก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๓ อง.อภุฏก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	อภุฏกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕ ขุ.ขุ.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
๒๗ ขุ.ชา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ชาดก	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก					
เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		ภาษา	
๓๔ อภิ.สง.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)	
๓๕ อภิ.วิ.	(ไทย) =	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)	

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ทุกคนมีความหวังที่จะประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ แต่การประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์มาชี้นำ ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ บางส่วนก็ประกอบอาชีพไม่สุจริต เช่น อาชีพค้าขายคัสตราวุธ อาชีพค้าขายสัตว์ อาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายของมีดมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น จึงไม่ควรประกอบอาชีพเหล่านี้ เมื่อประสบปัญหาในการประกอบอาชีพก็สามารถนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ เพราะคำสอนทางศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี เว้นจากความชั่วทั้งปวง ศาสนาจึงเป็นเหมือนประทีปส่องโลกเราให้สว่างไสวด้วยความรู้แจ้ง และยังสอนให้มนุษย์รักสามัคคี มีความยุติธรรมปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือผู้ที่อ่อนแอกว่า ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน การปฏิบัติในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังให้คนเป็นคนดี และประกอบอาชีพสุจริต ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สัมมาอาชีวะ^๑ คือ การเลี้ยงชีพชอบ ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรม เว้นจากการเลี้ยงชีพโดยทางที่ผิด เช่น การโกงเขา หลอกหลวงเขา และไม่ประกอบอาชีพต้องห้าม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “วนิชชาสูตร” ว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย ๕ ประการนี้ เรียกว่า “มิฉฉาวนิชชา” เป็นการประกอบอาชีพสุจริต และเป็นอาชีพค้าขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา พุทธบริษัท ๔ พึงเว้นจากการค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ ประการ^๒ คือ

๑. **ค้าขายคัสตราวุธ** หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์

๒. **ค้าขายสัตว์** หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยงทาส และบังคับหญิงหรือชายให้ค้าประเวณี

๓. **ค้าขายเนื้อสัตว์** หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓๑.

^๒ อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๕.

๔. **ค้าขายของมีนเมา** หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีนเมาต่าง ๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

๕. **ค้าขายยาพิษ** หมายถึง การค้าขายวัตถุที่มีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และอุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่าง ๆ

ในหลักสัมมาอาชีวะนี้ พุทธศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน เพราะมนุษย์โดยทั่วไปแล้วพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบโลกและสุขแบบธรรม สุขแบบโลกเป็นความสุขของชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์หรือฆราวาสจะพึงมี ส่วนสุขแบบธรรมเป็นความสุขเกิดจากฉันทสมบัติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะสุขแบบโลก ความสุขของคฤหัสถ์ มี ๔ อย่าง^๓ คือ (๑) สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียร ของตน และได้โดยชอบธรรม (๒) สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สาธารณะ (๓) สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือความภูมิใจเอิบอímใจว่า ตนเป็นไทไม่มีหนี้สินติดค้างใคร (๔) สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ คือความภูมิใจเอิบอímใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครๆ ดิเตือนไม่ได้ทั้งทางกายและทางวาจาใจ

อีกประการหนึ่ง ความสุขเกิดจากความสันโดษ หรือสันตุภี คือ ความยินดี ความพอใจ ความยินดีด้วยของของตน ความยินดีด้วยปัจจัยสี่ คือ ผ้านุ่งผ้าห่ม อาหาร ที่นอนที่นั่ง และยา ตามมีตามได้ การมีความสุขความพอใจ ด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร^๔ สันโดษมี ๓ อย่างคือ (๑) ยถาลาภสันโดษ คือความยินดีตามที่ได้นิติตามที่พึงได้ คือตนได้สิ่งใดมาหรือเพียรหาสิ่งใดมาได้เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหยาบหรือประณีตแค่ไหนก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น (๒) ยถาพลสันโดษ คือยินดีตามกำลัง ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกาย สุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตนมี หรืออยากได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ (๓) ยถาสารูปสันโดษ คือยินดีตามสมควร ยินดีตามที่เหมาะสมกับตนอันสมควรแก่ภาวะฐานะ แนวทางชีวิตและจุดมุ่งหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน^๕ และพระพุทธศาสนายังสอนให้มีความเมตตากรุณาต่อกันไม่หวังผลตอบแทน แต่เน้นการเสียสละด้วยความบริสุทธิ์ใจ ด้วยหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา^๖ สอนให้คนมีความเพียร

^๓พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔๔.

^๔ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๑/๒๔๔-๒๔๕.

^๕พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๒๔.

^๖ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๐/๑๗๐-๑๗๑.

อดทน ขยันขันแข็ง และมีความอดสาหัส มีความพยายาม อันจะช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จ และรู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เมื่อพุทธศาสนิกชนทุกคนยึดมั่นในหลักธรรมในพุทธศาสนาแล้ว ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นก็จะแก้ไขได้ ปัญหาต่างๆ จะลดน้อยลง ไม่เกิดการทำร้ายร่างกาย จิตใจซึ่งกันและกัน มีแต่ความรัก ความเมตตากรุณาต่อกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนใน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และนำผลของการวิจัยนี้มาเป็นแนวทางในการ ดำเนินชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อ เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมสืบไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอ ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร?

๑.๒.๒ หลักสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอย่างไร?

๑.๒.๓ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีพะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นอย่างไร?

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาหลักสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓.๓ เพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีพะของพุทธศาสนิกชนในตำบล ประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการประกอบอาชีพของ พุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยข้อมูลในพระไตรปิฎก ในอรรถกถาในฎีกา และในหนังสือวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง สัมมาอาชีพะตามหลักพุทธ ธรรมของพุทธ โดยจำแนกขอบเขตของการศึกษาออกเป็น ๔ ขอบเขต คือ

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

การศึกษาวิจัยนี้ได้ศึกษาเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นเอกสารหลักที่เกี่ยวกับสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา เถรวาท และข้อมูลทฤษฎีที่เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ และเอกสารงานวิจัย เอกสารเกี่ยวกับสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่เป็นภาษาไทยและต่างประเทศ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ ได้กำหนดเนื้อหาของการศึกษาเกี่ยวกับศึกษาสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เนื้อหาการศึกษาสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมในทัศนะของผู้นำทางพระพุทธศาสนา ในทัศนะของนักวิชาการ และในทัศนะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย โดยจะนำความรู้ที่ได้จากพื้นที่เป้าหมายไปปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้ ได้กำหนดขอบเขตการศึกษา คือ ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ คือ จะศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพทุจริตหรืออาชีพต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะปัญหาการอาชีพผิดกฎหมายในตำบลประโคนชัยและในหมู่บ้านต่างๆ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตทางด้านประชากรที่จะลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์นั้น คือ ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยจึงเลือกเป็นพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาเรื่อง ศึกษาสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อนำผลการศึกษานี้ ศึกษาสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และเสนอสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมต่อไป

การศึกษาภาคสนาม ได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา แนวความคิดบุคคลต่าง ๆ ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จากคณะสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน กำนันผู้ใหญ่บ้าน และแนวความคิดชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชน ดังนี้

ในการวิจัยพื้นที่ตำบลประโคนชัย นี้ มีทั้งกลุ่มที่เป็นพระสงฆ์และกลุ่มคฤหัสถ์รวมทั้งหมด ๒๕ รูป/คน และ (จะจัดข้อมูลไว้ในภาคผนวก) มีเกณฑ์เลือกกลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยภาคสนามนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกกลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการจำนวน ๕ รูป และฆราวาส ๒๐ คน ซึ่งได้รับการยกย่องจากชาวบ้านโดยทั่วไปว่า เป็นปราชญ์ เป็นผู้รู้ เป็นผู้นำหมู่บ้าน ผู้นำตำบล คือ

กลุ่มพระสงฆ์ ในระดับพระสังฆาธิการ จำนวน ๕ รูป คือ

๑. พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (เจ้าอาวาสวัดกลาง)
๒. พระครูสิริคุณานุรักษ์ (เจ้าอาวาสวัดจำปา)

๓. พระครูสุทธสโธภาส (เจ้าอาวาสวัดแจ้ง)
๔. พระอธิการสุวิช วชิโร (เจ้าอาวาสวัดโพธิ์)
๕. พระอรรถกร ธมมธีโร (พระลูกวัด)

กลุ่มผู้นำตำบลประโคนชัย ในระดับผู้นำหมู่บ้าน ๑๐ ท่าน คือ

๑. นายสำรวย ไชยอินทร์ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑)
๒. นายทูล สนใจ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒)
๓. นายสิริธัญญ์ สวดประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓)
๔. นายรับ ห่วงประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔)
๕. นายพณพันธ์ เอี่ยมสิริ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕)
๖. นายอาจ นามประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖)
๗. นางพัชร รักษาประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗)
๘. นายนิติ ธนาริยกุล (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘)
๙. นายสมหมาย เพิ่มชาติ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙)
๑๐. นายธีรศักดิ์ ชัยปลัด (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐)

กลุ่มปราชญ์ในตำบลประโคนชัย ในระดับหมู่บ้าน ๑ ท่าน คือ

๑. นายอ้อย กังประโคน (ปราชญ์ชาวบ้าน)

กลุ่มชาวบ้านในตำบลประโคนชัยทั่วไป ในระดับหมู่บ้าน ๙ ท่าน คือ

๑. นายมานัด ตรากลาง
๒. นายสุเทพ ไผ่ประโคน
๓. นายประยูร แน่ประโคน
๔. นางวาสนา อุกประโคน
๕. นางนลินธร ชื้อประโคน
๖. นางทิพย์วรรณ ปาประโคน
๗. นางทิพาพร รักษาประโคน
๘. นายน้อย เฮ่ประโคน
๙. นายแพง ตรากลาง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ปัญหาการประกอบอาชีพ หมายถึง ประเด็นที่เป็นอุปสรรค ความยากลำบาก ความสงสัยและความขัดข้องในการประกอบอาชีพต่างๆ ที่ส่งผลกระทบในการประกอบอาชีพของตนเอง และของผู้อื่น

หลักมิจฉาวณิชา หมายถึง การประกอบอาชีพทุจริต และเป็นอาชีพซื้อขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาพึงเว้นจากการค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ ประการนี้ คือ (๑) ค้าขายคัสตราวุธ (๒) ค้าขายสัตว์ (๓) ค้าขายเนื้อสัตว์ (๔) ค้าขายของมีนเมา (๕) ค้าขายยาพิษ

หลักสัมมาอาชีวะ หมายถึง หลักการประกอบอาชีพในทางสุจริตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้เว้นจากการค้าขาย ๕ ประการ คือ เว้นจากอาชีพค้าขายคัสตราวุธ เว้นจากอาชีพค้าขายมนุษย์ เว้นจากอาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ เว้นจากอาชีพค้าขายของมีนเมา และเว้นจากอาชีพค้าขายยาพิษ

หลักพุทธธรรม หมายถึง แนวทางปฏิบัติในการบำเพ็ญทาน ศีล และภาวนา เป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติในศาสนาพุทธ

ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ หมายถึง ที่ตั้งของหมู่บ้านที่เป็นที่อยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการทบทวนออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ก. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพุทธธรรม

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสน์” ฉบับประมวลศัพท์ ว่า ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่าอริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่าทางมีองค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ เรียกสามัญว่า มรรคมีองค์ ๘ สัมมาอาชีวะก็อยู่ในมรรคนี้ สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเลี้ยงชีวิตชอบ คือ เว้นจากการเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่น โกงเขา หลอกหลวง สอพลอ ปิบบ้างค้ำชูเชื้อ ค้าคน ค้ายาเสพติด ค้ายาพิษ^๗ เป็นต้น

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” ว่า ศีลเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานขั้นต้นของสังคมไม่ให้มีการเบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าด้วยทางกายหรือทางวาจา และไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตน ศีลมี ๒ ระดับ (๑) ระดับทั่วไป คือ ในระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม ซึ่งเป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักประพฤติดีที่แสดง (เทสิตะ) และบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว หรือเรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วย่อมจะได้รับผลดีผลชั่วตามกฎแห่งกรรมนั้น (๒) ระดับเฉพาะ คือ ระดับวินัย ซึ่งเป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติขึ้น (บัญญัติตะ) ไว้เป็นทำนอง

^๗พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๓๑.

ประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชน^๘

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสน์” ฉบับประมวลศัพท์ ว่า สันโดษมี ๓ อย่างคือ (๑) ยถาลาภสันโดษ คือความยินดีตามที่ได้ยินดีตามที่พึงได้ คือตนได้สิ่งใดมาหรือเพียรหาสิ่งใดมาได้เมื่อเป็นสิ่งที่ตนพึงได้ ไม่ว่าจะหายาบหรือประณีตแค่ไหนก็ยินดีพอใจด้วยสิ่งนั้น (๒) ยถาพลสันโดษ คือยินดีตามกำลัง ยินดีแต่พอแก่กำลังร่างกายสุขภาพและวิสัยแห่งการใช้สอยของตน ไม่ยินดีอยากได้เกินกำลังตนมี หรืออยากได้สิ่งใดมาอันไม่ถูกกับกำลังร่างกายหรือสุขภาพ (๓) ยถาสารูปสันโดษ คือยินดีตามสมควร ยินดีตามที่เหมาะสมกับตนอันสมควรแก่ภาวะฐานะ แนวทางชีวิตและจุดมุ่งหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน^๙

พระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สะอาด” ว่า ศีล ๕ เป็นสิ่งที่มืออยู่ประจำโลกมาก่อน แต่ศีล ๕ ก่อนพุทธกาลเขารักษากันอย่างนี้ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ซึ่งสัตว์ทางทิศตะวันออก แต่ทางทิศตะวันตกฉันทฆ่าได้ บางคนก็รักษาข้อปาณาติบาต บางคนก็รักษาข้อทินนาทาน บางคนก็รักษากาเมสมุจฉาจาร บางคนก็รักษามุสาวาท หรือบางคนก็รักษาข้อสุรา คือไม่สมบูรณ์แบบครบทั้ง ๕ ข้อ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงพิจารณาว่าหลักเกณฑ์ที่จะทำให้คนทั้งหลายละบาปได้ คือ ศีล ๕ ข้อ พระพุทธเจ้าทรงนำมารวมกันเป็นหมวดหมู่ และทรงประกาศให้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์^{๑๐}

พระครูภาวนาโพธิคุณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศีล ๕ ที่ท่านยังไม่รู้” ว่า ผู้มีศีลเป็นคนที่มีปกติเป็นมนุษย์ที่มีความปกติ ซึ่งในความปกตินั้นเป็นพื้นฐานของความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งมีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งหลาย เมื่อเกิดความไม่ปกติขึ้นความยุ่งยากและความเดือดร้อนย่อมจะเกิดขึ้น ถ้าหากมนุษย์มีความปกติการดำเนินชีวิตก็จะมีแต่ความสงบสุข สังคมก็จะเป็นปกติ สิ่งที่ทำให้มนุษย์ทั้งหลายเป็นปกติ คือ ศีล ๕ หรือหลักมนุษยธรรม คือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความปกติ แต่หากกระทำความผิดศีลหรือผิดหลักมนุษยธรรมก็จะเป็นคนไม่ปกติ คือ ไม่ปกติทางกายและทางวาจา ซึ่งคนไม่ปกติก็มีความแตกต่างไปจากบุคคลอื่น^{๑๑}

โกศล วงศ์สวรรค์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปัญหาสังคม” ว่า การดำเนินชีวิตมีปัญหา

^๘ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๓๑-๔๓๒.

^๙ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๒๔.

^{๑๐} พระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย), สะอาด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑.

^{๑๑} พระครูภาวนาโพธิคุณ, ศีล ๕ ที่ท่านยังไม่รู้จัก, (ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านวิทยา, ๒๕๕๗), หน้า ๖-๗.

มากมาย ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องสภาวะทางสังคมและพฤติกรรมของบุคคลอันไม่พึงประสงค์ที่สร้างความสับสนวุ่นวายเดือดร้อนและสร้างความทุกข์ให้กับบุคคลจำนวนมาก สาเหตุเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงและการวางแผนในการพัฒนาสังคม ซึ่งปัญหาสังคมเหล่านี้และรวมไปถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหลาย เช่น ปัญหาเบียดเบียน ทำร้ายร่างกายกัน ปัญหาการลักทรัพย์ ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาคอร์รัปชันในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาสุราและยาเสพติด ผู้คนดื่มสุราของมึนเมามากขึ้น เพราะปัญหาการดื่มสุราในระยะหลังมีแนวโน้มการดื่มสุราในวัยรุ่นชายหญิงมากขึ้น^{๑๒}

กัลยาณี ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “สลายกรรม ด้วยธรรมะ ทำเองที่บ้านก็ได้” ว่า การที่เรารักษาศีล ๕ เป็นประจำนั้น จัดได้ว่า “เป็นมนุษยธรรม” ผู้ที่รักษาศีลประจำเป็นผู้มีบุญวาสนา และได้เกิดมาเป็นมนุษย์ จะต้องพร้อมด้วยมนุษยธรรม ๑๐ ประการ การรักษาศีลนั้น เป็นการเพียรพยายามเพื่อระงับโทษทางกายและทางวาจา อันเป็นกิเลสหยาบไม่ให้กำเริบขึ้น และเป็นการบำเพ็ญบุญบารมีที่สูงขึ้นกว่าการให้ทาน การถือศีลแต่ละคนก็ได้บุญมากบุญน้อยต่างกัน เช่น การให้ทานนั้น ๑๐๐ ครั้ง ยังได้บุญน้อยกว่ารักษาศีล ๕ เพียงครั้งเดียว การรักษาศีล ๕ นั้น ๑๐๐ ครั้ง ยังได้บุญน้อยกว่าการรักษาศีล ๘ เพียงครั้งเดียว^{๑๓}

แก้วธารา ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ศีล ๕ ขุบชีวิตลิขิตกรรม” ว่า มนุษย์ที่มีการกระทำทางกายที่เป็นปกติ คือ ความเป็นปกติของการไม่เบียดเบียนผู้อื่นทางกาย ความเป็นผู้มีวาจาปกติ คือ วาจาที่กล่าวออกไปนั้น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และความมีใจเป็นปกติ คือ ใจนั้นไม่มีความโลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตคิดร้ายต่อผู้อื่น และมีจิตเห็นชอบตามคลองธรรม แม้ศีล ๕ จะว่าด้วยเรื่องความปกติทางกายและทางวาจาก็ตาม แต่ใจนั้นสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากใจมีความเป็นปกติแล้ว กายและวาจาย่อมเป็นปกติ พระพุทธเจ้าจึงให้รักษาศีลที่ใจเป็นหลัก เพราะหากรักษาใจได้แล้ว การรักษากายและวาจาก็จะไม่ยาก^{๑๔}

แก้ว ขิตตะขบ เรื่อง พุทธธรรมเสริมสร้างเศรษฐกิจ กล่าวว่า ฆราวาสธรรม แปลว่า ธรรมของฆราวาส หมายถึง ผู้ครองเรือน โดยที่ ฆราวาส ซึ่งหมายถึงคนมีเหย้ามีเรือน มีครอบครัว หรือที่เรียกว่า คฤหัสถ์ คือผู้ครองเรือนนั้น จะเป็นคนมีฐานะมั่นคง มีครอบครัวเป็นปึกแผ่น เป็นฝั่งเป็นฝา มั่นคง มีความสุขตามวิสัยของชาวบ้านทั่วไป จะต้องรู้จักปรับปรุงตนเองให้ก้าวหน้า รู้จักปลูกฝังกุศลธรรมให้เกิดขึ้นในใจ ยึดถือปฏิบัติตามหลักฆราวาสธรรม ๔ ประการ คือ (๑) สัจจะ สัตย์ซื่อต่อกัน

^{๑๒} โกศล วงศ์สวรรค์ และคณะ, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: อมรการพิมพ์ มปป.), หน้า ๓๐๓.

^{๑๓} กัลยาณี, **สลายกรรม ด้วยธรรมะ ทำเองที่บ้านก็ได้**, (กรุงเทพมหานคร: ต้นคิด สำนักพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๔๙-๑๕๑.

^{๑๔} แก้วธารา, **ศีล ๕ ขุบชีวิตลิขิตกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ปราชญ์สำนักพิมพ์, ๒๕๕๗), หน้า ๒๘.

การดำรงมั่นในสัจจะ การมีความจริง ความซื่อตรง ซื่อสัตย์ (๒) ทมะ รู้จักข่มจิตของตน การรู้จักฝึกฝนตนเอง บังคับควบคุมตนเองได้ (๓) ขันติ ความอดทน มุ่งหน้าประกอบหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร (๔) จาคะ รู้จักเสียสละ มีน้ำใจไม่หวงแหนสิ่งต่างๆ กับคู่ครองของตน และญาติฯ^{๑๕}

จ่านก อติวัฒนสิทธิ์ ได้ให้รายละเอียดไว้ในหนังสือ “สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์” อาชีพในพระพุทธศาสนาว่า อาชีพที่ไม่เป็นไปเพื่อความทุกข์หรือการเบียดเบียน บุคคลอื่นและเบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้สูญเสียความสมดุลจนกลายเป็นปัญหาของสังคมจัดได้ว่า เป็นอาชีพที่มีเกียรติ หรือเป็นสัมาอาชีวะ ดังนั้น อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้แรงงานเป็นหลัก เช่นกรรมกร หรือเป็นคนรับใช้รับบุคคลอื่นหากทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทำด้วยความทุจริต คดโกงก็ถือได้ว่าเป็นสัมาอาชีวะสังคมโลกอาจยกย่องอาชีพบางอย่างว่าสูงส่งเหมือนอาชีพอื่นๆ และมีผลพลอยยกย่องผู้ประกอบอาชีพนั้นๆ ว่าสูงกว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพอื่นๆ แต่พระพุทธศาสนาปฏิเสธข้อนี้และยกย่องบุคคลที่ประพฤติดีมีศีลธรรมว่าเป็นคนสูงส่ง เพราะฉะนั้น บุคคลที่ประกอบอาชีพที่สังคมยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูงมีอาชีพบางอย่างที่สังคมอาจยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูง แต่พระพุทธศาสนาตำหนิว่าเป็นมิถิชาชีพ เช่น อาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายคน ค้าขายสัตว์เป็นเพื่อให้ บุคคลซื้อไปฆ่าเป็นอาหาร ค้าขายน้ำเมา ค้าขายยาพิษ และพระพุทธศาสนาตำหนิอาชีพอย่างอื่น ซึ่งเป็นเหตุสร้างความทุกข์นำความเดือดร้อนมาสู่บุคคลอื่น เช่น การลักขโมย ปล้นสะดม หลอกหลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นต้นว่าเป็นอาชีพทุจริต ควรละเว้นเพราะทำให้คนอื่นเดือดร้อนผู้ประกอบอาชีพเหล่านี้ถือว่าเป็นคนต่ำทรามไร้ศีลธรรม ผู้ประกอบหรือผู้ปฏิบัติในอาชีพเหล่านี้ไปสู่ทุกคติสุบยาญุมิ”^{๑๖}

ดาร์ณี กริชชาญชัย ได้ศึกษา เรื่อง “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจขายส่ง” ผลการศึกษาพบว่า “ธุรกิจขายส่งดำรงอยู่บนฐานให้การสนับสนุนหน่วยธุรกิจอื่นๆ เช่น หน่วยการผลิต การจัดจำหน่ายบริการและการบริโภค โดยอาศัยเครื่องมือในการจัดการที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เพื่อนำไปสู่ภาวะประสานส่งเสริมกันทั้งด้านการผลิต การจำหน่ายนโยบาย รวมทั้งการบริหารธุรกิจให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและตรงเป้าหมาย อีกประการหนึ่ง ผลการศึกษายังทำให้ทราบว่า การประกอบธุรกิจขายส่งโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางก่อให้เกิดผลดีต่อกิจกรรมทางธุรกิจหลายประการ เนื่องจากพุทธธรรมช่วยเสริมสร้างให้ธุรกิจขายส่งประสบผลสำเร็จได้ และเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาอันเกิดจากการประกอบธุรกิจในทางทุจริตได้อย่างทรงพลังที่สุดยิ่งไปกว่านั้น หลักพุทธธรรมยังเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือที่ช่วยฟื้นฟูสภาพจิตใจของนักธุรกิจที่ประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ และเป็นฐานรองรับสันติสุขของมนุษยชาติตลอดจนสร้าง

^{๑๕} แก้ว ขิดตะขบ, **พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ**, จากนิตยสารธรรมลีลา ฉบับที่ ๑๔๖ กุมภาพันธ์ นักวิชาการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

^{๑๖} จ่านก อติวัฒนสิทธิ์, **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๘๘.

มโนธรรมที่ตระหนักคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนและหน้าที่ต่อสังคมโดยรวมได้อย่างมี ประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล”^{๑๗}

สุตขญา สุทธิศร ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “วิถีธรรมวิถีไทย” ว่า การที่บุคคลจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุขต้องมีหลักมนุษยธรรมหรือศีล ๕ คือ การปฏิบัติตามแนวทางศีล ๕ นี้ จะทำให้มีความเจริญขึ้นทั้งทางกายและทางวาจา เป็นการประพฤติสุจริตตามแนวทางศีล ๕ ข้อ (๑) จงดเว้นจากการล่าสังหาร คือ ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของผู้อื่น (๒) จงดเว้นจากการลักขโมยเบียดบังแย่งชิง คือ ไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น (๓) จงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม คือ ไม่ประทุษร้ายต่อของรักและของห่วงแหนของผู้อื่น (๔) จงดเว้นจากการพูดเท็จ คือ พูดโกหกหลอกลวงผู้อื่น และ (๕) จงดเว้นจากการเสพของมึนเมา^{๑๘}

สุเทพ สุวีรางกูร, ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปัญหาสังคม” ว่า ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยโดยรวมมีหลายภาคส่วน ซึ่งในชุมชนสภาวะถึก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมย่อมได้รับผลกระทบนี้ด้วย ซึ่งผลกระทบโดยรวมต่อสังคมที่เป็นปัญหาในปัจจุบันนี้มี ๓ ประการ คือ (๑) ปัญหาส่วนบุคคล ปัญหานี้มีผลกระทบแต่ละคน หรือแต่ละครอบครัว ในแต่ละคนแต่ละครอบครัว พ่อแม่พยายามเลี้ยงดูฝึกฝนอบรมบุตรธิดาและให้การศึกษา แต่บุตรธิดายังเป็นภาระของครอบครัวและสร้างปัญหาให้กับครอบครัวและสังคมอีกด้วย (๒) ปัญหาสาธารณะ ปัญหานี้มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก มีข้อมูลทางจากสำนักงานสถิติแห่งชาติแสดงให้เห็นว่า ประเทศชาติสูญเสียเงินงบประมาณจำนวนหลายล้านบาทต่อปี เพราะการคอร์รัปชั่น อุบัติเหตุบนท้องถนน หรือการขจัดยาเสพติด ซึ่งปัญหานี้ทำให้ประเทศชาติเสียหาย และทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศชาติบ้านเมือง (๓) ปัญหาสังคม ปัญหานี้มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก ปัญหาสังคมเป็นเรื่องสภาวะทางสังคมที่เบี่ยงเบนไปจากภาวะปกติและคุกคามทำลายความสัมพันธ์และความสุขของคนในสังคม เช่น ปัญหาชีวิต อาชญากรรม คอร์รัปชั่น การว่างงาน ความยากจน การหย่าร้าง วัยรุ่น โสเภณี โรคระบาดต่าง ๆ และยาเสพติด^{๑๙}

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระศรีคัมภีร์ญาณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” ผลของการวิจัยพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นประเด็นทางจริยธรรมแทบทั้งสิ้น ในยุคต้นพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมโปรดสัตว์โลก พระองค์ยังไม่ทรงบัญญัติศีล

^{๑๗} ดารณี กริชชาญชัย “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจขายส่ง” สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๑๘} สุตขญา สุทธิศร, *วิถีธรรมวิถีไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ, ๒๕๔๖), หน้า ๗๕.

^{๑๙} สุเทพ สุวีรางกูร, *ปัญหาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑), หน้า ๓-๔.

สิกขาบทเป็นข้อ ๆ เหมือนกับในปัจจุบัน พระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์จึงมีสาระทั้งที่เป็นศีลและธรรมรวมกันอยู่ด้วยกันดังเช่นเนื้อหาของโอวาทปาติโมกข์ คือ การละชั่วทำความดีตามกรอบของ จูฬศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ต่อมาพระพุทธองค์ทรงบัญญัติปาติโมกข์ขึ้นมาเป็นแนวปฏิบัติสำหรับ ภิกษุภิกษุณี และทรงจัดทศศีลสำหรับสามเณร ทรงบัญญัติเบญจศีลและอุโบสถศีลสำหรับคฤหัสถ์ ผู้ครองเรือน โดยมีสาระของจูฬศีล มัชฌิมศีล และมหาศีลเป็นฐาน^{๒๐}

พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ (สุจิตโต เพียรสองชั้น) “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด” ให้ความเห็นในงานวิจัยว่า ความหมายและความสำคัญของหลักสังคหวัตถุ ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ หลักการสงเคราะห์ หมายความว่าเมื่อนุชนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่ เป็นสังคม คนในสังคมจะต้องรู้จักสงเคราะห์กันตามฐานะ คนในสังคมจึงจะมีความรักใคร่ปรองดองกัน ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๔ ด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ด้านสมานัตตตา ด้านปิยวาจา ด้านอติถจริยา และด้านทาน ผลการวิเคราะห์แบบสัมพัทธ์ส่วนใหญ่รับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ทุกคน ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรทางการศึกษา ควรให้ความอนุเคราะห์และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พุดจากับประชาชนด้วยความสุภาพ จริงใจ และพร้อมที่จะให้บริการต่อประชาชน^{๒๑}

กฤษณวรรณ ไชยนิจ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การล่องละเมิดศีลข้อที่ ๕ กับผลกระทบต่อชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน” ผลของการวิจัยพบว่า ศีล (Morality) คือ หลักมนุษยธรรม เป็นหลักธรรมที่ทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ และเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดเป็นมนุษย์ เพราะผู้ที่เกิดเป็นมนุษย์ได้นั้น ต้องเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยมนุษยธรรม การจะเกิดเป็นมนุษย์เป็นเรื่องที่ยากมาก ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “กิงโณ มนุสสปฏิลาโก” การได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์เป็นเรื่องยาก เมื่อเราได้อัตภาพของความเป็นมนุษย์แล้ว ไม่พยายามรักษาอัตภาพของความเป็นมนุษย์ไว้

^{๒๐} พระศรีคัมภีร์ญาณ, “การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๑} พระครูอาทรปริยัตยานุกิจ, (สุจิตโต/เพียรสองชั้น), “การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ ในการบริหารงานบุคลากรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๖.

ผู้ประพดิล่วงละเมิดในศีล ๕ จึงเป็นผู้ทำลายมนุษยธรรมของตนเอง^{๒๒}

ชั้นทอง วัฒนธรรมประดิษฐ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติศีล ๕ สำหรับผู้นำ” ผลของการวิจัยพบว่า ศีล ๕ เป็นเครื่องกำกับความประพฤติทำให้สังคมไทยมีความสงบสุขร่มเย็น แต่ในยุคปัจจุบันนี้มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและเกิดลัทธิบริโภคนิยม ไม่ได้ศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงทำให้สังคมไทยในขณะนี้กำลังเผชิญกับวิกฤตของการเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งปัญหาสังคมส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการละเมิดศีล ๕ ทั้งสิ้น เช่น ปัญหาการติดบุหรี่ ภัยยา สุนัข ยาเสพติด ยาบ้า ยาไอซ์ เฮโรอีน มอร์ฟิน และโคเคน ปัญหาการติดสุรา ซึ่งเป็นสาเหตุหลักในการเกิดอุบัติเหตุ^{๒๓}

ทิพวรรณ สุธานนท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีสภาพปัญหา ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านร่างกาย (๒) ด้านจิตใจ (๓) ด้านสังคมและการอยู่ร่วมกัน (๔) ด้านเศรษฐกิจและรายได้ หลักธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ พบดังนี้ ด้านร่างกาย ใช้หลักอริยสัจ ๔ ไตรลักษณ์ ชั้น ๕ และหลักอายุวัฒนธรรม ด้านจิตใจ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๓ อิทธิบาท ๔ สติปัฏฐาน ๔ และมรณสติ ด้านสังคม ได้แก่ โลกธรรม ๘ พรหมวิหาร ๔ กัลยาณมิตรตตทา ขันติและโสรัจจะ ส่วนด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ เว้นอบายมุข ภูมิฐานมิกัตถประโยชน์ และสันโดษ และผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือการเข้าใจความจริงของชีวิต มีศีลธรรมเป็นพื้นฐาน อาหารแต่พอดี อาศัยอยู่ที่เหมาะสม ออกกำลังกายเป็นประจำ ทำบุญให้ทานอยู่เสมอ เพราะการทำบุญทำให้ทุกข์ลดลงได้ และการทำบุญเป็นเหตุให้จิตใจสงบมีสมาธิ^{๒๔}

เพ็ญแข บัวภา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคนไทย ตามนัยพระพุทธศาสนา” ผลของการวิจัยพบว่า ศีล (Morality) คือ การดำเนินชีวิตตามกติกาสังคม ศีลเป็นเรื่องของการฝึกทางด้านพฤติกรรม โดยเฉพาะความเคยชิน เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ “วินัย” โดยการจัดระเบียบความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เหมาะสมกับการพัฒนา เอื้อโอกาสที่จะพัฒนา

^{๒๒} กฤษณวรุณ ไชยนิจ, “การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ กับผลกระทบต่อชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^{๒๓} ชั้นทอง วัฒนธรรมประดิษฐ์, “การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติศีล ๕ สำหรับผู้นำ”, **รวบบทความวิทยานิพนธ์ระดับพุทธศาสตรมหาบัณฑิต และพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๕.

^{๒๔} ทิพวรรณ สุธานนท์, “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

จิตใจ และปัญญาต่อไป รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมที่จะป้องกันไม่ให้มีพฤติกรรมที่ไม่ดี เมื่อฝึกได้ผล จิตมนุษย์มีพฤติกรรมเคยชินที่ดีตามวินัยแล้วก็เกิดเป็นศีล เป็นเกณฑ์วัดคุณสมบัติความเป็นมนุษย์ที่สามารถสัมผัสได้จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาในทางดีงาม ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติวิธี มีความเคารพในผู้อื่นด้วยศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และมีความเท่าเทียมกันแห่งสิทธิมนุษยชน^{๒๕}

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานวิจัย ๔ ขั้นตอน ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นตอนกำหนดกรอบในการวิจัย

กำหนดกรอบเนื้อหาในการวิจัย โดยให้อยู่ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการวิเคราะห์การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งในแนวคิดของนักวิชาการ แนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา กำหนดกรอบเนื้อหาและพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย โดยเน้นที่การปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตคัดเลือกประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในการศึกษาเท่านั้น และนำมาสนับสนุนแนวทางดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๗.๒ ขั้นตอนศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าเอกสารและรายงานวิจัย โดยค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหาการประกอบอาชีพ ในพระพุทธศาสนาและในทัศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ งานวิจัย หนังสือ เอกสาร ที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ดังนี้

แหล่งข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมินั้น คือ (๑) วาทีธรรมว่าด้วยศีลธรรม โดยพุทธทาสภิกขุ (๒) พุทธธรรม โดย พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (๓) สะอาด โดย พระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย) (๔) ศีล ๕ ที่ท่านยังไม่รู้ โดย พระครูภาวนาโพธิคุณ (๕) สลายกรรม ด้วยธรรมะ ทำเองที่บ้านก็ได้ โดย กัลยาณี (๖) ศีล ๕ ชุบชีวิตลิขิตกรรม โดย แก้วธรา (๗) พุทธปรัชญาแห่งชีวิต โดย พัน ดอกบัว (๘) การศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดย พระศรีคัมภีร์ญาณ (๙) พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม : กรณีศึกษาการตีความศีล ๕ ของเครือข่ายพุทธศาสนิกเพื่อสังคมนานาชาติ โดย พระมหาสมบุญ วุฑฒิโกโร (๑๐) การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดศีลข้อที่ ๕ กับ

^{๒๕} เพ็ญแข บัวภา, “การพัฒนาคนไทย ตามนัยพระพุทธศาสนา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗๐.

ผลกระทบต่อชีวิตของคนไทยในปัจจุบัน โดย กฤษณวรุณ ไชยนิจ และ (๑๑) การสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติศีล ๕ สำหรับผู้นำ โดย ชันทอง วัฒนะประดิษฐ์ (๑๒) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขของผู้สูงอายุ โดย ทิพวรรณ สุธานนท์ เป็นต้น

๑.๗.๓ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บข้อมูลภาคสนาม มุ่งเน้นหาข้อมูลจากพื้นที่ศึกษาเป็นหลัก คือ ในตำบล ประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเก็บข้อมูลจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง เช่น พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป จำนวน ๒๕ รูป/คน โดยใช้วิธีการ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้คำถามแบบมีโครงสร้าง และใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง บันทึกข้อมูลการวิจัย โดยมุ่งเน้นเก็บข้อมูลการประกอบอาชีพสุจริต เพื่อนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๗.๔ ขั้นตอนวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูล

การนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาตรวจสอบให้ถูกต้อง เพื่อวิเคราะห์ในเชิงสังเคราะห์เนื้อหา อธิบายความให้เห็นข้อเท็จจริง และนำไปเป็นแนวทางประกอบอาชีพสุจริตตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อตอบโจทย์ในเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ จากนั้นนำเอาข้อมูลต่าง ๆ มาเรียบเรียงเขียนวิทยานิพนธ์ตามโครงสร้างเนื้อหา นำเอาข้อมูลมาสรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยต่อสาธารณะ และสอบป้องกันวิทยานิพนธ์

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ทำให้ทราบปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๑.๘.๒ ทำให้ทราบหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๘.๓ ทำให้ทราบแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ ๒

ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ในบทที่ ๒ นี้ จะได้ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ในประเด็นต่างๆ ดังนี้ (๑) ความเป็นมาและสภาพปัญหาในตำบลประโคนชัย (๒) ความหมายของการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพในอำเภอประโคนชัย (๓) ปัญหาการประกอบอาชีพค้าขาย ส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว ส่งผลกระทบต่อสังคม ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๒.๑ ความเป็นมาและสภาพปัญหาในตำบลประโคนชัย

ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เดิมคือเมืองตะลุง อยู่ที่บ้านตะลุงเก่า ตำบลโคกม้า และอพยพย้ายมาอยู่บริเวณเนินกลางทุ่งประโคนชัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นชัยภูมิเหมาะแก่การตั้งเมือง มีคลองน้ำธรรมชาติล้อมรอบเนินบริเวณนี้ คำว่า "ตะลุง" หมายถึง เส้าใหญ่ หรือ เส้าหิน สำหรับผูกช้าง (ซึ่งเชื่อกันว่า ร. ๑ ทรงผูกช้าง ณ บริเวณที่อำเภอประโคนชัย) เมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ เมืองตะลุงได้ตั้งเป็นอำเภอชื่อ อำเภอประโคนชัย ในปี ๒๔๖๐ เปลี่ยนเป็น อำเภอตะลุง ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น อำเภอประโคนชัย คำว่า ประโคนชัย เพี้ยนมาจากคำว่า "ปังกูล" ในภาษาเขมรที่แปลว่า เส้าหิน ในปี ๒๔๘๒ ปัจจุบันอำเภอประโคนชัย ครอบคลุม ๑๒๐ ปีในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๐ และ คำว่า "ประโคน" ยังเป็นคำที่ใช้ต่อท้ายนามสกุล เป็นต้นกำเนิดนามสกุลคนประโคนชัย และยังเป็นคำต่อท้ายนามสกุลที่ใช้มากที่สุดที่สุดในจังหวัดบุรีรัมย์ด้วย^๑

๒.๑.๑ อาณาเขต

อำเภอประโคนชัยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนพื้นที่มี ๔.๒๕ ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลสองห้อง ตำบลเมืองฝาง ตำบลเสม็ด ตำบลสะแกชำ อำเภอเมืองบุรีรัมย์ และตำบลสำโรง ตำบลสะเดา ตำบลจันดุม ตำบลป่าซัน อำเภอพลับพลาชัย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลทุ่งมน ตำบลตานี อำเภอปราสาท (จังหวัดสุรินทร์)

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลเขาดินเหนียว ตำบลหินลาด ตำบลบ้านกรวด ตำบลหนองไม้งาม

^๑ <https://th.wikipedia.org/wiki/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑).

ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด และตำบลตาจ่ง อำเภอละหานทราย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลยายแยมวัฒนา ตำบลตาเป็ก ตำบลอีสานเขต อำเภอเฉลิมพระเกียรติ และตำบลหนองโสน อำเภอนางรอง

๒.๑.๒ การปกครอง

เทศบาลตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ การปกครองนั้น แบ่งออกเป็น ๒ เขต มี ๗ หมู่ แยกออกเป็น ๑๖ ชุมชน จำนวนหลังคาเรือน ๓,๘๐๐ หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้นจำนวน ๑๐,๔๘๐ คน ชาย ๔,๕๐๐ คน หญิง ๕,๙๘๐ คน

๒.๒ ความหมายของการประกอบอาชีพ

อาชีพในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยการระบุชื่ออาชีพมี ๒๔ อาชีพ เช่น พลช้าง พลม้า ทาสเรือนเบี้ย พ่อครัว ช่างดอกไม้ นักบัญชี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอาชีพอื่นๆ ที่มิได้ระบุชื่อโดยตรง เพียงแต่ใช้คำว่า “อาชีพที่อาศัยศิลปะอย่างอื่นทำนองนี้” ส่วนในคัมภีร์อรรถกถา ได้ระบุชื่อของอาชีพในสมัยพุทธกาลมากกว่าในพระไตรปิฎก โดยสามารถจัดเป็น ๗ สถานะและอาชีพ คือ สถานะและอาชีพบริการ สถานะและอาชีพช่างฝีมือ วิชาชีพ อาชีพบันเทิงธุรกิจ อาชีพรับราชการ อาชีพค้าขาย และการเลี้ยงสัตว์และเกษตรกรรม พุทธศาสนาเถรวาทเน้นย้ำในเรื่องอาชีพสุจริตเป็นเบื้องต้น ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติดำเนินไปตามหลักอาชีพที่สุจริตนั้น ย่อมมีความสัมพันธ์กับอาชีพในอริยมรรคอันได้แก่ สัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการดำเนินไปสู่การบรรลุธรรม ซึ่งสถานะและอาชีพของบุคคล มีผลต่อการบรรลุธรรม โดยต้องเป็นสัมมาอาชีวะอันเป็นองค์ธรรมข้อ ๑ ในมรรค

ดังกรณีพระมหาสาวก ๘๐ องค์ กลุ่มที่มีสถานะและอาชีพเดียวกัน เช่น นักบวชและพราหมณ์ จะมีลักษณะการบรรลุธรรมที่คล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ การประกอบอาชีพในปัจจุบันอย่างเดียวยังไม่พอเพียงที่จะส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมของแต่ละบุคคลหลากหลายสถานะและอาชีพ หากแต่จะต้องมีปัจจัยที่ส่งผลต่อสถานะและอาชีพและการบรรลุธรรมอีก ๔ ประการ คือ การได้สั่งสมบุญมาแต่ชาติปางก่อน การดำรงตนไว้ในทางที่ถูกต้อง การได้พบกัลยาณมิตรผู้บอกหนทาง และการได้อยู่ในสถานที่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม อาชีพของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ยังสามารถส่งผลให้เกิดการบรรลุธรรมได้ ถ้าหากอาชีพนั่นเป็นสัมมาอาชีวะจริงๆ และผู้ประกอบอาชีพนั่นดำเนินชีวิตตามอริยมรรค^๒

^๒ วิชา แก่นกระโทก, “ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุธรรมของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

การประกอบอาชีพ หมายถึง การทำกิจการหรืองานต่างๆ เพื่อหารายได้นำไปใช้จ่ายในการดำรงชีวิต ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ในอดีตสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้เป็นหน้าที่ของพ่อแม่เป็นผู้จัดหาให้แก่สมาชิก ด้วยการผลิตขึ้นใช้เองในครอบครัว โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อหา ปัจจุบันการดำรงชีวิตในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ประชาชนมีการศึกษามากขึ้น ความรู้ที่ได้รับจะเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีรายได้มาซื้อปัจจัยสี่และสิ่งของอื่นๆ ในการดำรงชีวิตและสร้างมาตรฐานที่ดีให้แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม อาชีพมีอยู่มากมาย ควรพิจารณาเลือกประกอบอาชีพที่มีความถนัดและความสนใจ สุจริต มีความมั่นคงในชีวิต และมีรายได้เพียงพอความจำเป็นของการประกอบอาชีพ^๓ ดังนี้

คำว่า **อาชีพ** หมายถึง การทำกิจกรรม การทำงาน การประกอบกิจการที่ไม่เป็นโทษแก่สังคม และมีรายได้ตอบแทน โดยอาศัยแรงงาน ความรู้ ทักษะ อุปกรณ์ เครื่องมือ วิธีการ แตกต่างกันไป กลุ่มอาชีพตามลักษณะการประกอบอาชีพนั้น มี ๒ ลักษณะ คือ อาชีพอิสระและอาชีพรับจ้าง มีรายละเอียด ดังนี้

๑. **อาชีพอิสระ** หมายถึง อาชีพทุกประเภทที่ผู้ประกอบการดำเนินการด้วยตนเอง แต่เพียงผู้เดียวหรือเป็นกลุ่ม อาชีพอิสระเป็นอาชีพที่ไม่ต้องใช้คนจำนวนมาก แต่หากมีความจำเป็นอาจมีการจ้างคนอื่นมาช่วยงานได้ เจ้าของกิจการเป็นผู้ลงทุน และจำหน่ายเอง คิดและตัดสินใจด้วยตนเองทุกเรื่อง ซึ่งช่วยให้การพัฒนางานอาชีพ เป็นไปอย่างรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ การประกอบอาชีพอิสระ เช่น ขายอาหาร ขายของชำ ซ่อมรถจักรยานยนต์ ฯลฯ ในการประกอบอาชีพอิสระผู้ประกอบการจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการเรื่อง การบริหาร การจัดการ เช่น การตลาด ทำเลที่ตั้ง เงินทุน การตรวจสอบ และประเมินผล เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องมีความอดทนต่องานหนัก ไม่ถอยย่อต่อ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และมองเห็นภาพการดำเนินงานของตนเองได้ทะลุปรุโปร่ง

๒. **อาชีพรับจ้าง** หมายถึง อาชีพที่มีผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการ โดยตัวเองเป็นผู้รับจ้างทำงานให้ และได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้าง หรือเงินเดือน อาชีพรับจ้างประกอบด้วย บุคคล ๒ ฝ่าย ซึ่งได้ตกลงว่าจ้างกัน บุคคลฝ่ายแรกเรียกว่า "นายจ้าง" หรือผู้ว่าจ้าง บุคคลฝ่ายหลังเรียกว่า "ลูกจ้าง" หรือผู้รับจ้าง มีค่าตอบแทนที่ผู้ว่าจ้างจะต้องจ่ายให้แก่ ผู้รับจ้างเรียกว่า "ค่าจ้าง"

การประกอบอาชีพรับจ้าง โดยทั่วไปมีลักษณะ เป็นการรับจ้างทำงานในสถานประกอบการหรือโรงงาน เป็นการรับจ้างในลักษณะการขายแรงงาน โดยได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน หรือค่าตอบแทนที่คิดตามชิ้นงานที่ทำได้ อัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของเจ้าของสถานประกอบการ หรือนายจ้าง การทำงานผู้รับจ้างจะทำอยู่ภายในโรงงาน ตามเวลาที่นายจ้างกำหนด การประกอบอาชีพรับจ้างในลักษณะนี้มีข้อดีคือ ไม่ต้องเสี่ยง กับการลงทุน เพราะ

^๓ <https://pattarapornt.weebly.com/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑).

ลูกจ้างจะใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ที่นายจ้างจัดไว้ให้ทำงานตามที่นายจ้าง กำหนด แต่มีข้อเสีย คือ มักจะเป็นงานที่ทำซ้ำ ๆ เหมือนกันทุกวัน และต้องปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของนายจ้าง ในการประกอบอาชีพรับจ้างนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่เอื้ออำนวยให้ผู้ประกอบอาชีพ รับจ้างมีความเจริญก้าวหน้าได้ เช่น ความรู้ ความชำนาญในงาน มีนิสัยการทำงานที่ดี มีความกระตือรือร้น มานะ อดทน ในการทำงาน ยอมรับกฎเกณฑ์และเชื่อฟังคำสั่ง มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้ง สุขภาพอนามัยที่ดี อาชีพต่าง ๆ ในโลกมีมากมาย หลากหลายอาชีพ ซึ่งบุคคลสามารถจะเลือกประกอบ อาชีพได้ตามความถนัด ความต้องการ ความชอบ และความสนใจ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพ ประเภทใด จะเป็นอาชีพอิสระ หรืออาชีพรับจ้าง ถ้าหากเป็นอาชีพที่สุจริตย่อมจะทำให้ เกิดรายได้มาสู่ตนเอง และครอบครัว ถ้าบุคคลผู้นั้นมีความมุ่งมั่น ขยัน อดทน ตลอดจน มีความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพต่าง ๆ จะทำให้มองเห็นโอกาสในการเข้าสู่อาชีพ และพัฒนาอาชีพใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ^๔

จากการศึกษาคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทพบว่าคนสมัยพุทธกาลมีอาชีพหลากหลาย สามารถสรุปได้โดยรวมนับ ๖ อาชีพ^๕ คือ

๑. อาชีพบริการ

อาชีพบริการเป็นอาชีพรับใช้และให้บริการทั่วไป แบ่งออกได้ ดังนี้ (๑) ช่างตัดผม หรือ กัลบก ทำหน้าที่ตัดผม (๒) ช่างทำขนม หรือพ่อครัว ทำหน้าที่ประกอบอาหาร หวาน คาว (๓) ยาม คนเฝ้าประตู ทำหน้าที่บอกเวลาและเฝ้าประตูพระนคร

๒. อาชีพช่างฝีมือ

อาชีพประเภทนี้เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญเป็นอย่างมาก สมัยพุทธกาล ถือว่าอาชีพเหล่านี้เป็นศิลปะมีการถ่ายทอดกันภายในครอบครัว อาชีพดังกล่าวนี้ เช่น (๑) ช่างไม้หรือช่างสาน มีหน้าที่สานกระบุง ตะกร้า และสิ่งสานอื่นๆ (๒) ช่างหม้อเป็นอาชีพที่มีชื่อเสียงแพร่หลายมากในสมัยพุทธกาล มีหน้าที่ในการสร้างเครื่องใช้ประเภทเครื่องปั้นดินเผา (๓) ช่างไม้ เป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก มีหน้าที่หลายอย่าง เช่น สร้างบ้าน สร้างรถ (๔) ช่างโลหะ หรือช่างทอง มีหน้าที่ตรวจดูโลหะ ตีราคาทอง ทำการเจียรไนอัญมณีต่างๆ (๕) ช่างแก้ว มีหน้าที่เจียรไนแก้วให้สวยงาม (๖) ช่างทอ มีหน้าที่ในการทอผ้า (๗) ช่างดอกไม้ มีหน้าที่จัดดอกไม้ ร้อยดอกไม้ (๘) ช่างคร มีหน้าที่ประดิษฐ์ลูกศรและการดัดลูกศร (๙) ช่างถาก มีหน้าที่ถาก เหลาไม้ให้มีรูปต่างๆ เพื่อการใช้สอย อาชีพดังกล่าวนี้เป็นศิลปะที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต

^๔ <https://sites.google.com/site/karprakxbxachiph/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑).

^๕ วิจารณ์ แก่นกระโทก, “ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุนิยามของกลุ่มบุคคลหลากหลายอาชีพในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๑๕-๑๖.

๓. วิชาชีพ

วิชาชีพเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยการศึกษา การฝึกฝนเป็นพิเศษ มีความรับผิดชอบ สูง อาชีพดังกล่าวนี้ เช่น (๑) อายุรแพทย์ หรือหมอยา เป็นแพทย์ประเภทประกอบยา ให้กับคนไข (๒) ศัลยแพทย์ เป็นแพทย์ที่ทำหน้าที่ศัลยกรรม ในสมัยพุทธกาลอาชีพแพทย์ น่าจะเป็นอาชีพที่ได้รับการยกย่องอย่างสูง จะเห็นได้จากตัวอย่างของหมอชีวกโกมารภัจ ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นอย่างมากจากประชาชนในสมัยนั้น

๔. อาชีพบันเทิงธุรกิจ

เป็นอาชีพที่ให้ความสุข ความเพลิดเพลิน สนุกสนานแก่ประชาชน จาก การศึกษาคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท สามารถสรุปได้ ดังนี้ (๑) นักเล่นกล (๒) นักเต้นรำ (๓) นักมวยปล้ำ (๔) หลึงโสเภณี เป็นต้น

๕. อาชีพรับราชการ

อาชีพประเภทนี้ บางตำแหน่งอาจทราบได้ทันทีว่าเป็นอาชีพราชการ แต่บางตำแหน่ง จำต้องพิจารณาจากลักษณะอื่นๆ ประกอบ อาชีพราชการแบ่งออก ดังนี้ ๑) ฝ่ายทหาร เป็นพวกมี หน้าที่รบป้องกันประเทศ แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน เรียกว่า จาตุรงคินีเสนา คือ (๑) พลช้าง (๒) พลม้า (๓) พลรถ (๔) พลราบ อาจมีแบ่งย่อยลงไปอีกเป็นกองถือธง กองจัดกระบวนทัพ กองพลาธิการ กองเสนาธิการ กองตะลุมบอน กองทหารหาญ กองทหารโลหะ กองเกราะหนัง และกองทหารทาส

๖. อาชีพค้าขาย

อาชีพสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล คือ การค้าขาย ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทพระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องการค้าไว้หลายที่ เช่น พาณิชนัยกรรมถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูง เช่นเดียวกับเกษตรกรรมและการเลี้ยงสัตว์ สำหรับอาชีพค้าขายนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน แต่สำหรับพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามกระทำการค้าขาย ที่ไม่สมควร ๕ ประการ คือ (๑) คำอาวุธ (๒) คำสัตว์เป็น (๓) คำเนื้อสัตว์ (๔) คำน้ำเมา และ(๕) คำยาพิษ^๖ เป็นต้น

๒.๓ ปัญหาการประกอบอาชีพทางพระพุทธศาสนา

การประกอบอาชีพค้าขายมีความสำคัญอีกอาชีพหนึ่ง เพราะบุคคลที่ประกอบอาชีพค้าขายส่วนมากจะมีฐานะร่ำรวยกว่าอาชีพอื่นๆ การจะประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้นจะต้องมีหลักในการปฏิบัติ อาชีพค้าขายเป็นอาชีพสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖-๑๘.

คือ การค้าขายในคัมภีร์ อรรถกถาธรรมบทพระพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องการค้าไว้มากมายที่ เช่น ครั้งหนึ่ง สมณะบางพวกคิดคำนึง กันว่าในชาติหน้าตนจะเกิดเป็นอย่างไรอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงดำหนิความคิดเหล่านั้น และทรงเปรียบว่า เหมือนพ่อค้าเมื่อออกไปค้าขายก็คิดแต่ว่าเราจะได้ประโยชน์เท่านี้จากที่นั่นที่นี้” หรือ อีกตัวอย่างหนึ่ง พระพุทธเจทรงยกพาณิชย์เกษตรเปรียบกับกิจการงานฝ่ายบรรพชา โดยทรงเปรียบเทียบ การเกษตรกรรมหรือพาณิชย์กรรมที่มีกิจการน้อย มีการริเริ่มน้อย มีปัญหาน้อย เมื่อถึงคราววิบัติ ก็ย่อมมีผลน้อย แต่ถ้าเกษตรกรรมหรือพาณิชย์กรรมนั้นมีกิจการมาก เมื่อถึงคราวสมบูรณ์ก็มีผลมาก เช่นเดียวกับกิจการฝ่ายบรรพชา พาณิชยกรรมถือว่าเป็นอาชีพขั้นสูงเช่นเดียวกับเกษตรกรรมและ การเลี้ยงสัตว์^๘ อาชีพค้าขายนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นอาชีพที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน แต่สำหรับพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงห้ามกระทำการค้าขายที่ไม่สมควร ๕ ประการ^๙ คือ (๑) คำอาวุธ (๒) คำสัตว์เป็น (๓) คำเนื้อสัตว์ (๔) คำน้ำเมา (๕) คำยาพิษ เส้นทาง การค้าขายโดยทั่วไปในสมัยพุทธกาลแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. การค้าขายทางน้ำ แม่น้ำต่างๆ โดยเฉพาะแม่น้ำ คงคาถือว่าเป็นแม่น้ำที่มี ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นเสมือนเส้นโลหิตเลี้ยงชีวิตของชาวอินเดียซึ่งตั้งหลักแหล่งบนสองฝั่ง ของแม่น้ำสายดังกล่าว โดยอาศัยแม่น้ำสายนั้น ช่วยเหลือในด้านเกษตรกรรมและด้านคมนาคม เมื่อมีชุมชนใหม่มากขึ้นจึงเกิดความจำเป็นทำให้ต้องมีการติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของซึ่งกันและกัน และนั่นเองคือที่มาของการค้าขาย โดยอาศัยลำน้ำและชุมชนบนสองฝั่งแม่น้ำเป็นตลาดซื้อขายสินค้า แม่น้ำสายอื่นๆ เช่น แม่น้ำยมุนาก็อยู่ในลักษณะเดียวกันนี้

๒. การค้าขายทางทะเล คนสมัยนั้นเมื่อไปค้าขายทางทะเล จะจับนกชนิดหนึ่งชื่อ “นกดูฝั่ง” ติดเรือไปด้วย จุดประสงค์สำคัญก็คือในกรณีที่เรือสินค้าแล่นออกไปกลางทะเลลึกมองไม่เห็นฝั่ง จะมีการปล่อยนกนั้นไป ถ้านกบินไปเห็นฝั่งก็จะบินไปเลย ไม่ย้อนกลับมาหาอีก แต่ถ้าหากนกนั้นบินกลับมาก็เป็นที่น่าอนว่านกนั้นมองไม่เห็นฝั่ง โดยวิธีนี้พวกพ่อค้าก็ทราบได้ว่าตนอยู่ใกล้ฝั่งเพียงใดนอกจากนี้ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทบางแห่งยังมีความแสดงให้เห็นว่ามีการค้าขายทางทะเลอยู่ในสมัยนั้น คือ มีการกล่าวถึงอันตรายของพ่อค้าในมหาสมุทร และกล่าวถึงเรือเดินสมุทรที่ผูกหวายขึ้นชะเนาะแล่นไปในน้ำตลอด ๖ เดือน ถึงฤดูหนาวเข็นขึ้นบกเครื่องผูก เหล่านั้นตากแดดตากลม ถูกฝนชะย้อมชำรุดเสียหายได้โดยไมยาก จากการสันนิษฐานโดยอาศัยข้อความดังกล่าวข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าทางน้ำตลอดถึงทางทะเลเป็นเส้นทางค้าขายที่สำคัญในสมัยพุทธกาล

๓. การค้าขายทางบก เส้นทางการค้าขายที่นิยมกันมากในสมัยนั้นอีกเส้นทางหนึ่งน่าจะเป็นทางบก และถือว่าเป็นเส้นทางที่สะดวกกว่าทางน้ำ โอกาสเสี่ยงก็น้อยกว่า การค้าขายทางบก

^๗ ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๗/๑๔๓.

^๘ ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๖๗.

^๙ อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๙.

สวนมากใช้เกวียนเป็นพาหนะ มีพ่อค้าเกวียนครั้งหนึ่งๆ ก็ไปกันเป็นกองคาราวานจำนวนที่กล่าวถึงบ่อยๆ คือ ๕๐๐ แต่อาจจะมากกว่านั้น เช่น ตัวอย่างที่ว่าเกวียนหนึ่งพันเล่มเดินทางจากชนบทหนึ่งไปยังชนบทอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งต้องเดินทางผ่านดินแดนทุรกันดาร หรือจากตัวอย่างที่ว่า กองเกวียนอยู่ ณ ที่ใดเกินกว่า ๔ เดือนก็ถือว่ากองเกวียนนั้นเป็นหมู่บ้านได้^{๑๐}

การเลี้ยงสัตว์และเกษตรกรรม อาชีพการเลี้ยงสัตว์และอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อาชีพเลี้ยงสัตว์กล่าวได้ว่าเป็นอาชีพที่เก่าแก่ เพราะเป็นอาชีพที่ควบคู่กันไปในขณะที่มนุษย์ ยังไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เป็นพวกเร่ร่อน และเมื่อมนุษย์พากันตั้งหลักแหล่งอยู่เป็นที่ อาชีพที่เริ่มตามมาก็คืออาชีพเกษตรกรรม โดยอาศัยแรงงานจากสัตว์ที่ตนเลี้ยงนั่นเอง ในประวัติศาสตร์ของชาวอินโดอารยันกล่าวไว้ว่า ชาวอินโด-อารยันพวกที่เร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการเลี้ยงปศุสัตว์ ในบรรดาปศุสัตว์นั้น แม่วัวเป็นสมบัติหรือทรัพย์สินที่มีค่าที่สุด เพราะได้อาศัยทั้งแรงงานและผลผลิตจากแม่วัวนั้น คงเป็นด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้แม่วัวเป็นสัตว์ที่ได้รับการยกย่องบูชา มีการห้ามบริโภคเนื้อวัว ยกเว้นในบางโอกาสซึ่งถือเป็นเทศกาลพิเศษ

คุณค่าในทางเศรษฐกิจของวัวทำให้ควรค่าแก่การเคารพสูงขึ้น ลักษณะอันนี้ได้มีแกชาวอารยันตลอดมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงสมัยพุทธกาลและต่อมาจนถึงสมัยฮินดูปัจจุบัน และเหตุดังกล่าวนี้ที่น่าจะเป็นต้นเค้าของชาวฮินดูที่นับ ถือว่าเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์^{๑๑} แต่เรื่องที่จะพิจารณาในที่นี้คือเรื่องเกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงในสมัยนั้นเป็นที่แน่นอนว่าสัตว์ ที่ได้รับการยกย่องเลี้ยงดูกันโดยทั่วไปนั้น คือ วัว^{๑๒} เพราะในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทมีหลักฐานที่เกี่ยวกับคนเลี้ยงวัวมากมายหลายแห่ง และในทำนองเดียวกันวัวก็ควรต้องเป็นสัตว์ที่ช่วยเศรษฐกิจที่สำคัญเพราะในคัมภีร์ได้กล่าวถึงผลผลิตต่างๆ ที่เกิดจากวัว เช่น “ปัญจโครส” มีนมสด นมข้น นมเปรี้ยว เนยใส เนยข้น^{๑๓} และจำพวกแรงงานที่เกิดจากวัว

นอกจากวัวสัตว์อีกอย่างหนึ่งที่ได้รับการเลี้ยงดูกันมาก คือ ม้า^{๑๔} เพราะม้านอกจากจะใช้เพื่อการขับขี่และการรบแล้วยังใช้สำหรับเทียมรถด้วย นอกจากนี้สัตว์ที่ชาวฮินดูก็นำมาเลี้ยงและใช้ประโยชน์ก็คือช้าง ซึ่งในทัศนะของชาวฮินดูถือว่าเป็นสัตว์ฉลาด และเรียกสัตว์นี้ว่า “มฤคหัตดิน” ซึ่งแปลว่า “สัตว์ที่มีมือซึ่งหมายถึงงวง เดิมทีเดียวช้างถูกนำมาใช้ในเรื่องของแรงงาน ต่อมาจึงมีการนำมาใช้ในเรื่องของสงคราม การใช้ช้างในสงครามที่ปรากฏชัดก็คือสมัยพุทธกาล ดังกรณีของ

^{๑๐} วีระดา แก่นกระโทก, “ศึกษาวิเคราะห์การบรรลุมรรคของบุคคลหลากหลายอาชีพในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, หน้า ๑๙-๒๐.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๑๒} ดุราลละเอียตใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๑๒.

^{๑๓} ดุราลละเอียตใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๓/๒๑๒.

^{๑๔} ดุราลละเอียตใน ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔/๖๘.

พระเจ้าพิมพิสาร^{๑๕} ราชานางพญาแห่งแคว้นมคธ เป็นเจ้าของกองทัพช้างอันสำคัญยิ่ง เป็นกองทัพที่มีประสิทธิภาพมาก ช้างเหล่านั้นได้รับการฝึกด้วยความเอาใจใส่ เพื่อผลประโยชน์ของราชการสงคราม โดยเฉพาะ นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่าง จากข้อความในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทอีกมากที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ช้างในการสงคราม เช่นในเรื่องอรรถโนวัตถุ^{๑๖}

นอกจากสัตว์ใหญ่ๆ ประเภทใช้แรงงาน ใช้ในกองทัพและผลิตผลดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีสัตว์เลื้อยอื่นๆ เช่น แพะ หมู สุนัข ไก่ ที่ชาวอินเดียสมัยพุทธกาลได้อาศัยเลี้ยงชีพ อาศัยไว้เป็นเพื่อน และอาศัยแรงงาน นอกจากสัตว์ประเภทสัตว์ดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีสัตว์อีกประเภทหนึ่งที่น่าจะพูดถึงคือ สัตว์ป่าที่จำต้องกล่าวถึงเพราะมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่มีบทบาทเกี่ยวกับชีวิตของชาวอินเดียในสมัยนั้น และในสมัยต่อมา อย่างน้อยก็ในเรื่องความยกย่องนับถือ สัตว์ป่าพวกแรกที่ชาวอินเดียรู้จัก คือ สิงโต เสือและช้างตามลำดับ บรรดาสัตว์ป่าเหล่านี้ ช้างเท่านั้นที่ถูกนำมาฝึกเมื่อใช้ ประโยชน์ดังกล่าวแล้ว สำหรับสิงโตนับว่าเป็นสัตว์ที่ได้รับการยกย่องมากในแง่มีศักดิ์ศรีอำนาจ มีพลังกำลัง และความกล้า สุนัขเสือกแม้จะไม่ได้รับการยกย่องเทียบสิงโต แต่ก็มีเปรียบเทียบอยู่หลายแห่ง ซึ่งส่วนมากก็นำมาเปรียบในแง่ของควมมีอำนาจ ลักษณะอันนี้แสดงให้เห็นถึงทัศนคติความ เชื่อถือของคนในสมัยนั้นได้อย่างดี อาชีพที่ติดตามมากับอาชีพเลี้ยงสัตว์ก็คืออาชีพเกษตรกรรมอันได้แก่การทำนาทำไร่ อาชีพเกษตรกรรมถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูงเช่นเดียวกับอาชีพเลี้ยงสัตว์และการค้าขาย

ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สอนให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อกฎหมายและศีลธรรม คือ เว้นจากการเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่น การโกงเขา หลอกหลวงเขา และเว้นจากการประกอบอาชีพต้องห้าม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “วณิชชาสูตร” ว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรประกอบอาชีพค้าขายต้องห้าม ๕ ประการ^{๑๗} คือ

๑. **ค้าขายคัสตราวุธ** หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์

๒. **ค้าขายสัตว์** หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยงทาส และบังคับหญิงหรือชายให้ค้าประเวณี

๓. **ค้าขายเนื้อสัตว์** หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาม้าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

๔. **ค้าขายของมีนเมา** หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีนเมาต่าง ๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

๕. **ค้าขายยาพิษ** หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และ

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔/๔๔

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน พุ.ธ.อ. (ไทย) ๗/๒๒๖-๒๒๗.

^{๑๗} อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๔.

อุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่าง ๆ

พระพุทธเจ้าทรงห้ามค้าขายอาวุธเพราะว่า การค้าขายอาวุธเป็นเหตุให้ทำความผิดก่อโทษแก่ผู้อื่น เช่น การนำอาวุธไปทำร้ายร่างกายหรือฆ่า ที่ทรงห้ามค้าขายมนุษย์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้มนุษย์หมดอิสราภาพ เช่น ถูกกักขังไว้ใช้แรงงานหรือให้ขายบริการ (ขายตัว) ที่ทรงห้ามค้าขายเนื้อสัตว์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้ต้องฆ่าสัตว์ ที่ทรงห้ามค้าขายของมีนเมา เพราะของมีนเมาเป็นเหตุทำให้เกิดความประมาท ที่ทรงห้ามค้าขายยาพิษ เพราะเป็นเหตุให้ทำร้ายหรือฆ่าตนเองและฆ่าผู้อื่นเป็นต้น

๒.๔ วิเคราะห์ปัญหาการประกอบอาชีพในอำเภอประโคนชัย

ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ อาชีพหลัก คือ การทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ เป็นต้น แต่ในงานวิจัยนี้จะศึกษาเรื่องการประกอบค้าขายบางอย่าง เพราะการประกอบอาชีพค้าขายบางอย่างเป็นอาชีพต้องข้ามทางพระพุทธศาสนา เช่น “มิจฉาวณิชาชา” ซึ่งการค้าขายนี้ไม่ใช่มีเฉพาะในตำบลประโคนชัยเท่านั้น แต่มีทั่วประเทศและทั่วโลก ทั้งที่การค้าขายที่กล่าวมานี้จะผิดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ก็มีผู้ประกอบการค้าขายนี้อยู่มากมาย ซึ่งการค้าขายนี้ส่งผลกระทบต่อสังคมมากมาย ทั้งทางด้านครอบครัว ทางด้านสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านวัฒนธรรม และทางศีลธรรม ซึ่งประเทศไทยประสบกับปัญหาอยู่ในขณะนี้ โดยเฉพาะสิ่งเสพติดต่างๆ เช่น สุรา รวมไปถึงยาเสพติดชนิดต่างๆ มีกัญชา ยาบ้า ยาไอซ์ เป็นต้น ซึ่งอาชีพค้าขายของมีนเมาและยาเสพติดเป็นอาชีพค้าขายที่ผิดต่อหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนา มีพุทธศาสนิกชนและศาสนิกในศาสนาอื่นๆ ทั่วโลกและในประเทศไทยที่ประพาศติดกันอยู่ ในจังหวัดบุรีรัมย์บางส่วนก็ประพาศติดเช่นกัน ซึ่งจะเห็นการค้าขายอาวุธ ขยายสัตว์ ค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายของมีนเมา และค้าขายยาพิษ มีทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายก็มี ซึ่งการค้าขายสิ่งต้องห้ามเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อด้านต่างๆ ต่อสังคมมากมาย ประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ก็มีปัญหาในเรื่องนี้ บางคนก็ยังประกอบอาชีพทุจริต หรืออาชีพที่เป็นมิจฉาวณิชาชา โดยเฉพาะอาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายน้ำเมา อาชีพค้าขายนี้ประชาชนในตำบลประโคนชัย และในประเทศไทยก็ยอมรับ ๒ อาชีพนี้ ซึ่งผิดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

พระครูสุนทรชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพมีปัญหาทุกอาชีพ แต่มีปัญหาแตกต่างกันแล้วแต่เราจะมองปัญหาและรู้จักแก้ปัญหาเหล่านั้น ปัญหาการประกอบมิจฉาวอาชีพหรืออาชีพทุจริต มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว เช่น อาชีพค้าขายน้ำเมา หรือสิ่งเสพติดที่ทำให้เกิดความมีนเมา ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและเป็นภาระต่อสังคม^{๑๘}

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

พระครูสิริคณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพในอำเภอประโคนชัยนั้น มีปัญหาหลายอย่าง เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเกิดจากการไม่มีที่ทำกิน เมื่อมีรายได้ไม่พอต่อการครองชีพก็ต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ต้องไปทำงานต่างถิ่น ซึ่งลูกหลานให้คนแก่ปู่ย่าตายายดูแล ครอบครัวถึงขาดความอบอุ่น เด็กๆ ขาดผู้ปกครองดูแลจนกลายเป็นเด็กมีปัญหา ครอบครัวที่พ่อแม่ต้องอยู่ห่างไกลจากลูกๆ จะมีปัญหามาก เด็กๆ จะมีนิสัยก้าวร้าว หรือมีพฤติกรรมไม่ดีติดยาเสพติด และเด็กบางคนก็เป็นผู้ค้ายาเสพติด (ยาบ้า) ซึ่งเป็นปัญหามากในสังคมปัจจุบัน^{๑๙}

นายสำรวย ไชยอินทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ คือ ประกอบอาชีพสุจริตและอาชีพทุจริต ปัญหาการประกอบอาชีพก็คือ ถ้าประกอบอาชีพสุจริต เช่น อาชีพทำไร่ทำนา หรือรับจ้างทั่วไป การประกอบอาชีพนี้ก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าประกอบอาชีพทุจริต เช่น ขายค้ายาเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า การประกอบอาชีพนี้ก็จะมีความเสี่ยง เพราะผิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสังคม^{๒๐}

นางญาณิศา กุลนิษฐภา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ มีหลายอย่าง คือ รับราชการ การค้าขาย พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานเอกชน และรับจ้างทั่วไป ปัญหาการประกอบอาชีพ คือ การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษา ถ้าหากไม่มีการศึกษาก็ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพต่างๆ เมื่อเกิดปัญหาการประกอบอาชีพ ส่งผลกระทบต่อครอบครัว คือ รายได้น้อยไม่เพียงพอในการใช้จ่าย ไม่ทุนการศึกษาแก่บุตรธิดา ปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดความเครียด อาจทำให้หันหน้าไปพึ่งสิ่งเสพติดได้ และส่งผลกระทบต่อครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสังคม^{๒๑}

๒.๔.๑ ผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว

ปัญหาสำคัญที่ปรากฏในประเทศไทยและในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มีผลกระทบต่อชีวิตของคนในชุมชน สังคม เศรษฐกิจ และมีผลกระทบต่อวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบโดยรวมต่อประเทศชาติ สาเหตุเกิดจากการประกอบอาชีพทุจริตของประชาชนในตำบลประโคนชัย ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว คือ

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระครูสิริคณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสำรวย, ไชยอินทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นางญาณิศา กุลนิษฐภา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

ผลกระทบต่อตนเองนั้น เกิดจากความคิดและพฤติกรรมการกระทำทุกอย่างที่ตั้งใจทำลงไป ย่อมมีผลกระทบต่อตนเองโดยตรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ปัญหาส่วนบุคคลเป็นปัญหาระดับเล็ก ซึ่งผลกระทบทางร่างกาย การทำดีหรือทำชั่วทางจิตใจมีผลต่อร่างกาย เพราะร่างกายกับจิตใจมีความสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล เมื่อมนุษย์เราทำความชั่ว มีปัญหา คือ เกิดความทุกข์ใจ กลัว หวาดระแวง กินไม่ได้นอนไม่หลับ ก็จะมีผลต่อสุขภาพร่างกาย^{๒๒} ย่อมมีผลกระทบต่อตนเอง

อีกประการหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อครอบครัวโดยอ้อม เช่น บุตรหรือธิดาทำางานดี มีความมั่นคง มีความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้า พ่อแม่ก็มีความภูมิใจและสุขใจกับความสำเร็จของบุตร และธิดา หากบุตรหรือธิดาไม่ดีสร้างปัญหาเกิดความเสียหาย พ่อแม่หรือครอบครัวก็เกิดความเสียหาย และเสียใจตามไปด้วย และมีผลกระทบต่อครอบครัวเช่นเดียวกัน^{๒๓} การประอาชีพรุจริตหรือการประกอบกิจการอาชีพ เช่น อาชีพค้าขาย ศัสตราวุธ อาชีพค้าขายสัตว์ อาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายของมีนเมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น ย่อมมีผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว และย่อมมีผลกระทบโดยรวมต่อประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๒.๔.๒ ผลกระทบต่อสังคม

คำว่า สังคม (Society) หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน โดยยอมรับขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน และเพื่อตอบสนองความต้องการและผลประโยชน์ นานาประการในการดำรงชีวิตร่วมกัน^{๒๔} ปัญหาบางอย่างที่เกิดขึ้นอาจมีผลกระทบต่อสังคมโดยอ้อม เพราะคนในสังคมมีพฤติกรรมกระทำที่เกี่ยวข้องกัน เป็นแบบลักษณะหมู่คณะ สังคม องค์กรสถาบัน เพราะมนุษย์เราอยู่ร่วมกันหมู่คณะและเป็นสังคม คนหนึ่งทำผิดเสียหายมีปัญหา อาจมีผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นเรื่องความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เช่น การสรรเสริญหรือนินทา การยกย่องหรือยอมรับหรือไม่ยกย่องยอมรับ หากกระทำดีไม่มีปัญหาก็ได้รับการยกย่องยอมรับเป็นที่คบหาของผู้คนทั้งหลาย และเป็นผู้มียศถาบรรดาศักดิ์ มีลาภ ยศ สรรเสริญ ถ้าทำไม่ดีมีปัญหาก็จะเสื่อมลาภยศถูกคนนินทา ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย ซึ่งเป็นผลกระทบที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคม ปัญหาการค้ายาเสพติดที่ส่งผลกระทบต่อสังคม และประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ มี ๓ ประการ^{๒๕}

๑. ปัญหาส่วนบุคคล (Personal troubles) ปัญหานี้มีผลกระทบแต่ละคน หรือ

^{๒๒} สุเทพ สุวีรางกูร, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๗๖-๗๗.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

^{๒๔} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๒๕} สุเทพ สุวีรางกูร, ปัญหาสังคม, หน้า ๓-๔.

แต่ละครอบครัว ในแต่ละคนแต่ละครอบครัว พ่อแม่พยายามเลี้ยงดูฝึกฝนอบรมบุตรธิดาและให้การศึกษา โดยหวังว่าเมื่อพวกเขาเติบโตใหญ่จะเป็นคนดี มีเหตุผลรู้ดีรู้ชั่ว รู้จักใช้ชีวิตถูกต้องเหมาะสม ไม่สร้างปัญหาให้แก่ตนเองและสังคม ถ้าบุตรธิดาประพฤติไม่ดี ผู้ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์ป่าอนุรักษ์ ค้าขายสิ่งมีนเมา ยาเสพติด ค้าขายยาพิษ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายและเสียอนาคต และสร้างปัญหาให้กับครอบครัวและสังคม

๒. **ปัญหาสาธารณะ (Public issues)** ปัญหานี้ มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก มีข้อมูลทางจากสำนักงานสถิติแห่งชาติแสดงให้เห็นว่า ประเทศชาติสูญเสียเงินงบประมาณจำนวนหลายล้านบาทต่อปี ปราบปรามผู้ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์ป่าอนุรักษ์ ค้าขายสิ่งมีนเมา ยาเสพติด ค้าขายยาพิษ ซึ่งปัญหานี้ทำให้ประเทศชาติเสียหาย และทำให้เกิดผลกระทบต่อประเทศชาติบ้านเมือง

๓. **ปัญหาสังคม (Social problems)** ปัญหานี้ มีผลกระทบต่อบุคคลจำนวนมาก ปัญหาสังคมเป็นเรื่องสภาวะทางสังคมที่เบี่ยงเบนไปจากภาวะปกติ และคุกคามทำลายความสัมพันธ์และความสงบสุขของคนในสังคม ซึ่งปัญหาสังคมมีขอบเขตกว้างมาก โดยเฉพาะปัญหาผู้ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์ป่าอนุรักษ์ ค้าขายสิ่งมีนเมา ยาเสพติด ค้าขายยาพิษ

๒.๔.๓ ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ

คำว่า เศรษฐกิจ (Economic) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ให้ได้มากที่สุดหลักการดำเนินชีวิตเศรษฐกิจที่ดี คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ เพราะทุกอย่างมีหน้าที่ เศรษฐกิจก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตปัจจัยสิ่งต่าง ๆ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และเครื่องอำนวยความสะดวกสบายทั้งหลาย ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ สร้างความเจริญก้าวหน้า สร้างสรรค์พัฒนาในสังคม เพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาผู้ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์ป่าอนุรักษ์ ค้าขายสิ่งมีนเมา ยาเสพติด ค้าขายยาพิษ และสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตให้มีชีวิตและเศรษฐกิจเจริญงอกงามยิ่งขึ้น^{๒๖}

การพัฒนาประเทศไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา ได้ก่อผลทางเศรษฐกิจหลายด้าน รวมทั้งยังเกิดความยากจนขึ้นแก่ประชาชนไทย และประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จากผลของการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ๔ ด้าน^{๒๗} คือ

^{๒๖} พระอริการกิตติ ยุติติโร (ทีรักษา), “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๒๗} โกศล วงศ์สวรรค์ และคณะ, ปัญหาสังคม, หน้า ๑๗๖-๑๗๗.

๑. **ส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงของภาวะการเงินและการธนาคาร** คือ ธนาคารต้องแบกรับภาวะอัตราดอกเบี้ยที่สูงขึ้น การว่างงานเพิ่มขึ้น ระบบการเมืองที่ไม่มั่นคง ถ้าภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งหรือเป็นระยะยาวย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ และประชาชนจะยากจนยิ่งขึ้น

๒. **ส่งผลกระทบทำให้สถานการณ์ผิดปกติอันมีผลต่องาน** คือ การผลิตงานในโรงงาน การว่างงาน การเจ็บป่วย ภัยธรรมชาติ ภัยสงคราม เป็นต้น ทำให้ต้องหยุดงานขาดรายได้และเกิดความยากจนทันที และเหตุจากไฟไหม้โรงงานทำให้คนงานบาดเจ็บ เสียชีวิต และตงงานทันที หรือน้ำท่วมใหญ่ ทำให้องค์กรธุรกิจจำนวนมากต้องหยุดทำการระยะหนึ่ง เกิดผลเสียหายต่อบุคคลและเศรษฐกิจโดยรวมนับพันล้านบาท

๓. **ส่งผลกระทบทำให้เกิดภาวะการว่างงานในประเทศ** คือ เกิดการว่างงานตามวัฏจักรทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากสภาพขึ้นลงของวัฏจักรเศรษฐกิจและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การว่างงานตามฤดูกาลในช่วงเวลาหลังการเก็บเกี่ยว การว่างงานเพราะการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคเนื่องจากทำงานไม่เต็มศักยภาพ และการว่างงานเพราะขาดแคลนปัจจัยการผลิต จึงไม่สามารถสร้างงานหรือพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพได้ การว่างงานดังกล่าวย่อมทำให้เกิดความขาดแคลนและไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจต่อบุคคลและสังคมในระยะแรกและระยะยาวในประเทศไทย

๔. **ส่งผลกระทบต่อความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจโลก** คือ การชะลอตัวของเศรษฐกิจโลก ความไม่แน่นอนของราคาน้ำมัน ราคาสินค้าการเกษตร อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา อัตราดอกเบี้ย การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางเศรษฐกิจและการค้าของโลกในกลุ่มต่าง ๆ การกีดกันและแข่งขันทางการค้า สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อการลงทุน การจ้างงานและราคาสินค้าบริโภคในระบบเศรษฐกิจไทย คนไทยต้องตกเป็นเหยื่อของภาวะเศรษฐกิจโลกมีสถานภาพตกต่ำลงในทางเศรษฐกิจและสังคม

๒.๔.๔ ผลกระทบต่อวัฒนธรรม

คำว่า วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยเกิดจากการเรียนรู้ การสร้างสม มีทั้งเป็นวัตถุ เช่น ศิลปะสิ่งก่อสร้าง และที่ไม่ใช่วัตถุ เช่น ความเชื่อ ศีลธรรม ประเพณี^{๒๘} ซึ่งศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดของวัฒนธรรมทางจิตใจและทางวัตถุ ศาสนาจึงมีความสำคัญต่อสมาชิกของสังคมอย่างมาก มนุษย์ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ถ้าคนในสังคมผู้ค้าขายอาวุธ ค้าขายมนุษย์ ค้าขายสัตว์ป่าอนุรักษ์ ค้าขายสิ่งมีนเมา ยาเสพติด ค้าขายยาพิษ ก็จะทำให้วัฒนธรรมเสื่อมลง ด้วยเหตุนี้เอง วัฒนธรรมจึงมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนในสังคม ซึ่งประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และวัฒนธรรมแบ่งออกได้ ๓ ประเภท^{๒๙} คือ

^{๒๘} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **มนุษย์กับสังคม**, หน้า ๑๔๗.

^{๒๙} พระมหาสนอง ปังโงปการี, **มนุษย์กับสังคม**, หน้า ๓๓๘.

กระตือรือร้น มานะ อดทน ในการทำงาน ยอมรับกฎเกณฑ์และเชื่อฟังคำสั่ง มีความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รวมทั้งสุขภาพอนามัยที่ดี อาชีพต่างๆ ในโลกมีมากมายหลากหลายอาชีพ ซึ่งบุคคลสามารถจะเลือกประกอบ อาชีพได้ตามความถนัด ความต้องการ ความชอบ และความสนใจ ไม่ว่าจะเป็นอาชีพประเภทใด จะเป็นอาชีพอิสระหรืออาชีพรับจ้าง ถ้าหากเป็นอาชีพที่สุจริตย่อมจะทำให้เกิดรายได้มั่นคงต่อตนเอง ครอบครัว สังคมส่วนรวม และประชาชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ ๓

หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทที่ ๓ นี้ จะได้ศึกษาหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท และหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง หลักธรรมสัมมาอาชีวะและสำคัญที่เกี่ยวข้อง คือ (๑) หลักสัมมาอาชีวะในพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ความหมายของสัมมาอาชีวะ (๓) หลักสัมมาอาชีวะ (๔) ความสำคัญของสัมมาอาชีวะ (๕) หลักธรรมที่สนับสนุนสัมมาอาชีวะ (๖) สุจริต ๓ (๗) สันโดษ ๓ (๘) หลักอิทธิบาท ๔ (๙) หลักสังคหวัตถุ ๔ (๑๐) หลักสุขของคฤหัสถ์ ๔ (๑๑) หลักศีล ๕ (๑๒) หลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อสัมมาอาชีวะ (๑๓) ทุจริต ๓ (๑๔) หลักอคติ ๔ (๑๕) มิจฉาวณิชา ๕ (๑๖) อบายมุข ๔ (๑๗) อบายมุข ๖ (๑๘) ความเกียจคร้าน ๖ และ(๑๙) สรุปร ซึ่งหลักธรรมในหัวข้อต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ หลักสัมมาอาชีวะในพุทธศาสนาเถรวาท

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติตน เพื่อให้เกิดมีความสุขในการดำเนินชีวิต แห่งแนวทางปฏิบัติของอริยสัจจกัมมรรคแปด ซึ่งข้อหนึ่งในมรรคมืองค์แปดนั้น มีหลักสัมมาอาชีวะเป็นองค์ธรรมรวมอยู่ด้วย เมื่อได้ศึกษาอย่างเข้าใจ่องแท้ในหลักธรรมสัมมาอาชีวะนี้แล้ว จะทำให้เข้าใจในเหตุผลที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ หลักสัมมาอาชีวะนี้เป็นทางสายกลาง แห่งการดำเนินชีวิต โดยหลักสัมมาอาชีวะเป็นวิธีการดำรงชีพของสังคมมนุษย์ เพราะต้องเกี่ยวพันเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งในชุมชนสังคมขนาดเล็กรวมถึงสังคมใหญ่ที่กว้างขยายขึ้น โดยความสัมพันธ์นั้นจะเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง หากปัจเจกบุคคล หน่วยงาน และสังคมนั้น ได้ยึดหลักปฏิบัติหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นแนวทางของการทำงานแล้ว ก็จะทำให้สังคมนั้นดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความยุติธรรม มีหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นสิ่งควบคุมและนำทางในการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคม^๑

๓.๑.๑ ความหมายของสัมมาอาชีวะ

คำว่า “สัมมาอาชีวะ” นั้น มีความหมายครอบคลุมในการประกอบอาชีพหลายอาชีพด้วยกัน นอกจากในพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้แล้ว ยังมีนักวิชาการทางศาสนาได้ให้ความหมายของสัมมาอาชีวะไว้หลายทัศนะ มีดังนี้

^๑ สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, **ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑.

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมให้ความหมาย “สัมมาอาชีวะ” ว่า หมายถึง การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต เป็นการเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบและที่สุจริต^๒

ในพุทธธรรมให้ความหมาย “สัมมาอาชีวะ”ว่า หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ การ ละมิฉฉาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต^๓ เช่น ทำงาน ไม่ให้คั่งค้างอากุล (ไม่หมักหมม ไม่ผัดเพี้ยน ไม่จับจด ไม่ยุ่งเหยิงสับสน)

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของ “สัมมาอาชีวะ” ว่า หมายถึง การเลี้ยง ชีวิตชอบ คือ เว้นจากเลี้ยงชีวิตโดยทางที่ผิด เช่น โกงเขา หลอกหลวง สอพลอ ปีบบังคับขู่เข็ญ คำนค ายาเสพติด คายาพิช ์ เปนตน

อีกประการหนึ่ง สัมมาอาชีวะนั้น แปลว่า การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ การงด การเว้น การเลิกละ เจตนาเครื่อง เว้นจากมิฉฉาชีวะ กิริยาไม่ทำ การไม่ทำ การไม่ล่วงละเมิด การไม่ล้ำเขต การกำจัดต้นเหตุแห่ง มิฉฉาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบอันเป็นองค์แห่งมรรค หมายถึง การงดเว้นจาก การประกอบอาชีพที่ผิด ส่วนหนึ่งเป็นการประกอบด้วยสัมมาวาจาและสัมมากัมมันตะนั้นด้วย หลีก เว้นการแสวงหาด้วยวิธีที่ไม่ เหมาะสม คือ การหลอกหลวง (กุหนา) การป้อยอ (ลปนา) การทำบุญไ้ (เนมิตติกา) การปีบบังคับ (นิป เปสิกตา) การแสวงหาลาภด้วยลาภ (ลาเภณ ลาภ นิชิคิสนตา) การที่มี ความสะอาดแห่งการดำเนินชีวิต เป็นลักษณะมีการประกอบอาชีพที่เป็นธรรมที่เป็นหน้าที่ ละการ เลี้ยงชีพที่ผิด สำเร็จการเลี้ยงชีพ ด้วยการเลี้ยงชีพที่ชอบ สัมมาอาชีวะนั้น มี ๗ อย่าง คือ การงดเว้น จากกายทุจริต ๔ และวจีทุจริต ๓ สัมมาอาชีวะการประกอบอาชีพสุจริตควรจะต้องอยู่ในขอบข่ายของ ศีล ๕ ด้วย^๔

กล่าวโดยสรุป สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นจากมิฉฉาชีพทุกชนิด ให้ประกอบแต่ สัมมาอาชีวะ ที่เป็นอาชีพการงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน แก่ตนเองและบุคคลอื่น ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่สังคมส่วนรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (นนทบุรี : เอสอาร์พรินติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๙.

^๓ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๗๗๐.

^๔ พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓๑.

^๕ สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, หน้า ๑๔.

๓.๑.๒ หลักสัมมาอาชีวะ

คำว่า “สัมมาอาชีวะ” หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีพจัดเป็นความสำคัญอย่างหนึ่งหมั่นมนุษย์และหมู่สัตว์ทั้งหลาย ถ้าปราศจากการเลี้ยงชีพชีวิตย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ถ้าการเลี้ยงชีพนั้นผิดเคืองชีวิตย่อมลำบาก^๖ หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา มีหลักอยู่ ๓ ประการ^๗ คือ (๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย (๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และ(๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉาวนิขชา คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการ เบียดเบียนและการทำลายชีวิต หลักการของสัมมาอาชีวะจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพ ทั้ง ๕ ประการ คือ (๑) สัตตวนิขชา การค้าขายสัตว์ตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอก ดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น (๒) สัตตวนิขชา คำนมนุษย์ (๓) มังสวานิขชา การค้าขายสัตว์มีชีวิต (๔) มัชชวานิขชา การค้าขายสิ่งมีเนเมา (๕) วิสวานิขชา การค้าขายยาพิษ^๘

การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการงานที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจ ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้นหลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุม ไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพ และสามัญสำนึกแม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่นและของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น^๙

^๖ วศิน อินทสระ, **หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๕.

^๗ พระธำมณี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙-๑๑.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๓.

^๙ พระธำมณี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๙-๑๐.

๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา จัดเป็นกุศลกรรมและเป็น การดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ (๑) การไม่โกหก หลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสำจะรักษาความสัตย์ (๒) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่น แยกแยะกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (๓) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ (๔) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วย อาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อ นั้น ทำให้ผู้ฟังหลงผิด เข้าใจผิดได้ (๕) การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอ พอผู้อื่นเพื่อ ผลประโยชน์ของตนเอง (๖) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ คือ วาจาที่นัยนอมไม่เกินไปเพื่อ การข่มขู่หรือบังคับขู่ เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม^{๑๐}

๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโน กรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็น แนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ (๑) การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความ โลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนิน ชีวิตใน แนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม (๒) การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ การควบคุม สภาพจิตใจต่อความพยายาบท ปองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตน ให้มีจิตเมตตาคิดเอื้อเฟื อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผล กระทบต่อผู้ อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย (๓) การไม่คิดเอารัดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการคิด หาโอกาสเพื่อตัก ตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง^{๑๑}

การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอ ให้การ ดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่างๆ สืบ เนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคล ไตใจร้ายแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกขยอมไปตามเขาเพราะเหตุ นั้น ถ้าบุคคล ไตมีใจผ่องใสแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขยอมไปตามเขาเพราะเหตุ นั้น เหมือนเงาไป ตามตัว ฉะนั้น”^{๑๒}

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทาง วาจา และทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง การดำเนินชีวิต สุจริตทางกาย ทางวาจาและทางใจ

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๑๒} ขุ.ม. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑.

๓.๑.๓ ความสำคัญของสัมมาอาชีวะ

สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ เป็นหลักธรรมสำคัญและเป็นข้อหนึ่งในแปดข้อของมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นระบบจริยธรรมทั้งหมดของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การดับสนิทแห่งทุกข์ เป็นแนวทางปฏิบัติอันสอดคล้องกับกฎธรรมชาติที่เป็นสังขธรรม มรรคมีองค์ ๘ นั้นแบ่งตามไตรสิกขา คือ ขั้นศีล ขั้นสมาธิ ขั้นปัญญา ในไตรสิกขาขั้นนี้ถือว่าเป็นมาตรฐานความดีงามของชีวิต ทั้งในระดับโลกียะและระดับโลกุตระ คลอบคลุมไตรทวาร คือ กาย วาจา และใจ ดังนี้

๑) ในขั้นศีล คือ ความดีงามด้านความประพฤติครอบคลุม ๓ มิติ^{๓๓} ดังนี้

มิติที่ ๑ สัมมาวาจา คือ การเจรจาชอบ หมายถึง วาจาสุจริต เป็นความประพฤติชอบทางวาจา ในระดับโลกียะ คือ อุบาสยดีงามทางวาจาของคนทั่วไป มีเจตนางดเว้นจากวจีทุจริต คือ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดหยาบคาย งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ส่วนในระดับโลกุตระ คือ ความดีทางวาจาของท่านผู้มีจิตเป็นอริยะไร้อาสวะ มีความงด ความเว้น ความเว้นขาด มีเจตนาเว้นจากวจีทุจริตดังกล่าวแล้ว

มิติที่ ๒ สัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ หมายถึง กายสุจริต เป็นความประพฤติชอบด้วยกาย ในระดับโลกียะ คือ อุบาสยดีงามทางวาจาของคนทั่วไป มีเจตนางดเว้นจากกายทุจริต คือ งดเว้นจากการตัดรอนชีวิต งดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เขามิได้ให้ งดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม ในระดับโลกุตระ คือ ความดีงามทางกายของท่านผู้มีจิตเป็นอริยะไร้อาสวะ มีความงด ความเว้น ความเว้นขาด มีเจตนาเว้นจากกายทุจริตดังกล่าวแล้ว

มิติที่ ๓ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ หมายถึง เว้นจากมิถฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ และมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต งดเว้นอนกรณียวนิชชา คือ การค้าขายที่ไม่ควรประกอบ ๕ อย่าง (๑) สัตตณณิชชา ค้าขายอาวุธภัณฑ์เครื่องประหาร (๒) สัตตวณณิชชา ค้าขายมนุษย์และสัตว์ (๓) มังสวณณิชชา ค้าขายเนื้อสัตว์ที่เลี้ยงไว้ขาย (๔) มัชชวณณิชชา ค้าขายน้ำเมาและสิ่งเสพติดทั้งหลาย (๕) วิสวณณิชชา ค้าขายยาพิษ

๒) ในขั้นสมาธิ หรืออภิจิตตสิกขา คือ ความดีงามด้านจิตครอบคลุม ๓ มิติ^{๓๔} ดังนี้

มิติที่ ๑ สัมมาวายามะ คือ พยายามชอบ หมายถึง การปฏิบัติในสัมมปปธาน ๔ คือ (๑) สังวรปธาน เพียรป้องกัน เพียรระวังอกุศลที่ยังไม่เกิด (๒) ปหาปธาน เพียรละ เพียรกำจัดอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว (๓) ภาวนาปธาน เพียรเจริญ เพียรสร้างกุศลที่ยังไม่เกิด (๔) อนुरักขณปธาน เพียรอนุรักษ เพียรรักษาและส่งเสริมกุศลที่เกิดขึ้นแล้วทั้งนี้โดยมี “ฉันทะ ความพอใจใฝ่กุศล” เป็นฐานสำคัญ

^{๓๓} พระศรีคัมภีร์ญาณ, “การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๒๗๒-๒๗๕.

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

มิตีที่ ๒ สัมมาสติ คือ ระลึกชอบ หมายถึง สติที่เกิดจากการฝึกปรือ โดยพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรมที่เรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ อย่าง คือ (๑) กายานุปัสสนา การตามดูรู้ทันกาย (๒) เวทนานุปัสสนา การตามดูรู้ทันเวทนา (๓) จิตตานุปัสสนา การตามดูรู้ทันจิต (๔) ธัมมานุปัสสนา การตามดูรู้ทันธรรม

มิตีที่ ๓ สัมมาสมาธิ คือ จิตมั่นชอบ ในระดับต้น หมายถึง สมาธิชั่วขณะ (ขณิกสมาธิ) สมาธิจนจะแน่วแน่ (อุปจารสมาธิ) ในระดับสูง หมายถึง สมาธิแน่วแน่แนบสนิท (อัปปนาสมาธิ) ได้แก่ รูปฌาน ๔ คือ (๑) ปฐมฌาน มีวิตก มีวิจารณ์ มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวก (๒) ทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตภายใน มีภาวะทางใจเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจารณ์ เพราะวิตกวิจารณ์ระงับไป มีแต่ปีติ และสุขเกิดแต่สมาธิ (๓) ตติยฌาน พระอริยะทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผู้มิอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข และ (๔) จตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่

๓) ในขั้นปัญญา หรืออภิจิตตสิกขา คือ ความดีงามด้านความรู้แจ้งเห็นจริงครอบคลุม ๓ มิตี^{๑๕} ดังนี้

มิตีที่ ๑ สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ ในระดับต้นโลกียสัมมาทิฐิ หมายถึง ความเห็นรวมไปถึงความเชื่อถือว่า ทานที่ให้แล้วมีผล การบำเพ็ญทานมีผล การบูชามีผล กรรมที่ทำไว้ดีและชั่วมีผลมีวิบาก โลกนี้มี โลกหน้ามี ในระดับสูงโลกุตตรสัมมาทิฐิ หมายถึง ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในสมุทัย (เหตุเกิดทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธ (ความดับทุกข์) ความรู้ในทุกข์นิโรธมีปฏิบัติ (ทางนำไปสู่ความดับทุกข์) รวมถึงความเห็นขั้น ๕ โดยความเป็นเป็นไตรลักษณ์ว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณซึ่งเป็นของไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง ความเห็นอายตนะ ๑๒ โดยความเป็นไตรลักษณ์ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ซึ่งเป็นของไม่เที่ยงว่าไม่เที่ยง

มิตีที่ ๒ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ หมายถึง (๑) เนกขัมมสังกัปปะ ความนึกคิดที่ปลอดโปร่งจากการหมกหมุ่นพัวพันติดข้องในสิ่งสนองความอยากต่างๆ ความคิดที่ปราศจากความเห็นแก่ตัว ความคิดเสียสละ และความคิดที่เป็นคุณเป็นกุศลทุกอย่าง จัดเป็นความคิดที่ปราศจากราคะ หรือโลภะ (๒) อพยาบาทสังกัปปะ ความนึกคิดที่ไม่มีความเคียดแค้น ไม่มีความชิงชัง ไม่มีความขัดเคืองหรือเพ่งมองในแง่ร้าย จัดเป็นความคิดที่ปราศจากโทสะ (๓) อวิหิงสาสังกัปปะ ความนึกคิดที่ปราศจากการเบียดเบียน ปราศจากการคิดทำร้ายหรือทำลาย จัดเป็นความนึกคิดที่ปราศจากโทสะ

พระพุทธองค์ทรงวางระบบจริยธรรมหรือมรรคมีองค์ ๘ ไว้ ซึ่งสอดคล้องกับกฎธรรมชาติเป็นสำคัญ ทำให้ชีวิต สังคม และธรรมชาติแวดล้อมอยู่ดำรงด้วยกันได้ดี กฎธรรมชาติซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง กฎแห่งการอิงอาศัยสัมพันธ์กันของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง กล่าวคือ ทุกสรรพสิ่งที่ปรากฏและดำรงอยู่นี้ล้วนประกอบกันขึ้นด้วยกฎธรรมชาติซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงกฎแห่งการอิงอาศัยสัมพันธ์ กันของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง กล่าวคือ

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

ทุกสรรพสิ่งที่ปรากฏและดำรงอยู่นี้ล้วนประกอบกันขึ้นด้วยเหตุและปัจจัย ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่ได้ด้วยตัวมันเองเพียงลำพัง เป็นเพียงธาตุต่างๆ ประชุมประกอบกันขึ้นมา ซึ่งมีการเจริญขึ้น และเสื่อมสลาย ไม่มีสิ่งใดคงอยู่ถาวร

สัมมาอาชีวะเป็นธรรมขั้นศีล ที่สำคัญเช่นเดียวกับสัมมากัมมันตะ และสัมมาวาจา แต่อาจถูกมองข้ามความสำคัญ อาจเป็นเพราะสัมมาอาชีวะไม่ได้ถูกวางไว้ในศีล ๕ ซึ่งเป็นสิกขาบทหรือวินัยสำหรับชาวพุทธทั่วไป หากแต่ไปปรากฏอยู่ในเบญจธรรมแทน โดยสาระสำคัญของธรรมขั้นศีลมีความมุ่งหมายให้เกิดความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม ทางกาย วาจา เป็นระบบความสัมพันธ์ที่ดีที่เอื้ออำนวยให้สังคมสามารถดำเนินชีวิตที่ดำรงร่วมกันได้ และเป็นปัจจัยเพื่อก้าวไปสู่นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา เป้าหมายของธรรมขั้นศีลไม่ใช่เพียงมุ่งหมายลดละเจตนาห่วงละเมิดของตนประพฤติดีมีชอบต่อตนเองและผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังเป็นบรรทัดฐานนำไปสู่การพัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อบรรลุนิพพาน โดยระบบจริยธรรมหรือมรรคมืองค์แปด ต้องปฏิบัติกันสอดคล้องทั้งแปดข้อ กล่าวคือ เป้าหมายขั้นศีลที่เป็นการประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจาอย่างสุจริตนั้น เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อพัฒนาไปสู่การพัฒนาสมรรถภาพทางจิตใจหรือเป้าหมายระดับสมาธิ และผลจากการฝึกสมาธิอย่างมั่นคงเพียงพอจะเป็นฐานให้แก่ปัญญาที่ใช้พิจารณา เพื่อเข้าถึงสัจธรรมและบรรลุมรรคผลนิพพานในที่สุด ปัญญาที่ถูกพัฒนาอย่างแก่กล้าขึ้นเรื่อยๆ จะทำให้เรามีจิตใจที่มีสมรรถภาพ สงบ ตั้งมั่น และควรแก่การงานอย่างสืบเนื่อง จิตใจที่เป็นสมาธิก็จะเกิดผลให้การประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจาเป็นไปอย่างสุจริต ไม่ก่อให้เกิดความมุงร้ายเบียดเบียนกัน ทั้งในระหว่างมนุษย์ด้วยกันและต่อสภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น คนในสังคมจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบแท้จริง^{๓๖}

๓.๒ หลักธรรมที่สนับสนุนสัมมาอาชีวะ

หลักปฏิบัติของสัมมาอาชีวะมีองค์ธรรมที่ต้องประสานต่อเนื่องกันตลอดทั้งด้านจิตใจภายใน และความประพฤติทางกายวาจาใจภายนอก ถือว่าจิตใจเป็นจุดเริ่มต้นในการกระทำต่างๆ เป็นไปด้วยความจริงใจ ไม่หลอกลวงตนเองและคนอื่น เป็นการกำหนดหนทางปัญหาไม่ให้เกิดปัญหาในด้าน ความประพฤติของคนในสังคม ความรับผิดชอบขั้นพื้นฐานคือความรับผิดชอบต่อตนเองในการที่จะไม่คิดชั่วเบียดเบียนล่วงละเมิดคนอื่น เป็นความบริสุทธิ์เบื้องต้นในจิตใจตนเอง และความรับผิดชอบต่ออื่น ขยายกว้างเป็นการธำรงรักษาและเสริมสร้างคุณธรรมความเจริญก้าวหน้าของตนด้วยการชวนชวนทำความดีบำเพ็ญประโยชน์สุขต่อคนอื่นๆ องค์ธรรมต่างๆ เป็นหลักกลางๆ ที่ทุกคนน้อมนำมาปฏิบัติได้ไม่จำกัดด้วยฐานะ กาลสมัย ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม เช่น การดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลางที่ปรากฏในมรรคมืองค์ ๘ ซึ่งหลักธรรมสนับสนุนสัมมาอาชีวะนั้น คือ สุจริต ๓ สันโดษ ๓

^{๓๖} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, หน้า ๑๕.

อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ ศील ๕ หลักสุขของคฤหัสถ์ ๔ หลักศีล ๕^{๑๗} มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๒.๑ สุจริต ๓

หลักสุจริต ๓ เป็นการกระทำที่แสดงออกได้ ๓ ทาง เป็นศีลที่ควบคุมและนำทางให้ประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ^{๑๘} คือ

๑) **ประพฤติชอบด้วยกาย** คือ กายสุจริต มี ๓ อย่าง ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักฉ้อ เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

๒) **ประพฤติชอบด้วยวาจา** คือ วาจาสุจริต มี ๔ อย่าง ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

๓) **ประพฤติชอบด้วยใจ** คือ มโนสุจริต ได้แก่ ไม่โลภอยากได้ของคนอื่น ไม่พยาบาทปองร้าย เห็นชอบตามทำนองคลองธรรม

การประกอบสัมมาอาชีวะใดๆ ต้องเริ่มจากความสุขจิตเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพนั้นๆ จึงจะถือว่าเป็นการประกอบสัมมาอาชีวะด้วยความสุจริตทั้งต่อตนเอง ที่ทำให้เกิดความดีงาม ความเจริญในอาชีพการงาน และมีความสุขจิตต่อสังคมส่วนรวมที่อยู่กันด้วยความสงบสุขในสังคมรอบตัวมีความมั่นใจ ความมั่นคงในการทำงานปราศจากความระแวงหวาดกลัว เป็นการทำงานด้วยจิตใจที่สงบสุขเต็มประสิทธิภาพแห่งการทำงาน เกิดประโยชน์สูงสุดในหน้าที่การงานนั้นๆ การตัดสินใจที่เป็นสัมมาอาชีวะ หรือมีฉาชีวะในทางพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักของกายสุจริต ๓ วาจาสุจริต ๔ เป็นหลัก ถ้าผิดต่อกายสุจริต ๓ และวาจาสุจริต ๔ แล้ว แม้จะประกอบธุรกิจข้ามชาติกิจการมั่งคั่งเพียงไหนก็ตามถือว่าเป็นมิฉาชีวะ

๓.๒.๒ สันโดษ ๓

หลักสันโดษเป็นการแสดงถึงความยินดี ความพอใจ คือ ยินดีในปัจจัย ๔ ได้แก่ ฝ้านุ่งผ้าห่ม อาหาร ที่นอนที่นั่ง และยา ตามมีตามได้ ยินดีในของของตน การมีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน ไม่โลภ ไม่ริษยาใคร สันโดษเป็นการกระทำที่แสดงออกด้วยความยินดี ๓ ประการ^{๑๙} คือ

๑) **ยถาลาภสันโดษ** ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตนก็พอใจในสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนเพราะของที่ไม่ได้ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น ไม่ริษยาเขา

๒) **ยถาพลสันโดษ** ยินดีตามกำลัง คือ พอใจเพียงแค่พอกำลักร่างกายสุขภาพ และขอบเขตการใช้สอยของตน ของที่เกินกำลังก็ไม่หวงแหนเสียดาย ไม่เก็บไว้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๒๗.

^{๑๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๒๔.

๓) **ยถาสารูปสันโดษ** ยินดีความสมควร คือ พอใจตามที่สมควรแก่ภาวะฐานะ แนวทางชีวิต และจุดหมายแห่งการบำบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุพอใจแต่ของอันเหมาะสมกับสมณภาวะ หรือได้ของใช้ที่ไม่เหมาะกับตน แต่จะมีประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็นำไปมอบให้แก่เขา

สันโดษ ๓ ประการนี้ เป็นไปในปัจจัย ๔ ในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพราะทำให้เกิดความสุข ในความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียร และความพยายามอันชอบธรรมของตน

๓.๒.๓ หลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่ทำให้ถึงซึ่งความสำเร็จ นำไปสู่ผลสำเร็จแห่งการทำงานตามความมุ่งหมาย เป็นหลักธรรมที่เป็นสากล และเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่การทำงานทุกชนิดทุกประเภทอย่างแท้จริง มี ๔ ประการ^{๒๐} คือ

๑) **ฉันทะ** คือ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักสิ่งที่จะทำนั้นเสมอ และปรารถนาที่จะให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป การรักในสิ่งที่ทำให้เกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่น เป็นใจที่ผูกพันศรัทธาในสิ่งนั้นอย่างเต็มเปี่ยม ซึ่งมีความเพียรเป็นสิ่งที่ตามมา ศรัทธาที่แก่กล้าเป็นพลังสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งมหัศจรรย์ในการทำงาน เป็นศรัทธาที่มุ่งมั่นทุ่มเททำทุกอย่างในสิ่งที่เกิดจากศรัทธา

๒) **วิริยะ** คือ ความเพียร ความขยันหมั่นประกอบกรในสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง แม้จะมีอุปสรรคหรือความลำบากบ้าง วิริยะเป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายใจ เป็นความเพียรพยายามสูงตามฉันทะ ตามศรัทธาของตนเอง วิริยะมาคู่กับความอดกลั้นไม่ย่อท้อต่อปัญหา มีความหวังในการเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีความอดทนเป็นเครื่องมือที่ทำให้ใจเย็น ใจงาม วิริยะเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าท้าทายอุปสรรคทั้งปวง วิริยะเกิดจากศรัทธาหรือฉันทะ ไม่ใช่เกิดจากความมทะลุตุตัน แต่วิริยะเป็นความพยายามที่แยบยล และเลือกที่จะทำทุกอย่างเพื่อรักษาศรัทธาไว้ เพื่อรอวาระที่เหมาะสมอันหมายถึงการบรรลุผลแห่งศรัทธา โดยไม่กลัวความผิดพลาดและกล้าที่จะแสดงออก รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ท้อต่องานหนัก ไม่ท้อต่องานมาก ไม่ท้อต่อเวลา

๓) **จิตตะ** คือ ความคิดมุ่งไปการตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่าน อุทิศกายใจให้กับสิ่งที่ทำเป็นการทำงานที่มีใจจดจ่อ มีความรับผิดชอบที่เกิดจากความรอบคอบ ความรอบรู้ ตั้งมั่นใฝ่เรียนรู้ การงานที่เกิดจากความรอบรู้รอบคอบ เมื่อมีการตัดสินใจอะไรลงไปแล้ว จะมีความผิดพลาดน้อยมาก ความรอบคอบมาคู่กับความรอบรู้ มีการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมความสามารถอยู่เสมอ การฝึกการตั้งคำถามกับตัวเองตลอดเวลา หมั่นถามผู้รู้เสมอ เมื่อมีความรู้ ก็สามารถที่จะวิเคราะห์สังเคราะห์ในการทำงานนั้นๆ ได้อย่างดี รวมถึงการตัดสินใจของตนเองและหมู่คณะ ความรอบคอบคู่กับความรอบรู้ ต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติ

^{๒๐} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

มีวิจารณ์ญาณตรึกตรองในเนื้อแท้ของงานที่จะทำอย่างเหมาะสม ความดีงามเป็นคุณธรรมตามหลักศาสนา เป็นจริยธรรมของคนในสังคมที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

๔) **วิมังสา** คือ ความไตร่ตรอง การใช้สติปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และตรวจสอบ วินิจฉัยในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีแก้ไข ปรับปรุง เป็นต้น เป็นการทบทวนสิ่งที่ได้คิดได้ทำเกิดจากการมีใจรัก (ฉันทะ) ทำตามความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้รอบคอบ นำไปสู่การทบทวนเรื่องราวภายในตนเอง และสิ่งรอบข้างเป็นสิ่งสำคัญทั้งการทบทวนความคิด และการกระทำที่เกิดจากอะไรและเพื่ออะไร การได้ทบทวนตนเอง ในสิ่งที่ได้คิดได้ทำเกิดผลดีผลเสียอย่างไร เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น

อิทธิบาท ๔ จึงเป็นหลักธรรมในการนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงาน การได้ทำตามกระบวนการแห่งสังคมความรู้ ภูมิการเรียนรู้ ปัจเจกแห่งความรู้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จริง อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่อิงอาศัยหลักธรรมองค์อื่นประกอบเชื่อมโยงกัน โลกปัจจุบันเป็นสังคมที่ฉาบฉวย วุ่นวายเต็มไปด้วยอวิชชาไม่มีที่สิ้นสุด เราต้องฝึกฝนตนเองท่ามกลางกระแสแห่งอวิชชา เพื่อที่จะเข้าใจตนเองให้พัฒนาจิตใจและความสามารถที่เกิดจากจุดเริ่มต้นของตนเองด้วยหลักธรรมนี้

๓.๒.๔ หลักสังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ ๔ คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล ประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี และเป็นหลักการสงเคราะห์ปรากฏในสังคหสูตร^{๒๑} มีดังนี้

๑) **ทาน** คือ การให้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้แนะนำสั่งสอน

๒) **ปิยวาจา** หรือ เปยยวัชชะ คือ วาจาที่เป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ วาจาซาบซึ้ง คำพูดที่สุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี เกิดไมตรี และความรักใคร่กัน

๓) **อัตถจริยา** คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔) **สมานัตตตา** คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนสม่ำเสมอในการร่วมรับรู้แก้ไข ตลอดถึงการวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรม

สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นองค์ธรรมที่ยึดเหนี่ยวบุคคลในสังคมไว้ด้วยกันด้วยความดี มีการแบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแนะนำสั่งสอนเพื่อเพิ่มทักษะให้กันและกัน ในการทำงานเพื่อประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม มีการใช้วาจาไพเราะอ่อนหวาน พูดให้เกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ พูดให้เกิดความกลมเกลียวเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ตกเป็นเครื่องมือของทุจริตชนที่ใช้คำพูดไม่จริงให้เกิดความแตกแยกซึ่งมีแต่ผลร้ายไม่เกิดประโยชน์ต่อใคร มีการประพฤติช่วยเหลือกัน

^{๒๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

ตามโอกาสเพื่อรับใช้สังคมเมื่อมีเวลาเหตุการณ์เหมาะสม ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ปฏิบัติตนด้วยความดีอย่างเสมอต้นเสมอปลาย^{๒๒}

๓.๒.๕ หลักสุขของคฤหัสถ์ ๔

ความสุขอันชอบธรรมที่คฤหัสถ์ควรมี คือ ความสุขกายสุขใจของชาวบ้านที่พยายามเข้าถึงให้สม่าเสมอ เป็นความสุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนพึงมี ซึ่งชีวิตของคฤหัสถ์จะสมบูรณ์ได้ด้วยหลักสุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการ^{๒๓} ดังปรากฏในอานันยสูตร คือ

๑) **อติสุข** สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ หมายถึง ความภาคภูมิใจอัมเอบใจว่าตนมีโภคทรัพย์ที่หาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง ด้วยความขยันหมั่นเพียรอย่างชอบธรรม ขยันทำงานและมีการ เก็บรักษาทรัพย์ไว้ได้จำนวนหนึ่ง ย่อมมีความสุขสบายใจในความพยายามมานะของตนในการประกอบอาชีพที่ดีงามสุจริต

๒) **โมกษ** สุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์บริโภค หมายถึง ความภูมิใจ อัมเอบใจที่ ตนได้ใช้จ่ายทรัพย์ที่ได้ด้วยความชอบธรรมในการเลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ที่อยู่ในความรับผิดชอบ และมีเหลือใช้ไว้บำเพ็ญประโยชน์ทำบุญในวิธีการต่างๆ

๓. **อนนสุข** สุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ หมายถึงความภูมิใจอัมเอบใจว่าตนเป็น อิสระโดยไม่มีหนี้สินติดค้างใคร มีชีวิตที่ราบรื่นผาสุกไม่มีความกังวลใจ “อิณาทาน ทุกข โลก” การกู้หนี้ยืมสินเป็นทุกข์ในโลก ดังนั้น การไม่เป็นหนี้จึงเป็นความสุขอย่างหนึ่ง

๔. **อนวัชชสุข** สุขที่เกิดจากความประพฤติสุจริตไร้โทษ หมายถึง สุขที่เกิดจากการประพฤติสิ่งไม่มีโทษ มีความอัมเอบใจว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่มีความน่าตำหนิต่างกาย วาจาและใจ รวมถึงความสุขที่ประพฤติปฏิบัติในการทำงานที่ไม่มีโทษ ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม

สุขของคฤหัสถ์ ๔ ประการนี้ เป็นความสุขขั้นพื้นฐาน เป็นความปลาบปลื้มปิติที่เกิดจากการทำงานอย่างสุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม มีความภาคภูมิใจกับทรัพย์ที่หาได้ด้วยความสามารถ และสามารถเก็บรักษาทรัพย์นั้นไว้ใช้จ่ายในภาคหน้า เพื่อความมั่นคงแห่งชีวิตไม่เป็นหนี้ไม่ติดค้างใคร ใช้จ่ายอย่างระมัดระวังตามความจำเป็นเหมาะสม และยังสามารถเผื่อแผ่ทรัพย์ที่หาได้นั้น เพื่อการทำบุญในโอกาสต่างๆ อีกด้วย ความอัมเอบใจในบุญที่ได้กระทำและการได้ทำงานทำให้มนุษย์ได้ใช้โอกาสนี้ได้พัฒนาความสามารถของตน^{๒๔} เพื่อช่วยขจัดอัตรายด้วยการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเพื่อเกิดผลประโยชน์แห่งการประกอบอาชีพ

^{๒๒} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, หน้า ๒๗-๒๘.

^{๒๓} อด. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๙๐.

^{๒๔} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, หน้า ๒๓.

๓.๒.๖ หลักศีล ๕

ในคิหิสูตรปรากฏคำสอนเรื่องศีล คำว่า ศีล แปลว่า ปรกติ^{๒๕} สาระของศีลอยู่ที่เจตนา ได้แก่ การไม่คิดล่วงละเมิดระเบียบ กฎเกณฑ์ บทบัญญัติ วินัยที่วางกันไว้ ไม่ละเมิดต่อผู้อื่น ไม่เจตนาที่จะ เปียดเบียนผู้อื่น ศีลอยู่ที่ความสำรวมระวังปิดกั้นไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้น ลึกลงไปถึงสภาพจิตของผู้ที่จะไม่คิดละเมิด เป็นการสร้างสังคมที่เรียบร้อยอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข เป็นสภาพเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตและปฏิบัติกิจของสมาชิกทั้งหลาย เป็นความประพฤติที่ติงามของบุคคลซึ่งมีความสัมพันธ์ดีงามกับคนอื่น เป็นผลดีต่อชีวิตเขาเองและผู้อื่น เป็นข้อปฏิบัติที่กำจัดกิเลสที่แสดงออกทางกาย วาจา ขัดเกล่าให้คนประณีตขึ้นเป็นพื้นฐานของการฝึกคุณภาพจิต และการใช้สมรรถภาพของจิตอย่างได้ผล ไปถึงในระดับสมาธิ ผู้ได้รับการฝึกอบรมที่ดี มีการศึกษาแท้จริงเป็นการนำไปสู่ภูมิธรรมขั้นสูง ศีลแบ่งได้ ๒ ระดับ^{๒๖} คือ

๑) **ธรรมชั้นศีล** หรือในแง่ที่เป็นธรรม หลักความประพฤติทางกายวาจา และอาชีวะ ที่นำมาสั่งสอน ถือเอาภาวะตามธรรมชาติเป็นหลัก ผู้ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืน ย่อมได้รับผลดีหรือชั่ว เป็นกฎธรรมดาของธรรมชาติโดยตรง การปฏิบัติตามชั้นศีล ชั้นวินัย จะกลายเป็นความประพฤติประจำตัวของบุคคลนั้น

๒) **วินัยเป็นศีล** หรือศีลในแง่ที่เป็นวินัย ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับที่กำหนดวางเป็นบัญญัติทางสังคม เพื่อกำกับความประพฤติบุคคล ตามความมุ่งหมายจำเพาะหมู่ชนนั้นๆ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรมให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและผู้ฝ่าฝืนมักจะได้รับโทษ ได้รับโทษตามความรับผิดชอบต่อชุมชนหรือสังคมอีกชั้นหนึ่ง ต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติเป็นวิธีฝึกให้คนมีศีล

ศีลหรือสิกขาบท ๕ ข้อ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเฉพาะอุบาสกและอุบาสิกา ซึ่งจะต้องรักษา เรียกว่า คหฬุศีล ศีล ๕ หรือธรรม ๕ ประการ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า บุคคลใดที่ประกอบด้วยศีล ๕ หรือธรรม ๕ ประการ^{๒๗} คือ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉฉาจารา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการประพฤติดิฉันท์ในกาม
๔. มุสาวาทา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนางดเว้นจากการเสพของมึนเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท

^{๒๕} อ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๒/๒๒๗.

^{๒๖} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสมมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, หน้า ๒๘.

^{๒๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓.

สาระของศีลชั้นพื้นฐานที่นำมาแสดงเป็นข้อกำหนดอย่างต่ำสุดในความประพฤติของมนุษย์ ตามความจำเป็นที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่ร่วมกันโดยปรกติสุข เรียกข้อกำหนดนี้ว่า ลีขาท หรือข้อฝึกความประพฤติ ๕ ต่อมานิยมเรียกกันว่า ศีล ๕ นั้นเอง

๓.๓ หลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อสัมมาอาชีวะ

การประพฤติปฏิบัติในการประกอบสัมมาอาชีวะนั้น บางครั้งอาจมีมิชฌาภินิหารที่เต็มไปด้วยกิเลส โลภะ เข้าครอบงำอาจทำด้วยความตั้งใจหรือผลอวดสติ หรือตั้งใจดีความเท็จเข้าข้างตน เพื่อบอกกล่าวแก่สังคมว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรมในการอ้างธรรมที่ตนคิดว่าเป็นสิ่งชอบธรรม ในสังคมเราทุกวันนี้ การตีความเท็จ การเข้าใจผิดมีให้เห็นเป็นเรื่องปรกติ การตีความตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ตรงข้ามกับหลักธรรมของสัมมาอาชีวะ จะพบหลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อสัมมาอาชีวะที่เราพบได้บ่อยในสังคม^{๒๘} ได้แก่ ทุจริต ๓ อคติ ๔ มิจฉาฉนชา ๕ อบายมุข ๖ และความเกียจคร้าน ๖ เป็นต้น

๓.๓.๑ ทุจริต ๓

พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลาย ใน “อกุศลสูตร” ว่า อกุศลกรรม ๓ ประการ กรรมที่เป็นฝ่ายชั่วทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายไปตกนรก กรรม ๓ ประการ^{๒๙} คือ (๑) กายกรรม คือ การกระทำทางกายที่เป็นฝ่ายอกุศล (๒) วจีกรรม คือ การกระทำทางวาจาที่เป็นฝ่ายอกุศล (๓) มโนกรรม คือ การกระทำทางวาจาที่เป็นฝ่ายอกุศล บุคคลผู้ที่กระทำอกุศลกรรมทั้ง ๓ ประการ ในโลกนี้ คือ กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ และมโนทุจริต ๓ มีดังนี้

ความประพฤติชั่วทางกาย มี ๓ ประการ คือ

๑. ปาณาติบาต การฆ่าสัตว์
๒. อทินนาทาน การลักทรัพย์
๓. กาเมสุมิฉาจาร การประพฤติผิดในกาม

ความประพฤติชั่วทางวาจา มี ๔ ประการ คือ

๑. มุสาวาท การพูดเท็จ
๒. ปิสฺสวาวาจา การพูดส่อเสียด
๓. ผรุสวาทา การพูดคำหยาบ
๔. สัมผัปปลาปะ การพูดเพ้อเจ้อ

ความประพฤติชั่วทางใจ มี ๓ ประการ คือ

^{๒๘} สิริโสภณ สุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, หน้า ๓๓.

^{๒๙} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๔๗/๓๙๕.

๑. อภิขณา ความเพ่งเล็งอยากได้ของของเขา

๒. พยาบาท ความคิดร้าย

๓. มิจฉาทิฎฐิ ความเห็นผิด^{๓๐}

ผู้ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต ถือว่ากรรมที่เป็นฝ่ายชั่ว ได้แก่ ความประพฤติชั่วทางกายมี ๓ อย่าง ความประพฤติชั่วทางวาจามี ๔ อย่าง และความประพฤติชั่วทางใจ ๓ อย่าง^{๓๑} เมื่อประพฤติชั่วทั้ง ๓ ทางแล้ว มิจฉาอาชีวะก็เกิดขึ้น

๓.๓.๒ หลักอคติ ๔

ความยุติธรรมไม่มีอคตินั้น เป็นสิ่งที่ต้องการด้วยกันทุกคน ทุกหน ทุกแห่งไม่ว่าจะในสังคมใดจะเป็นบ้าน วัด ท้องตลาด ท้องทุ่ง ป่า ในโรงศาล หรือในโรงเรียน และแม้แต่คุกในตารางก็จะเรียกหาความยุติธรรมด้วยกันทั้งสิ้น อุปสรรคของความยุติธรรม พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า คนที่ให้ความยุติธรรมกับผู้อื่นไม่ได้ ก็เพราะลำเอียงในสิ่งที่ทรงเรียกว่า “อคติ” ซึ่งแปลว่า “ทางผิด” หรือไม่มีความเที่ยงธรรม^{๓๒} อคติ ๔ อย่าง^{๓๓} คือ

๑) **ฉันทาคติ** ลำเอียงเพราะชอบ ถ้าชอบใครไม่ว่าเขาจะพูดหรือทำอะไรก็เห็นด้วยกับเขาเสียทุกอย่าง

๒) **โทสาคติ** ลำเอียงเพราะชัง ถ้าชังไม่ว่าเขาจะพูดอะไรทำอะไร ก็รู้สึกว่าเขาขวางหูขวางตาไปหมด

๓) **โมหาคติ** ลำเอียงเพราะหลง ถ้าขาดข้อมูลในเรื่องใด พอมีคนให้ข้อมูลเท็จในเรื่องนั้นก็มักเชื่อเขาและตัดสินใจผิดพลาดได้ง่าย

๔) **ภยาคติ** ลำเอียงเพราะกลัว ถ้าผู้มีอำนาจสั่งให้พูดหรือทำอะไรที่ขัดกับความรู้สึกของตนก็ทำตามเพราะความกลัวภัย

การประกอบอาชีพจะต้องไม่มีอคติ ๔ เพราะเป็นหมวดธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้ประกอบอาชีพต่างๆ เพราะถ้าขาดหลักธรรมหมวดนี้แล้ว ก็จะทำให้ไม่เจริญก้าวหน้า เพราะมัวแต่ติดอยู่กับความชอบ ความชัง ความหลงความกลัวอยู่ แต่ถ้าได้ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ ก็จะขจัดปัญหาที่ทำให้เกิดอคติได้ ซึ่งอคติ ๔ อย่างนี้ เป็นอกุศลกรรม เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงไม่ควรประพฤติ เมื่อหลีกเลี่ยงจาก

^{๓๐} อก.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗๑/๓๐๘.

^{๓๑} พระอธิการกิตติ ยุติติโร (ธีรรักษา), การศึกษาวิเคราะห์กรรมบท ๑๐ ในชาณุสโสณวรรค, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๓๗.

^{๓๒} พัฒนบุรี ฉัตรพิสุทธ์, “พุทธธรรมสำหรับผู้ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์”, ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๕๗.

^{๓๓} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖.

อคติเหล่านี้ได้ผู้หนึ่งย่อมจะเป็นผู้เจริญด้วยเกียรติยศ มีผู้เคารพนับถือบูชาเชื่อฟังคำมีผู้ยกย่องสรรเสริญ และย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการประกอบอาชีพให้เกิดผลดีสมประสงค์ ผู้ประกอบอาชีพที่หวังผลสำเร็จ หวังความเจริญก้าวหน้าในสังคมส่วนรวม พึงหลีกเลี่ยงอคติทั้ง ๔ อย่างนี้

อีกประการหนึ่ง อคติเป็นเรื่องปกติของมนุษย์ที่ยังมีกิเลส อันเนื่องมาจากความรัก โลภ โกรธ หลง แม้ว่าคนเราจะ ทำอะไรก็มักจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เห็นแก่ญาติพี่น้อง หรือพวกพ้องของตัวเองเสมอซึ่งกิเลสที่สะสม เป็นเหตุให้ความถูกต้องใจตนอยู่เหนือความถูกต้องความผิดอยู่เหนือความถูกต้องหรือเห็นผิดเป็นชอบดังนั้น พนักงานไทยต้องควรระวังในการทำงาน เพื่อความยุติธรรมในการทำงานของพนักงานไทยให้มีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น อคติ ไม่ใช่ทางไป ไม่ใช่ทางเดิน ไม่ควรไป ไม่ควรเดิน ไม่ควรถึง หรือจะเรียกว่าไม่ควรปฏิบัติ ก็คือ ความลำเอียง ความไม่ยุติธรรม ความไม่เป็นธรรมกล่าวกันเสมอว่า ธรรมของผู้ใหญ่และผู้บริหารงานนั้น พึงปฏิบัติต่อลูกน้อง ก็คือการไม่มีอคติซึ่งในทางพุทธศาสนาจัดแบ่งอคติออกเป็น ๔ ประการ^{๓๔} อันได้แก่

๑) **ฉันทาคติ** หมายถึง อคติที่เกิดจากความรัก ความชอบพอกันโดยแท้จริงแล้วความรัก เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยปกติสุข แต่หากความรักทำให้จิตใจของเราไม่ตรง คิดอะไรก็เอนเอียงอย่างนี้เรียกว่า ความรักนำผลร้ายเข้าสู่ตัวได้ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือฝ่ายของตนเองโดยมิได้สนใจในฝ่ายตรงกันข้าม เช่น การตัดสินความผิดทั้งที่รู้ว่าเพื่อนของตนเองผิดแต่มิได้กระทำการลงโทษตามระเบียบวินัย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ยากที่จะกำหนดบรรทัดฐานที่จะใช้เป็นสิ่งที่ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง

๒) **โทสาคติ** หมายถึง อคติที่เกิดเพราะโกรธกันเกลียดกัน ไม่ชอบกันเป็นธรรมดาของมนุษย์มีเรื่องของรัก โลภ โกรธ หลงแต่หากตัดสินใจเพียงเพราะความโกรธแล้ว ย่อมมีผลกระทบถึงผู้ที่ทำการตัดสินใจได้ เช่น การตัดสินลงโทษฝ่ายที่ตนเองนั้นเกลียดชังหนักกว่าพรรคพวกของตน ดังนั้นควรระมัดระวังในเรื่องการใช้อารมณ์ต้องระงับอารมณ์โกรธ อารมณ์ไม่พอใจให้ได้ ถ้าระงับอารมณ์ไม่ได้ก็จะมีผลความลำเอียงโดยไม่แยกแยะเรื่องความถูกต้อง

๓) **โมหาคติ** หมายถึง อคติที่เกิดเพราะความหลง ความเขลาไม่มีการพิจารณาให้รอบครอบถึงถ่วงว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร หลงไปตามคำพูดที่กล่าวอ้าง ขาดข้อมูลที่เชื่อถือได้ มีความลำเอียงหลงไปตามเขาแบบโมหาคติ การกระทำทุกอย่างไม่ว่าจะแสดงออกทางกายวาจาใจ ควรใช้สติปัญญาในการไตร่ตรองรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่แท้จริง ใจต้องหนักแน่นมิหลงเชื่อในสิ่งมกมายที่คอยขัดขวางความเจริญ

๔) **ภยากติ** หมายถึง อคติที่เกิดเพราะความกลัว ความเกรงใจ ต้องมีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว และเด็ดขาดในการตัดสินใจไม่เกรงกลัวต่ออำนาจอิทธิพล ตั้งมั่นในความถูกต้อง ความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูดในสิ่งที่ดีงาม มีความระวังในการทำงานโดยไม่ทำให้ผิดใจ กับ

^{๓๔} พัฒนารัตน์ ฉัตรพิสุทธิ์, “พุทธธรรมสำหรับผู้ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์”, หน้า ๕๘-๕๙.

คนอื่นและคนในสังคมนั้น

๓.๓.๓ มิจฉาวณิชา ๕

พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “วณิชาสูตร” ว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย ๕ ประการนี้ เรียกว่า “มิจฉาวณิชา” เป็นการประกอบอาชีพทุจริต และเป็นอาชีพซื้อขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาพึงเว้นจากการค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ ประการ^{๓๕} คือ

๑) **ค้าขายคัสตราวุธ** หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์

๒) **ค้าขายสัตว์** หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยงทาส และบังคับหญิงหรือชายให้ค้าประเวณี

๓) **ค้าขายเนื้อสัตว์** หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

๔) **ค้าขายของมีนเมา** หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีมีนเมาต่าง ๆ เช่น สุรา เปียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

๕) **ค้าขายยาพิษ** หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และอุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่าง ๆ

พระพุทธเจ้าทรงห้ามค้าขายอาวุธเพราะว่า การค้าขายอาวุธเป็นเหตุให้ทำความผิดก่อโทษแก่ผู้อื่น เช่น การนำอาวุธไปทำร้ายร่างกายหรือฆ่า ที่ทรงห้ามค้าขายมนุษย์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้มนุษย์หมดอิสราภาพ เช่น ถูกกักขังไว้ใช้แรงงาน หรือให้ขายบริการ (ขายตัว) ที่ทรงห้ามค้าขายเนื้อสัตว์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้ต้องฆ่าสัตว์ ที่ทรงห้ามค้าขายของมีนเมา เพราะว่ามีนเมาเป็นเหตุทำให้เกิดความประมาท ที่ทรงห้ามค้าขายยาพิษ เพราะเป็นเหตุให้ทำร้ายหรือฆ่าตนเองและฆ่าผู้อื่น^{๓๖}

๓.๓.๔ อบายมุข ๔

ผู้หวังความเจริญด้วยโภคทรัพย์พึงเว้นเสียซึ่งอบายมุข เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเล่ห์ผัดเพี้ยนอย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความสิ้นไป ด้วยโทษ ๖ ประการ ในการประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งความเกียจคร้านเหล่านี้ นอกจากนั้นก็ต้องเป็นคนขยันหาทรัพย์ เมื่อหามาได้ก็รู้จักรักษาทรัพย์นั้นให้เจริญมั่งคั่งยิ่งขึ้น และรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ที่จะเกิดประโยชน์แก่ตัวเองให้มากที่สุด โดยพยายามใช้จ่ายแต่ที่จำเป็นเท่านั้น และงดเว้นการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเสีย คือ เว้นขาดจากอบายมุข ๔ ประการ ซึ่งเป็นทางแห่งความเสื่อม (๑) เป็นนักเที่ยวผู้หญิง (๒) เป็นนักดื่มสุรายาเสพติด (๓) เป็น

^{๓๕} อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๔.

^{๓๖} พระอธิการกิตติ ยุตติโร (ทีรึกษา), “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙) หน้า ๑๑๒.

นักการพนัน (๔) คบหาคนชั่ว^{๓๗}

นอกจากอบายมุข ๔ ประการนี้แล้วก็ยังมีอบายมุขอีก ๖ ประการที่จะต้องหลีกเลี่ยงไม่พึงปฏิบัติเพราะเป็นทางแห่งความเสื่อม

๓.๓.๕ อบายมุข ๖

คำว่า อบายมุข หมายถึง ทางเสื่อมแห่งโรคทรัพย์ มี ๖ อย่าง ดังปรากฏในสังคาลสูตร คือ (๑) การดื่มน้ำเมา (๒) การเที่ยวกลางคืน (๓) การเที่ยวดูการละเล่นต่างๆ (๔) การเล่นการพนัน (๕) การคบคนชั่วเป็นมิตร (๖) การเกียจคร้านการทำงาน^{๓๘}

โทษแห่งอบายมุขทั้ง ๖ ประการ มีดังนี้

๑) ดื่มน้ำเมา มีโทษ ๖ อย่าง คือ (๑) เสียทรัพย์ (๒) ก่อการทะเลาะวิวาท (๓) เป็นเหตุให้เกิดโรค (๔) เป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง (๕) เป็นเหตุให้ไม่รู้จักอาย และ (๖) เป็นเหตุทอนกำลังสติปัญญา

๒) เที่ยวกลางคืน มีโทษ ๖ อย่าง คือ (๑) ไม่คุ้มครองรักษาตน (๒) ไม่คุ้มครองรักษาบุตรภรรยา (๓) ไม่คุ้มครองรักษาทรัพย์สมบัติ (๔) เป็นที่ระแวงของคนทั้งหลาย (๕) มักถูกใส่ความ และ (๖) ย่อมได้รับความทุกข์ลำบาก

๓) เที่ยวดูการละเล่น มีโทษ ๖ อย่าง คือ (๑) ราที่ไหนไปทีนั้น (๒) ขับร้องที่ไหนไปทีนั้น (๓) ประโคมที่ไหนไปทีนั้น (๔) เสภาที่ไหนไปทีนั้น (๕) เพลงที่ไหนไปทีนั้น และ (๖) เกิดเทิงที่ไหนไปทีนั้น

๔) การพนัน มีโทษ ๖ อย่าง คือ (๑) ผู้ชนะยอมก่อเวร (๒) แพ้ยอมเสียดาทรัพย์ที่เสียไป (๓) เสื่อมทรัพย์ทันตาเห็น (๔) คนทั้งหลายไม่เชื่อถือถ้อยคำของนักพนัน (๕) เป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งหลาย และ (๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วยเพราะเห็นว่าไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้

๕) การคบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษ ๖ อย่าง คือ (๑) นำให้เป็นนักเลงพนัน (๒) นำให้เป็นนักเลงเหล้า (๓) นำให้เป็นนักเลงผู้หญิง (๔) นำให้เป็นคนหลงใหลด้วยของปลอม (๕) นำให้เป็นคนโกงเขาสั่งหน้า และ (๖) นำให้เป็นนักเลงหัวไม้

๖) เกียจคร้านทำงาน มีโทษ ๖ อย่าง คือ (๑) ไม่ทำงานเพราะอ้างเหตุต่อไปนี้ มักให้อ้างว่า (๑) หนาวนัก (๒) ร้อนนัก (๓) เรายังง่วงอยู่ (๔) เรายื่นแล้ว (๕) หิวนัก และ (๖) ภาระหนัก ซึ่งโทษของการเกียจคร้านทำงานมีรายละเอียดดังนี้

๓.๓.๖ ความเกียจคร้าน ๖

พระผู้มีพระภาคตรัส “คหบดีบุตร” ว่า ในอริยวินัย (ธรรมเนียมแบบแผนของพระอริยะ) การหมกมุ่นในความเกียจคร้านมีโทษ ๖ ประการ^{๓๙} ซึ่งโทษ ๖ ประการของความเกียจคร้านนี้เป็น

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๕/๑๔๔.

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๘-๑๘๔/๑๔๖-๑๔๘.

^{๓๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๕๓/๒๐๕.

อุปสรรคต่อสัมมาอาชีวะหรือการประกอบอาชีพ โทษ ๖ ประการ คือ

- ๑) มักอ้างว่า ‘หนาวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๒) มักอ้างว่า ‘ร้อนเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๓) มักอ้างว่า ‘เวลายืนเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๔) มักอ้างว่า ‘เวลายังเข้าเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๕) มักอ้างว่า ‘หิวเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน
- ๖) มักอ้างว่า ‘กระหายเกินไป’ แล้วไม่ทำงาน

การอ้างเลศผัดเพี้ยนการทำงานอยู่อย่างนี้ โภคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความเสื่อมสิ้นไป และสัมมาอาชีวะก็ไม่เกิดขึ้น อบายमुखทั้ง ๖ เป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมทั้งต่อตนเองต่อครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติ การดื่มน้ำมาเป็นการผิดศีลข้อที่ ๕ ซึ่งการที่ไม่สามารถควบคุมสติสัมปชัญญะเป็นเหตุให้ เกิดสิ่งร้ายตามมาทั้งในความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินตนเองและสังคม การเที่ยวกลางคืนและดู การละเล่น เป็นผลให้เสียทรัพย์ ไม่รู้จักการเก็บออม และเสียเวลาเสียสุขภาพ ไม่นำเวลาที่มีค่ามา บำรุงความอบอุ่นในครอบครัว ทั้งในเรื่องเล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร รวมไปถึงการเกียจคร้านใน การทำงาน ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเสื่อมทั้งสิ้น

๓.๔ สรุป

หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาครอบคลุมหลักศีลธรรม ในความประพฤติ ทางกาย วาจา ใจ ในการทำงาน ในการประกอบอาชีพให้ได้มาซึ่งทรัพย์ที่สุจริต ไม่เบียดเบียน ไม่ทุจริต ไม่คดโกง ไม่คอร์รัปชัน การหามาได้ซึ่งทรัพย์นั้นยังเป็นการพัฒนาคุณภาพจิตและปัญญา นอกเหนือไปจาก การตอบสนองการหาทรัพย์เพื่อให้ได้รับปัจจัยสี่ การทำงานอย่างมีคุณภาพ การรักษาทรัพย์ที่ได้มา การใช้จ่ายทรัพย์อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีหลักธรรมที่เป็นแนวทางในการประกอบสัมมาอาชีวะ เช่น สุจริต ๓ สันโดษ ๓ อิทธิบาท ๔ สังคหวัตถุ ๔ สุขของคฤหัสถ์ ๔ และ ศีล ๕ เป็นต้น ในการประกอบสัมมาอาชีวะหรือการประกอบอาชีพชอบ มี ๓ ทาง คือ

๑. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉาณิชา คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด

๒. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา จัดเป็นกุศลกรรมและเป็น การดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ การไม่โกหก หลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะรักษาความสัตย์

๓. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็น แนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ การไม่โลภอยากได้ทรัพย์ของคนอื่นเลี้ยงชีพ

ในการประกอบสัมมาชีพทางพุทธศาสนา ต้องพึงให้ระวางหลักธรรมที่เป็นปฏิกิริยาในการทำงาน คือ มิจฉาทิฎฐิ ทุจจิต ๓ อกุศลมูล ๓ ปัญจธรรม ๓ อคติ ๔ มิจฉาฉนิชชา ๕ อบายมุข ๔ อบายมุข ๖ และความเกียจคร้าน ๖ เป็นต้น ซึ่งในความเป็นจริงของการทำงานจะมีทั้งธรรมะและอธรรมอยู่ตลอดเวลา จึงต้องควบคุมตนอย่างมีสติในการทำงานด้วยหลักคุณธรรมอันจะนำไปสู่การทำงานอย่างมีความสุข และสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพทั้งทางโลกและทางธรรม ในการประกอบสัมมาชีพ จึงต้องมีจริยธรรมและคุณธรรมในทางการค้าเป็นสิ่งที่ควบคุมกลไกการค้า การปฏิสัมพันธ์กันในสังคมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ผู้มีอำนาจและนายทุน หรือนักการเมือง จะต้องผลักดันหรือเปลี่ยนแปลงกฎหมายในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน หลักธรรมและจริยธรรมจึงมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกของคนในสังคม ดังนั้น จึงต้องปรับปรุงการประกอบอาชีพสุจริต ทั้งปัจเจกบุคคลและสังคมส่วนรวมให้มีความรับผิดชอบร่วมกัน โดยใช้จริยธรรมเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และสร้างเกราะป้องกันให้กับคนในสังคมได้มีวิถีในดำรงชีพอย่างมีคุณธรรมและศีลธรรม สังคมจึงจะพัฒนาไปสู่สังคมที่มีความสงบสุข

บทที่ ๔

แนวทางปฏิบัติตามหลักสมาธิของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ในบทที่ ๔ นี้ มีประเด็นสำคัญหลายประการ คือ (๑) แนวทางปฏิบัติตามสมาธิของพุทธศาสนิกชน (๒) หลักสมาธิของตนเองและครอบครัว (๓) หลักสมาธิในสังคมไทย (๔) หลักสมาธิในระบบการเมืองการปกครอง (๕) หลักสมาธิในเศรษฐกิจ (๖) หลักสมาธิในวัฒนธรรมและศีลธรรม (๗) การประกอบอาชีพพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (๘) หลักสมาธิในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๙) แนวทางปฏิบัติตามหลักสมาธิของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (๑๐) สรุป ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๑ แนวทางปฏิบัติสมาธิตามหลักพุทธธรรม

ก่อนที่จะกล่าวถึงแนวทางปฏิบัติตามหลักสมาธิ ก็จะต้องกล่าวถึงความหมายของสมาธิ ความหมายของสมาธิในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า “สมาธิ” หมายความว่า การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต เป็นการเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉ้อฉล ประกอบสัมมาชีพ สมาธิ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบและที่สุจริต^๑ ในพุทธธรรมให้ความหมาย “สมาธิ” หมายความว่า การเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ การละมิฉ้อฉล เลี้ยงชีพด้วยสัมมาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบอาชีพที่สุจริต^๒ เช่น ทำงาน ไม่ให้คั่งค้างอาภูล (ไม่หมกหมม ไม่ผัดผ่อน ไม่จับจด ไม่ยุ่งเหยิงสับสน) และในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ “สมาธิ” หมายความว่า การเลี้ยงชีพชอบ คือ เว้นจากเลี้ยงชีพโดยทางที่ผิด เช่น โกงเขา หลอกหลวง สอพลอ ปีบ้งคับข้อง ทุจริต ค้ายาเสพติด ค้ายาพิษ^๓ หลักสมาธินี้เป็นทางสายกลางแห่งการดำเนินชีวิต โดยหลักสมาธิเป็นวิธีการดำรงชีพของสังคมมนุษย์ เพราะต้องเกี่ยวพันเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งใน

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (นนทบุรี : เอสอาร์พรินติ้งแมสโปรดักส์, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๗๗๐.

^๓ พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๓๑.

ชุมชนสังคมขนาดเล็กรวมถึงสังคมใหญ่ที่กว้างขยายขึ้น โดยความสัมพันธ์นั้นจะเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง หากปัจเจกบุคคล หน่วยงาน และสังคมนั้น ได้ยึดหลักปฏิบัติหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นแนวทางของการทำงานแล้ว ก็จะทำให้สังคมนั้นดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความยุติธรรม มีหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นสิ่งควบคุมและนำทางในการปฏิบัติต่อกันของคนในสังคมไทย^๔ แนวทางปฏิบัติสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมนั้น ในพระพุทธศาสนามีหลักสัมมาอาชีวะ อยู่ ๓ ประการ^๕ คือ (๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย (๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และ (๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ มีรายละเอียด ดังนี้

๑. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนานั้น สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า “มิจฉวนนิชชา” คือ การประกอบอาชีพค้าขายเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต หลักการของสัมมาอาชีวะจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพ ทั้ง ๕ ประการ^๖ คือ (๑) สัตถวนิชชา การค้าขายคัสตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอก ดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น (๒) สัตตวนิชชา ค้ามนุษย์ (๓) มังสวานิชชา การค้าขายสัตว์มีชีวิต (๔) มัชชวานิชชา การค้าขายสิ่งมีเนเมา (๕) วิสวานิชชา การค้าขายยาพิษ การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการงานที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจค้าขายแล้ว ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้น หลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพค้าขายที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำความผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นและคนในสังคมให้ได้รับความเดือดร้อนทำให้คนในสังคมเกิดความไม่สงบสุข และไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยค้าขาย ๕ อย่างจึงเป็นอาชีพทุจริต^๗

๒. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา นั้น คือ การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรมและการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะในการ

^๔ สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”, **ปริญญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑.

^๕ พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, **ปริญญาพุทธศาสนตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙-๑๑.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๓.

^๗ พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๙-๑๐.

ประกอบอาชีพค้าขาย โดยยึดหลักการ คือ (๑) การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมี
 สัจจะรักษาความสัตย์ (๒) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่น
 แยกแยะกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (๓) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ (๔) การไม่
 พูดเพื่อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไรสาระ ไรแก่นสาร ไม่เป็นธรรมและ
 ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อทำให้ผู้ฟังหลงผิดและเข้าใจผิดได้ (๕) การไม่
 ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพ้อผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (๖) การไม่
 บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ คือ วาจานั้นยอมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญ เพื่อแสวงหา
 ผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม^๘

๓. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนานั้น
 การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศล ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการ
 ดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะในการประกอบอาชีพค้าขาย โดยยึดหลักการ คือ (๑) การไม่โลภ
 อยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพตน มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือ ไม่โลภอยากได้ของ
 คนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย
 และศีลธรรม (๒) การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ การควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายาม
 ปองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาประโยชน์สวนตน แต่ให้มีจิตเมตตาคิดเอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่นอันจะนำไปสู่
 การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อน (๓) การ
 ไม่คิดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จาก
 บุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง^๙ ในการเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด
 เพราะเป็นต้นตอให้การดำเนินชีวิตภายนอก และเป็นแนวทางประกอบอาชีพค้าขายที่ถูกต้องและชอบ
 ธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่างๆ สืบเนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรม
 ทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี
 ทุกข์ยอมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พูดอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี สุขยอมไป
 ตามเขา เพราะเหตุนี้ เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น”^{๑๐} ด้วยเหตุนี้ การเลี้ยงชีพชอบทางใจ จึงมี
 ความสำคัญกว่าการเลี้ยงชีพชอบทางกาย และการเลี้ยงชีพชอบทางวาจา

๔.๑.๑ หลักสัมมาอาชีวะในตนเองและครอบครัว

ในทางพุทธศาสนาถือว่าชีวิตจะเป็นสุขหรือทุกข์นั้นก็เพราะได้ชวนชวายุปฏิบัติตนให้
 เข้าถึงประโยชน์หรือจุดหมายแห่งชีวิตที่พึงปรารถนาซึ่งครอบคลุมมิติทุกด้านของชีวิต เราจึงต้องให้
 ความสำคัญกับประโยชน์ทุกด้านทุกระดับ ประโยชน์คุณค่าของสัมมาอาชีวะในการค้าขายของตนเอง

^๘ พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๑๐.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๑๐} ชุ.ม. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑.

และครอบครัว ถือเป็นอุดมคติแห่งการดำรงชีวิตที่ควรใส่ใจในการกระทำตามกำลังศักยภาพของตน ที่มีอยู่ มีประโยชน์ ๓ ระดับ^{๑๑} คือ (๑) ประโยชน์ปัจจุบัน (ทฤษฎีอัมมิกัตถะ) (๒) ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) และ (๓) ประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะ)

๑. ประโยชน์ปัจจุบัน (ทฤษฎีอัมมิกัตถะ) เป็นประโยชน์ของชีวิตเบื้องต้น ในระดับชีวิตประจำวัน ได้แก่ การแสวงหาทรัพย์สินด้วยการค้าขาย เพื่อการดำรงชีพอย่างพอเพียงในปัจจุบัน และแสวงหาโดยสุจริต รวมถึงตำแหน่งหน้าที่การงาน เกียรติยศ ชื่อเสียงทางสังคม การมีปัจจัยดำรงชีพอย่าง พอเพียงย่อมก่อให้เกิดความสุขกับชีวิต ซึ่งเป็นความสุขที่อิงอาศัยวัตถุ (อามิสสุข) แต่ถ้าเราทุ่มเท แสวงหาทะยานอยากที่จะมีวัตถุให้เสพปรนเปรอมากมายไม่สิ้นสุด ความสุขจากการมีวัตถุเสพก็จะน้อยลงไป เป็นความทุกข์กังวลเข้ามาแทนที่เพราะเราต้องแสวงหามัน ต้องเคร่งเครียดจากการแย่งชิง วิดกกังวลในการดูแลรักษามัน ตำแหน่งหน้าที่การงานเกียรติยศก็เช่นกัน หากถ้าจิตใจเรามีสันโดษ เป็นที่ตั้งแล้ว ก็จะทำให้เราเข้าถึงความสุขที่ตรงประเด็น และเป็นความรู้สึกสุขแท้ที่มาจากภายในครอบครัวที่เอาใจใส่ดูแลกันอย่างเพียงพอก็เป็นสุขในระดับนี้ หลายครอบครัวเป็นทุกข์ จากสภาพครอบครัวที่ล่มสลาย เพราะให้ความสำคัญกับการแสวงหาทรัพย์สินและชื่อเสียงมากเกินไป ให้ความสำคัญกับการทำงานที่มากเกินไป ทำให้ไม่มีเวลาเหลือเพียงพอกับการสร้างความรักความอบอุ่น ภายในครอบครัว ทำให้เกิดปัญหาเสียดสี มั่วสุม และใช้จ่ายฟุ่มเฟือย การใส่ใจดูแลรักษาสุขภาพและคุณภาพสิ่งแวดล้อม จะทำให้ชีวิตเราสมบูรณ์พร้อมทาง ร่างกาย ห่างจากโรคภัยไข้เจ็บ และการเกื้อกูลผลทางด้านจิตใจ ใช้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีพลังและมีคุณภาพ^{๑๒}

๒. ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) เป็นประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าชีวิตที่สูงขึ้นไป เป็นหลักประกันชีวิตภายหลังที่ได้ละโลกนี้ไปแล้ว เป็นความเจริญอกงามของชีวิตจิตใจที่ประกอบอาชีพค้าขายเพื่อประโยชน์ตนและส่วนรวม ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา ใจ และยังหมายถึงการเสียสละกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และจิตใจเพื่อสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อทำประโยชน์ให้ส่วนรวม เพื่อความเข้มแข็งและจะเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เพื่อนำไปสู่โครงสร้างทางสังคมที่เป็นธรรม โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอำนาจจากฝ่ายรัฐ นอกจากการประกอบคุณความดีเพื่อส่วนรวมแล้ว ประโยชน์ในระดับนี้ยังเน้นถึงการทำให้จิตใจสงบ ตั้งมั่น เป็น ความสุขที่เกิดจากความสงบ (นิรามิสสุข) ซึ่งประณีตกว่าความสุขจากการอิงอาศัยความสุขด้วยวัตถุ ด้วยการหมั่นเจริญภาวนาอยู่เสมอเพื่อบำรุงจิตใจให้สงบ ชีวิตที่เข้าถึงความสุขในระดับนี้ จึงเป็นคุณภาพชีวิตที่สุภาพล้ำลึกกว่าการเสวยสุขด้านวัตถุ

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๐.

^{๑๒} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”,

๓. ประโยชน์สูงสุด (ปรমัตถะ) เป็นความรู้จักสภาวะของสรรพสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันถึงความไม่เที่ยง ไม่มีตัวตน จิตใจที่เป็นอิสระของการไม่ตกเป็นทาสของการยึดมั่น เป็นอิสระจากการบีบคั้นกดดัน เป็นการอยู่อย่างไร้ทุกข์โดยสิ้นเชิง ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติเพื่อบรรลุประโยชน์ขั้นนี้ จึงต้องหมั่นเจริญสติปัญญาอย่างสม่ำเสมอเพื่อประจักษ์แจ้งถึงความเป็นจริงของสรรพสิ่ง จะเห็นได้ว่าประโยชน์ของสัมมาอาชีวะในการประอาชีพค้าขายต่อตนเอง ก่อให้เกิดประโยชน์หลายด้าน ทำให้ตัวเองรู้สึกภูมิใจ สบายใจ ไม่มีศัตรู เป็นที่รักใคร่ไว้วางใจแก่ผู้อื่น มีความอดทน ความเพียร ส่งผลให้การค้าขายมีความสำเร็จ เป็นการช่วยพัฒนาบ้านเมืองและประเทศชาติ เพราะมีคนดีมีจริยธรรมในสัมมาอาชีวะ การประกอบค้าขายไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีความเสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ตน^{๑๓}

๔.๑.๒ หลักสัมมาอาชีวะในสังคมไทย

การปกครองในประเทศไทยเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยยึด “รูปแบบ” มากกว่า “ความเป็นจริง” กลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังลึกและยึดมั่นว่ารูปแบบที่ถือปฏิบัติมาช้านานนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม เช่น การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง การจัดตั้งรัฐบาล การปกครองภายใต้ระบบราชการ การถือเสียงข้างมาก ตลอดจนการแข่งขันเสรี การลงทุน การผลิต การค้า การตลาด การสื่อสาร การบริโภค มิใช่เนื้อแท้หรือสาระสำคัญ และมีใช่เป้าหมายหลักของประชาธิปไตย จากปรากฏการณ์ที่ผ่านมา การมีรัฐธรรมนูญไม่สามารถป้องกันการปฏิบัติรัฐประหารได้แต่อย่างใด การเลือกตั้งทั่วไปได้พัฒนาการทุจริตกลโกงอย่างซับซ้อนมากขึ้น เป็นที่มาของรัฐบาลที่มีใช่เป็นของปวงชน แต่กลับเป็นแหล่งแสวงหาผลประโยชน์ของนักการเมือง นักธุรกิจที่ประกอบธุรกิจค้าขาย โดยอาศัยระบบราชการเป็นเครื่องมือ อาศัยเสียงข้างมาก ใช้เสียงประชาชนเป็นข้ออ้างในการสร้างอิทธิพล และการทุจริตคอร์รัปชันภายใต้กระบวนการการแข่งขันเสรี

ในประเทศไทยประชาชนมีส่วนร่วมกันรับผิดชอบสังคม โดยการสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นในสังคม ด้วยการสร้างความเป็นกลางให้แก่สังคมนั่นเอง เพราะความเป็นกลางต้องสร้างระบบที่ดีและสนับสนุนคนดีไม่สนับสนุนคนเลว ต้องคอยสกัดกั้นและปิดช่องทางไม่ให้คนเลวทำความเลวได้สะดวก จะต้องส่งเสริมให้คนดีได้ทำดีมากยิ่งขึ้น และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองที่มีต่อสังคม ในหลักสัมมาอาชีวะจึงเป็นเครื่องสนับสนุนคุณค่าทางจริยธรรมต่อระบบทางสังคม ซึ่งเป็นการเลี้ยงชีพชอบตามหลักพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าการเลี้ยงชีพในสังคมจะมีความหลากหลาย แต่การเลือกประกอบอาชีพค้าขายที่สุจริตชอบธรรมถูกต้องทั้งกฎหมายและศีลธรรม เพื่อเป็นหลักประกันการเลี้ยงชีพให้เจริญรุ่งเรืองมั่นคง หลักสัมมาอาชีวะจะก่อให้เกิดความสุขทั้งตนเองและบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในสังคม ถ้าหากคนในสังคมเลือกประกอบอาชีพที่สุจริตแล้ว ก็จะลดปัญหาทาง

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๙.

สังคมได้ การประกอบอาชีพการงานที่บริสุทธิ์ก็จะส่งผลให้คนในสังคมเกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุข^{๑๔}

นอกจากนี้สัมมาอาชีวะยังส่งผลดีต่อตนเอง ต่อครอบครัว คนรอบข้าง ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมเดียวกันต่างสังคมต่างประเทศแล้ว คุณค่าของสัมมาอาชีวะยังส่งผลดีต่อภาพรวมของประเทศชาติด้วย คือ

๑) การทรงไว้ซึ่งการทำธุรกิจค้าขายระหว่างประเทศ ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน เป็นประเทศคู่ค้าที่ซื่อสัตย์ต่อกัน เป็นที่กล่าวถึงในนานาประเทศ ของการทำธุรกิจการค้าอย่างมีสัมมาอาชีวะ ต่อประเทศคู่ค้าอื่นๆ ในอนาคตที่จะเข้ามามีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศต่างๆ

๒) การตั้งอยู่ในกรอบจริยธรรมทางการค้าอย่างมั่นคงของประเทศชาติ ทำให้ประชาชนในประเทศมีความมั่นใจในเสถียรภาพของประเทศที่จะทำธุรกิจการค้าอย่างยั่งยืน ประชาชนมีความมั่นใจในการลงทุนเพิ่ม หรือกล้าที่จะขยายกิจการ อันเป็นการส่งผลต่อการเติบโตเศรษฐกิจของรวมของประเทศ

๓) การที่ประชาชนมีรายได้อย่างยั่งยืนมั่นคง เติบโตทางธุรกิจการค้า การบริการ เพิ่มขึ้นอย่างมั่นคงด้วยหลักจริยธรรม ทำให้ประเทศมีรายได้จากการเสียภาษีของประชาชน สามารถนำมาพัฒนาประเทศ ทั้งระบบสาธารณสุข ปลอดภัย การขนส่ง สุขภาพ การศึกษา การเกษียณวัยชรา เป็นสิ่งที่รัฐได้มอบคืนสู่ประชาชน

๔) การที่ประเทศชาติ และประชาชนมีจริยธรรมในการประกอบอาชีพ มีสัมมาอาชีวะ แม้จะเกิดอุปสรรค ปัญหาจากกลไกภายนอกทางเศรษฐกิจ อันอาจจะมีผลกระทบต่อประเทศ แต่ด้วยการใช้หลักจริยธรรมในการทำงาน จะสามารถช่วยบรรเทาอุปสรรคไปได้ในระดับหนึ่ง และคลี่คลายไปในที่สุด ด้วยการมองปัญหาอย่างเข้าใจ และแก้ไขอย่างตรงประเด็น

๕) การที่ผู้คนในประเทศชาติ มีหลักจริยธรรมของสัมมาอาชีวะในการทำงาน จะมีส่วนช่วยโลกอย่างมากในการใช้ทรัพยากรอย่างควบคุม ไม่ได้เกิดการบริโภคอย่างสิ้นเปลือง ไม่ทำลายธรรมชาติ สร้างระบบแนวคิดในการอนุรักษ์ธรรมชาติ การนำสิ่งของกลับมาใช้ ร่วมกันตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ทุกสิ่งทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวพันกันทั้งโลกในการอยู่ร่วมกัน

จะเห็นได้ว่า การมีจริยธรรมในหลักสัมมาอาชีวะ สามารถส่งผลดีต่อประเทศชาติต่อสมาชิกในสังคมและต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ทุกสภาวะชีวิตในโลกนี้ต่างก็เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตามหลักอิทัปปัตตยา^{๑๕}

การประกอบสัมมาอาชีวะในสังคมไทย คือ การประกอบอาชีพสุจริต เว้นการประกอบอาชีพที่มีโทษ และหลักคำสอนในพระพุทธศาสนายังมุ่งถึงประโยชน์ตนและผู้อื่น พระพุทธศาสนา

^{๑๔} พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, **ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๕-๙๖.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

ยังให้ความสำคัญของคุณค่าสัมมาอาชีวะที่เกื้อกูลต่อตนและผู้อื่นรวมถึงในสังคมด้วย ซึ่งมุ่งประโยชน์ ๓ ประการ หรือเรียกว่า อัตถะ ๓^{๑๖} คือ (๑) ด้านประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) (๒) ด้านประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) (๓) ด้านประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือประโยชน์ร่วมกัน (อุภยัตถะ)

๑. ด้านประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) หมายถึงการบรรลุเป้าหมายชีวิตของตน สามารถพึ่งพิงตนเองได้แล้ว ยังเป็นการเตรียมพร้อมสำหรับการเกื้อกูลผู้อื่นและสังคมด้วย

๒. ด้านประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) คือการช่วยเหลือผู้อื่นให้บรรลุประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องต้น และประโยชน์ขั้นสูงสุด ด้วยการเอื้ออำนวยให้เขาพึ่งพิงตนเองเป็นพื้นฐาน

๓. ด้านประโยชน์ทั้งสองฝ่ายหรือประโยชน์ร่วมกัน (อุภยัตถะ) เป็นการเข้าถึงประโยชน์ทั้งสามด้านร่วมกันทั้งตัวเราและผู้อื่น เป็นประโยชน์ส่วนรวม

พุทธศาสนาเห็นความสำคัญของบุคคลควบคู่ไปกับการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับสังคม จะขาดมิติใดมิติหนึ่งไปไม่ได้ เป็นการสอดคล้องประโยชน์เพื่อตนเองและส่วนรวม โดยเน้นประโยชน์ปัจจุบันเป็นหลักควบคู่ไปกับ เศรษฐกิจ ชุมชน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การธำรงรักษาวัฒนธรรมที่ดีงามตั้งแต่อดีตเน้นจริยธรรม และการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมวงกว้าง เป็นการทำให้สังคมเข้มแข็งสงบสุข^{๑๗}

๔.๑.๓ หลักสัมมาอาชีวะในระบบการเมืองการปกครอง

ในประเทศไทยผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดในทางการเมือง ได้แก่ คนระดับชั้นกลางที่มีการศึกษาและมีรายได้ในระดับอยู่ดีกินดี กลุ่มนี้นอกจากมักไม่ค่อยสนใจกิจกรรมทางการเมืองแล้ว ยังปล่อยให้เป็นที่ของคนที่อีกกลุ่มหนึ่งให้อำนาจ และใช้อำนาจอย่างไรการตรวจสอบ ประกอบกับองค์กรภาคประชาชนอ่อนแอ สื่อสารมวลชนถูกแทรกแซง ปลดโอกาสให้นักการเมืองกับนักธุรกิจค้าขายที่เห็นแก่ตัวร่วมกันทำ และแสวงหาผลประโยชน์ของชาติอย่างต่อเนื่อง ไม่สนใจพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีหลักสัมมาอาชีวะในการดำรงชีพ ส่งผลให้การเมืองไทยประสบความล้มเหลวมาอย่างยาวนาน และการปกครองประสบความล้มเหลวก็เพราะกลุ่มคนที่มีการศึกษา และเป็นคนกลุ่มระดับ ชี้นำของประเทศถูกรวบงัดด้วยความเชื่อภายใต้แนวความคิด จึงพัฒนาแต่วัตถุและกลไกทางการเมือง ขาดการพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณ แผนพัฒนาระบบทุนนิยม บริโภคนิยม นับวันปัญหาต่างๆ ยิ่งสลับซับซ้อนขึ้นยากแก่การแก้ไข โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง การปกครองที่เชื่อมโยงอำนาจไปผูกไว้กับผลประโยชน์ จึงก่อให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน โดยเฉพาะคนที่ร่ำรวยและมีอำนาจก็จะฉกฉวยแสวงความร่ำรวยบนความยากจนของประชาชนไม่รู้จบสิ้น ไม่ว่าประเทศไทยจะผ่านการเลือกตั้งมาหลายครั้ง และมีนักการเมืองหลายรุ่น ซึ่งมีพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน

^{๑๖} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๑/๗๒.

^{๑๗} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการเมืองการดำเนินในประเทศไทย”,

เพราะคิดว่าหัวใจการปกครองในระบบประชาธิปไตยต้องมีรัฐธรรมนูญ มีการเลือกตั้ง และมีรัฐสภา แต่นั่นเป็นเพียงรูปแบบที่นักการเมืองทั้งหลายนำมาเป็นข้ออ้างเพื่อแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง

ในระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงอำนาจเป็นของประชาชน แต่กลับถูกนักการเมืองนำอำนาจไปใช้เป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง สาเหตุเป็นเพราะว่าระบบการเมืองของไทยนั้น ไม่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม จึงไม่สามารถแก้ปัญหาบ้านเมืองได้ ดังนั้นภาคประชาชนจะต้องเข้าไปมีส่วนในการตรวจสอบนักการเมืองเหล่านี้ อย่าให้มีโอกาสใช้อำนาจหรือขโมยสิทธิของประชาชนไปแสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ และร่วมกันผลักดันปฏิรูปการเมืองไทยให้เป็นประชาธิปไตยเชิงคุณภาพ จึงต้องใช้หลักสัมมาอาชีวะกับคุณค่าทางจริยธรรมต่อระบบการปกครองนั้น มีความจำเป็นต่อระบบการพัฒนาประเทศโดยรวม เป็นกลไกที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งผู้ที่ปกครองและผู้ที่ถูกปกครอง การปฏิรูปการเมืองการปกครองจะต้องใช้แนวคิด "ธรรมาภิบาล" คือ การปกครอง การบริหาร การจัดการ การควบคุมดูแลภาระหน้าที่ต่างๆ ให้เป็นไปในครรลองคลองธรรม แนวคิดนี้จะช่วยพัฒนาสังคมทั้งระบบให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพภายใต้หลัก ๖ ประการ คือ (๑) ความซื่อสัตย์สุจริต (๒) ความเปิดเผยโปร่งใส (๓) ความรับผิดชอบ ที่สามารถตรวจสอบได้ (๔) ความชอบธรรม และยุติธรรม (๕) ความมีคุณภาพและประสิทธิภาพ และ(๖) ความมีคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้น คุณค่าจริยธรรมต่อระบบการปกครองจึงมีเป้าหมายที่จะเป็นเสมือนผู้คุมครองที่เป็นกลาง คือ การปกป้องคุ้มครองชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินของประชาชนให้มีสวัสดิภาพและสวัสดิการเท่าเทียมเสมอกันอย่างแท้จริง^{๑๘}

๔.๑.๔ หลักสัมมาอาชีวะในเศรษฐกิจ

ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงแนะนำภิกษุทันทพรพราหมณ์ผู้ไปทูลถามปัญหาเรื่องการบูชายัญ พระองค์ทรงเตือนพราหมณ์ผู้นั้นให้จัดการปัญหาทางเศรษฐกิจค้าขายของบ้านเมืองให้ดีกว่าก่อนวิธีปราบโจรผู้ร้ายไม่ใช่ปราบด้วยการฆ่าเพราะจะมีตัวตายตัวแทนเสมอเป็นวงจรต่อไป แต่ถ้าจัดการเศรษฐกิจให้ดีทุกคนมีงานทำตามความเหมาะสมแก่ความรู้ความสามารถของตน มีการช่วยเหลือ ขวาวนา พ่อค้า ข้าราชการให้เจริญก้าวหน้ามั่นคงในอาชีพของตน บ้านเมืองก็จะอยู่เย็นเป็นสุข พระพุทธศาสนาได้เสนอหลักศีลธรรมที่เกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจใน ๒ แนวทาง คือ (๑) ขั้นต่ำ หลักสนอง (to satisfy) (๒) ขั้นสูง หลักบำบัต (to subdue) กล่าวคือ หลักสนอง หมายถึง การสอนให้ตั้งเนื้อตัวตัวได้ในทางเศรษฐกิจ พยายามยกฐานะตนให้สูงขึ้นด้วยความขยันหมั่นเพียร หลักบำบัต หมายถึงการสอนให้รู้จักบรรเทาความต้องการชนิดรุนแรงที่กลายเป็นความทะยานอยาก อันก่อความทุกข์ให้ คุณค่าสัมมาอาชีวะต่อเศรษฐกิจส่วนบุคคลและครอบครัวโดยทั่วไป มีประโยชน์ ๒ ประการ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน และประโยชน์อนาคต มีรายละเอียด ดังนี้

^{๑๘} พระธานี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๙๖-๙๗.

๑. ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ปัจจุบัน ว่าด้วยการสอนให้ตั้งตัวได้ในทางเศรษฐกิจ ๔๒๐ ประการ คือ (๑) อุฏฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียรในการแสวงหาทรัพย์ (๒) อารักขสัมปทา การรู้จักหน้าที่รักษาทรัพย์ที่หามาได้ รู้จักเก็บออมทรัพย์ (๓) กัลยาณมิตตตา การคบเพื่อนที่ดีงาม (๔) สมชีวิตา การใช้จ่ายเหมาะสมแก่ฐานะของตน ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบันนี้ จึงมีหลักการในการทำงานประกอบอาชีพอัน สุจริต มีความชำนาญ ใช้ปัญญา สามารถจัดการด้วยดี และรู้จักเก็บรักษาทรัพย์ที่ได้มาด้วยความชอบ ธรรมด้วยกำลังของตน การรู้จักคบเพื่อนที่ดี เลือกเสวนาคบผู้มีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา และมีความ เป็นอยู่ที่เหมาะสม รู้จักกำหนดรายได้ รายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มีการประหยัดเก็บออมไว้

๒. สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์อนาคต ธรรมที่เป็นเหตุให้สมหมายในสิ่งที่สมหมายได้ยาก ๔ ประการ คือ (๑) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความเชื่อ (๒) สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล (๓) จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาค และ(๔) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา กล่าวโดยรวม คือ สัมปรายิกัตถสังวัตตินิกัณณธรรม ๔ เวสาร์ชกรณธรรม ๕ อินทรีย์ ๕ สปัปฐิสธรรม ๗ และกาลามสูตร ๑๐ เป็นองค์ธรรมที่ผสมผสานให้เกิดอริยทรัพย์ ๗ อย่างมั่นคง มีสติ ดำรงตนอยู่ได้ด้วยปัญญา ตั้งอยู่บนเหตุผล มีศรัทธามีความเพียร ความประพฤติทางกายวาจาใจที่ถูกต้องดีงาม เป็นคุณธรรมคำสอนในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ควบคุมการกระทำของมนุษย์ ให้ดำเนิน ชีวิตอย่างมีความสุข บนพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม ก่อให้เกิดความสุขต่อตนเองและสังคมรอบข้างรวมถึงสังคมโลก^{๑๔}

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักคำสอนทางเศรษฐกิจขั้นสูงไว้ด้วย สอนให้เราอยู่เหนือความทะยานอยาก รู้จักเอาชนะกิเลส มองว่าสิ่งไหนจำเป็นหรือไม่จำเป็น มองในคุณค่าแท้คุณค่าเทียม ในพระวินัยพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพระหิยจับเงินหรือทอง ทรงปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้กระทำนั้น พระองค์ทรงอนุญาตสิ่งจำเป็นสำหรับภิกษุไว้ ๔ ประการ เรียกว่าปัจจัย ๔ คือ ผ้าห่ม (จีวร) อาหาร (บิณฑบาต) ที่อยู่อาศัย (เสนาสนะ) และยาแก้เจ็บไข้ (คิลานเภสัช) ไม่มีผ้าเนื้อดีสำหรับทำจีวรใช้ ก็เก็บผ้าที่เขาทิ้งแล้วขึ้นเล็กขึ้นน้อยมาปะติดปะต่อใช้ ยารักษาโรคไม่มีดี เพียงยาตองน้ำมูตรก็ ใช้ได้ ไม่ให้ใช้สิ่งของที่ทำด้วยเงินทองแวววาวสวยงามเกินไป ไม่ให้ขอของใครโดยที่เขาไม่อนุญาต ไม่ให้สะสมอาหาร เป็นการสอนให้รู้ว่าสิ่งใดจำเป็นและไม่จำเป็น สิ่งใดเป็นกิเลสความทะยานอยาก ความทะยานอยากเป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ การดับความทะยานอยากได้ก็เป็นการดับทุกข์ได้

การประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์นั้น ส่วนหนึ่งมีแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ อีกส่วนหนึ่งยังปฏิบัติในมิถิลาอาชีวะอยู่ เพราะคนในสังคมมีทั้งดีและไม่ดี ในการประกอบอาชีพบางอาชีพก็ผิดทั้งศีลธรรมและกฎหมาย บางอาชีพก็ผิดศีลธรรมแต่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น อาชีพค้าขายน้ำเมา อาชีพเลี้ยงสัตว์ขาย เป็นต้น

^{๑๔} สิริโสภา ศุภกุล, “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”,

๔.๑.๕ การประกอบอาชีพพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ส่วนพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะนั้น ก็หาเลี้ยงชีพในทางสุจริต และเลี้ยงชีพในทางชอบ คือ เว้นมิฉ้อฉลต่างๆ ที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย ซึ่งประกอบสัมมาชีพหรือสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบและในทางสุจริต มีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริต เว้นจากเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด เช่น ทำงานทุจริต คดโกงเขา หลอกลวง และค้าขายเสพติด ปฏิบัติหลักสัมมาอาชีวะเพราะเป็นทางสายกลางแห่งการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นวิธีการดำรงชีพของสังคมมนุษย์ เพราะต้องเกี่ยวพันเชื่อมโยงซึ่งกันและกันทั้งในชุมชนสังคมขนาดเล็กรวมถึงสังคมใหญ่ในระดับประเทศ โดยความสัมพันธ์นั้นจะเกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไม่ว่าทางใดก็ตาม หากคนในชุมชน หน่วยงาน และสังคมนั้น ได้ยึดหลักปฏิบัติหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นแนวทางของการทำงานแล้ว ก็จะทำให้สังคมนั้นดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความยุติธรรม เพราะมีหลักธรรมของสัมมาอาชีวะเป็นสิ่งที่ควบคุมในการปฏิบัติต่อกันของคนในชุมชนและสังคมไทย แนวทางปฏิบัติสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนามีหลักสัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และการเลี้ยงชีพชอบทางใจ

ส่วนหนึ่งพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ บางคนยังมีแนวทางปฏิบัติในมิฉ้อฉลอาชีวะอยู่ คือ การค้าขายคัสตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น มีด ดาบ ปน ระเบิด ค้อนนุ้ย การค้าขายสัตว์มีชีวิต การค้าขายสิ่งมีนเมา การค้าขายยาพิษ โดยเฉพาะการค้า น้ำเมาและค้าขายสัตว์มีชีวิต (เลี้ยงสัตว์ขายเพื่อเป็นอาหาร) ที่กล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการงานที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจค้าขายแล้ว ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และในสังคมเป็นวงกว้าง หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น สอนให้พุทธศาสนิกชนงดเว้นจากการประกอบอาชีพทุจริตนี้ เพราะมีโทษต่อตนเองและผู้อื่นด้วย นอกจากแนวคิดการงดเว้นจากการประกอบอาชีพทุจริตในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีแนวคิดของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ผู้วิจัยได้ลงสัมภาษณ์แบบสอบถาม มีทั้งกลุ่มพระสงฆ์และกลุ่มฆราวาสที่เป็นชาวบ้านซึ่งให้แนวคิดในเรื่องมิฉ้อฉลอาชีวะการประกอบอาชีพทุจริตต่างๆ ดังนี้

พระครูสิริคุณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพในอำเภอประโคนชัยนั้น มีปัญหาหลายอย่าง เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเกิดจากการไม่มีที่ทำกิน เมื่อมีรายได้ไม่พอต่อการครองชีพก็ต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ต้องไปทำงานต่างถิ่น ทั้งลูกหลานให้คนแก่ปู่ย่าตายายดูแล ครอบครัวถึงขาดความอบอุ่น เด็กๆ ขาด

ผู้ปกครองดูแลจนกลายเป็นเด็กมีปัญหา ครอบครัวที่พ่อแม่ต้องอยู่ห่างไกลจากลูกๆ จะมีปัญหามาก เด็กๆ จะจะไม่เชื่อฟังป่ย่าตายายและผู้ใหญ่ที่ตักเตือน มีนิสัยก้าวร้าว หรือมีพฤติกรรมไม่ดีติดยาเสพติด และเด็กบางคนก็เป็นผู้ค้ายาเสพติด (ยาบ้า) ซึ่งเป็นปัญหามากในสังคมปัจจุบัน ในการประกอบอาชีพสิ่งเสพติดสิ่งมีนมนานี้ ก็เป็นมิจฉาอาชีพะ คือ การประกอบอาชีพทุจริต^{๒๐}

พระครูสุนทรชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพมีปัญหาทุกอาชีพ และทุกอาชีพก็มีความแตกต่างกันแล้วแต่เราจะมีปัญหา และรู้จักแก้ปัญหาเหล่านั้น ปัญหาการประกอบมิจฉาอาชีพะหรืออาชีพทุจริต มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของตนและครอบครัว และการประกอบมิจฉาอาชีพะหรืออาชีพทุจริต เช่น อาชีพค้าขายน้ำเมา หรือสิ่งเสพติดที่ทำให้เกิดความมีนมนาน ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและเป็นภาระต่อสังคม คือ ทุกคนที่อยู่ในสังคมจะต้องรับผิดชอบร่วมกัน^{๒๑}

พระครูสุทธสโรภาส เจ้าอาวาสวัดแจ้ง ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ ๒ อย่าง คือ อาชีพสุจริตและอาชีพทุจริต อาชีพที่มีปัญหาก็คืออาชีพทุจริต คนที่ประกอบอาชีพทุจริตนี้ส่วนมากแล้ว ขาดความรู้ในการทำงาน ทักษะ ประสบการณ์ และการแก้ปัญหา ถ้าหากขาดในสิ่งที่กล่าวมานี้ก็จะประกอบอาชีพสุจริตไปได้ และจะขาดเงินรายได้มาจุนเจือในครอบครัว หรืออาจจะหันมาประกอบอาชีพทุจริต เช่น การลักขโมย ปล้นจี้ ชิงเอาทรัพย์สินผู้อื่น^{๒๒}

นายสำรว ไชยอินทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ คือ ประกอบอาชีพสุจริตและอาชีพทุจริต ปัญหาการประกอบอาชีพก็คือ ถ้าประกอบอาชีพสุจริต เช่น อาชีพทำไร่ทำนา หรือรับจ้างทั่วไป การประกอบอาชีพนี้ก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าประกอบอาชีพทุจริต เช่น ขายค้าสิ่งเสพติดโดยเฉพาะยาบ้า การประกอบอาชีพนี้ก็จะมีความมีปัญหา เพราะว่าผิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสังคม^{๒๓}

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูสิริคุณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๒} สัมภาษณ์ พระครูสุทธสโรภาส, เจ้าอาวาสวัดแจ้ง ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสำรว ไชยอินทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

นายทูล สนใจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ คือ ค้าขายและเกษตรกรรม ส่วนมากแล้วจะทำเกษตร ทำไร่นา เป็นการประกอบอาชีพสุจริต แต่การประกอบอาชีพเกษตรก็มีปัญหา เพราะขาดกองทุนเงินหมุนเวียนในกระบวนการประกอบอาชีพ ส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม^{๒๔}

นางญาณิศา กุลนิษฐ์ภา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ มีหลายอย่าง คือ รับราชการ การค้าขาย พนักงานรัฐวิสาหกิจ พนักงานเอกชน และรับจ้างทั่วไป ถือว่าเป็นอาชีพสุจริต ปัญหาการประกอบอาชีพ คือ การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษา ถ้าหากไม่มีการศึกษาก็ไม่มีความรู้ในการประกอบอาชีพต่างๆ เมื่อเกิดปัญหาการประกอบอาชีพ ส่งผลกระทบต่อครอบครัว คือ รายได้น้อยไม่เพียงพอในการใช้จ่าย ไม่ทุนการศึกษาแก่บุตรธิดา ปัญหาต่างๆ ทำให้เกิดความเครียด อาจทำให้หันหน้าไปพึ่งสิ่งเสพติดได้ และส่งผลคนในครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม^{๒๕}

นายรับ ต่างประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพสุจริต คือ การประกอบกิจการต่างๆ ที่ไม่ผิดต่อกฎหมาย และก่อให้เกิดรายได้ในการดูแลครอบครัว การประกอบอาชีพมีทั้งอาชีพถาวร เช่น รับราชการ และการประกอบอาชีพชั่วคราว เช่น การประกอบอาชีพรับจ้างรายวัน ปัญหาการประกอบอาชีพ คือ การขาดแคลนอาชีพที่ดี และไม่ตรงกับความสามารถของบุคคล ปัญหาการประกอบอาชีพที่มีผลกระทบต่อครอบครัว คือ การที่ไม่ประกอบอาชีพหรือการไม่มีอาชีพ ถ้าประกอบอาชีพสุจริตก็จะส่งผลดีต่อครอบครัว แต่ถ้าประกอบอาชีพทุจริตก็จะส่งผลไม่ดีต่อครอบครัว และจะส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย^{๒๖}

นายพันธ์ เอี่ยมศิริ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพ คือ ค้าขาย และเกษตรกรรม โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรม ปัญหาการประกอบอาชีพ คือ ขาดเงินทุนหมุนเวียน ต้องลงทุนสูง และผลผลิตตกต่ำ ส่งผลกระทบต่อครอบครัว รายจ่ายสูงขึ้น แต่รายได้ไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของคนในครอบครัว และส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม^{๒๗}

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายทูล สนใจ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางญาณิศา กุลนิษฐ์ภา, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายรับ ต่างประโคน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายพันธ์ เอี่ยมศิริ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

นายสมชาย เพิ่มชาติ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า การประกอบอาชีพสุจริต มีอยู่ ๒ ลักษณะ (๑) อาชีพอิสระ คือ อาชีพที่ประกอบการดำเนินด้วยตนเอง (๒) อาชีพรับจ้าง คือ อาชีพที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการและตัวเองเป็นผู้รับจ้างทำงานให้และได้รับค่าตอบแทน ปัญหาการประกอบอาชีพ คือ (๑) ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ในการประกอบกิจการ (๒) ปัญหาขาดแคลนเงินทุน เนื่องจากไม่เข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ (๓) ปัญหาการตลาด เนื่องจากไม่เข้าถึงช่องทาง และเครือข่ายการตลาด (๔) ปัญหาเทคโนโลยี ผู้ประกอบการใหม่มีปัญหาในการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและการแข่งขัน ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ย่อมส่งผลกระทบทำให้เกิดความเครียดในครอบครัว และส่งผลกระทบในสังคม ดังนั้นต้องเลือกอาชีพสุจริตที่เหมาะสมกับตนเองก็จะไม่ส่งผลกระทบกับตนเองและสังคม^{๒๘}

๔.๑.๖ หลักสัมมาอาชีวะทั่วไป

หลักสัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีพจัดเป็นความสำคัญอย่างหนึ่งมนุษย์และหมู่สัตว์ทั้งหลาย ถ้าปราศจากการเลี้ยงชีพชีวิตย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ถ้าการเลี้ยงชีพนั้นผิดเคืองชีวิตย่อมลำบาก^{๒๙} หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา มีอยู่ ๓ ประการ^{๓๐} คือ (๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย (๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และ(๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ดังนั้นไม่ควรเลี้ยงชีพในทางมิชอบทั้ง ๓ ทางนี้ หลักการเลี้ยงชีพในทางมิชอบนั้น พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “วณิชชาสูตร” ว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย ๕ ประการนี้ เรียกว่า “มิจฉาวณิชชา” เป็นการประกอบอาชีพสุจริต และเป็นอาชีพซื้อขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาพึงเว้นจากการค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ ประการ^{๓๑} คือ

๑. ค้าขายคัสตราวุธ หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์

๒. ค้าขายสัตว์ หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยงทาส และบังคับหญิงหรือชายให้ค้าประเวณี

๓. ค้าขายเนื้อสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสมหมาย เพิ่มชาติ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} วคิน อินทสระ, หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘๕.

^{๓๐} พระธำมณี เขมธมโม (จำปา), “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙-๑๑.

^{๓๑} อจ. ปณฺจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๗/๒๕๕๙.

๔. ค้าขายของมีนเมา หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีนเมาต่าง ๆ เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

๕. ค้าขายยาพิษ หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และอุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่าง ๆ

นอกจากแนวคิดการประกอบอาชีพสุจริตในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังมีแนวคิดของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งให้แนวคิดในเรื่องสัมมาอาชีวะการประกอบอาชีพสุจริตต่างๆ ดังนี้

พระอธิการสุวิทย์ วชิโร เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ หลักสัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และการเลี้ยงชีพชอบทางใจ หลักสัมมาอาชีวะทั้ง ๓ ประการ ทำให้เกิดความมั่นคงในอาชีพ ด้วยป้องกันการประพฤติดังผิดทางศีลธรรม และป้องกันการกระทำผิดทางกฎหมาย ดังนั้น การประพฤติดังผิดในหลักสัมมาอาชีวะมีผลคือ ความภาคภูมิใจต่อตนเองและครอบครัว ส่งผลให้มีชื่อเสียงในสังคมด้วย^{๓๒}

พระอรรถกร ธมฺมธีโร วัดในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ หลักสัมมาอาชีวะ คือ สุจริตทางกาย สุจริตทางวาจา และสุจริตทางใจ หลักสัมมาอาชีวะจะทำให้เกิดความมั่นคงในการประกอบอาชีพ เป็นการป้องกันการประพฤติดังผิดทางศีลธรรม และป้องกันการกระทำผิดทางกฎหมาย ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติในหลักสัมมาอาชีวะจะส่งผล คือ มีความภาคภูมิใจต่อตนเองและครอบครัว ส่งผลให้มีชื่อเสียงในสังคม^{๓๓}

นายอาจหาญ ขามประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ คุณธรรมในการประกอบอาชีพ ประกอบอาชีพสุจริตด้วยความดีงาม ถ้ามีคุณธรรมประจำใจในทำหน้าที่หรือทำงานแล้ว มีความสุจริต มีความโปร่งใสในการทำงาน^{๓๔}

นางพัชรี รักษาโค่น ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมในการประกอบอาชีพสุจริตด้วยความดีงาม ถ้ามีคุณธรรมในการประกอบอาชีพในการทำหน้าที่หรือทำงานแล้ว ก็จะมีชื่อเสียงสุจริต

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระอธิการสุวิทย์ วชิโร, เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระอรรถกร ธมฺมธีโร, วัดในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายอาจหาญ, ขามประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑

มีความโปร่งใสในการทำหน้าที่การงานต่างๆ^{๓๕}

นายนิธิ ธนาธิกุล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมในการประกอบอาชีพที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ถ้ามีคุณธรรมและจริยธรรมในการประกอบอาชีพการงานแล้ว ก็จะมีชีวิตที่สุจริต มีความประพฤติดีงามไม่ประกอบอาชีพทุจริต^{๓๖}

นายศิริศักดิ์ ชัยปลัด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมในการประกอบอาชีพที่สุจริต ถ้ามีความสุจริตในการประกอบอาชีพการงานแล้ว ก็จะมีชีวิตที่สุจริต ไม่ประกอบอาชีพทุจริต ประกอบอาชีพสุจริตดีงามเกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น^{๓๗}

นายอ้อย กังประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมในการประกอบอาชีพที่สุจริต และมีความเพียรในการประกอบอาชีพการงานของตน ไม่ประกอบอาชีพทุจริตหรือกระทำความผิดการงาน ถ้ามีความสุจริต ก็จะป้องกันการประกอบอาชีพทุจริตได้^{๓๘}

นายสุเทพ ไผ่ประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมในการประกอบอาชีพที่ทำแล้วไม่เดือดร้อนตนเองและผู้อื่น ไม่ผิดต่อหลักกฎหมายและจารีตประเพณี ก็ป้องกันการประกอบอาชีพทุจริตคดโกง บ้านเมืองก็จะมีความสงบสุข^{๓๙}

นายประยูร แ่นประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมในการประกอบอาชีพที่สุจริต และมีความพอเพียงอยู่อย่างพองามมีพอกิน คิดดี พูดดี ทำดี ไม่ประกอบอาชีพทุจริตต่างๆ ที่จะทำให้เกิดผลกระทบ

^{๓๕} สัมภาษณ์ นางพัชรี รักษาโคน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายนิธิ ธนาธิกุล, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๗} นายศิริศักดิ์ ชัยปลัด, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๘} นายอ้อย กังประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๓๙} นายสุเทพ ไผ่ประโคน, หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ต่อตนเองและสังคม และการคิดดี พูดดี ทำดี จะทำให้สังคมดีขึ้น^{๔๐}

๔.๑.๗ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

พระครูสิริศณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ แนวทางการประกอบอาชีพที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่ในหลักจริยธรรม มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตน การปฏิบัติศีล ๕ โดยเฉพาะข้อที่ ๑ คือไม่ลักทรัพย์ ไม่คดโกง ไม่เบียดเบียนทรัพย์ผู้อื่นมาเป็นของของตน และไม่ประกอบอาชีพทุจริต คือไม่ค้าขนาน้ำเมา ไม่ค้าขายมนุษย์ ไม่ค้าขายเพื่อเป็นอาหาร ไม่ค้าขายอาวุธ และไม่ค้าขายยาพิษ เป็นต้น ก็ถือว่าเราประกอบสัมมาอาชีวะ คือการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย ในการประกอบสัมมาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพสุจริตก็จะแก้ปัญหาการประกอบอาชีพทุจริตได้^{๔๑}

พระครูสุนทรชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ผิดศีลธรรมและกฎหมาย ไม่ลักทรัพย์ ปล้นจี้ ชิงทรัพย์ ไม่คดโกง ทำแต่ในสิ่งที่ดี รักษาศีล ๕ โดยเฉพาะข้อที่ ๒ เพราะการลักทรัพย์เป็นการประกอบอาชีพทุจริตที่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ต้องประกอบอาชีพสุจริต คือเว้นจากการลักทรัพย์ ปล้นจี้ ชิงทรัพย์ เว้นการประกอบอาชีพทุจริต แต่ให้ประกอบอาชีพสุจริตไม่ลักทรัพย์ เป็นต้น ก็จะแก้ปัญหาได้^{๔๒}

นายสมชาย เพิ่มชาติ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ การเว้นมิจฉาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางมิชอบ การแสวงหาปัจจัยมาบริโภคในทางมิชอบ คือ การโกง การหลอกลวงเขา และการบีบบังคับเอาทรัพย์สินผู้อื่น การประกอบอาชีพทุจริตเป็นปัญหาสังคม ถ้าไม่แก้ปัญหาดูทุจริตต่างๆ ก็ไม่สามารถจะพัฒนาสังคมได้ การแก้ปัญหาก็คือการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม^{๔๓}

นายรับ ต่างประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียง เว้น

^{๔๐} นายประยูร แ่นประโคน, หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ พระครูสิริศณารักษ์, เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๒} สัมภาษณ์ พระครูสุนทรชัยวัฒน์, เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นายสมหมาย เพิ่มชาติ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

จากมิจฉาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย คือ ลักทรัพย์ คดโกง การหลอกลวงเอาทรัพย์ และการบีบบังคับเอาทรัพย์ผู้อื่น เป็นการประกอบอาชีพทุจริต การประกอบอาชีพทุจริตเป็นปัญหาสังคมมาก การแก้ปัญหาทุจริตต่างๆ ก็คือการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง^{๔๔}

นางวาสนา อุภประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่ผิดประเพณีและกฎหมาย เว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดประเพณีและกฎหมาย คือ ลักทรัพย์ การหลอกลวงเอาทรัพย์ เป็นการประกอบอาชีพทุจริต การประกอบอาชีพทุจริตเป็นปัญหาสังคมปัจจุบัน การจะแก้ปัญหาทุจริตต่างๆ ได้ ก็คือการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดประเพณีและกฎหมาย^{๔๕}

นางนลินธร ชื้อประโคน หมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพสุจริต เป็นคนคิดดี พูดดี ทำดี เว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย คือ ลักทรัพย์ การหลอกลวงเอาทรัพย์ เป็นการประกอบอาชีพทุจริต การประกอบอาชีพทุจริตเป็นปัญหามากในสังคม การแก้ปัญหาทุจริตต่างๆ คือเป็นคนดี คิดดี พูดดี ทำดี การประกอบอาชีพสุจริตก็จะแก้ปัญหาได้^{๔๖}

นางทิพย์วรรณ ปาประโคน หมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนประพฤติดี คิดดี พูดดี ทำดี เว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด คือ ไม่ค้าขายเสพติดให้โทษ โดยเฉพาะยาบ้า เป็นปัญหาสังคม เพราะเป็นการประกอบอาชีพทุจริต ซึ่งเป็นปัญหามากในสังคม การแก้ปัญหาทุจริตต่างๆ ได้ คือเป็นคนดีประกอบอาชีพสุจริตไม่ศีลธรรมและกฎหมายก็จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้^{๔๗}

นางทิพาพร รักษาประโคน หมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่ดีไม่ผิดกฎหมาย และประกอบอาชีพตามที่เราได้เล่าเรียนมา เว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย คือ ประกอบอาชีพไม่ผิดกฎหมาย เช่น ขยายยาบ้า ขายของหนีภาษี เป็นต้น การประกอบอาชีพเหล่านี้เป็นปัญหาครอบครัว

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายรับ ต่างประโคน, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นางวาสนา อุภประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๖} ^{๔๖} สัมภาษณ์ นางนลินธร ชื้อประโคน หมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางทิพย์วรรณ ปาประโคน หมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

และสังคมมาก การแก้ปัญหาอาชีพทุจริตเหล่านี้ คือการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง^{๔๘}

นายน้อย เฮ่ประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ กล่าวว่า แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ ประกอบอาชีพที่ไม่ผิดประเพณีทางพระพุทธศาสนา การเว้นจากมิถิลาชีพ การไม่ประกอบอาชีพทุจริตผิดศีลธรรมและกฎหมาย คือ ลักทรัพย์ คดโกง และการบีบบังคับเอาทรัพย์สินผู้อื่นในทางทุจริต การประกอบอาชีพทุจริตเป็นปัญหาครอบครัวและสังคมมาก การแก้ปัญหาทุจริตต่างๆ คือการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย^{๔๙}

แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ แนวทางการประกอบอาชีพที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่ในหลักจริยธรรม มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตน คือ ผิดศีลธรรมและกฎหมาย ไม่ลักทรัพย์ ปล้นจี้ ชิงทรัพย์ ไม่คดโกง ทำแต่ในสิ่งที่ดี โดยเฉพาะศีลข้อที่ ๒ คือการเว้นมิถิลาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทางมิชอบ การแสวงหาปัจจัยมาบริโภคในทางมิชอบ การโกงการหลอกลวงเขา การประกอบอาชีพที่ผิดประเพณีและกฎหมาย เว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดประเพณีและกฎหมาย คือ ลักทรัพย์ การหลอกลวงเอาทรัพย์สิน เป็นการประกอบอาชีพทุจริต เป็นการเลี้ยงชีพในทางที่ผิดศีลธรรมและกฎหมาย คือประกอบอาชีพไม่ผิดกฎหมาย เช่น ขยายยาบ้า ขยายของหนีภาษี เป็นต้น

๔.๒ สรุป

การประกอบอาชีพในอำเภอประโคนชัยนั้น มีปัญหาหลายอย่าง เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเกิดจากการไม่มีที่ทำกิน เมื่อมีรายได้ไม่พอต่อการครองชีพก็ต้องดิ้นรนเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ต้องไปทำงานต่างถิ่น ทั้งลูกหลานให้คนแก่ปู่ย่าตายายดูแล ครอบครัวถึงขาดความอบอุ่น เด็กๆ ขาดผู้ปกครองดูแลจนกลายเป็นเด็กมีปัญหา ครอบครัวที่พ่อแม่ต้องอยู่ห่างไกลจากลูกๆ จะมีปัญหามากเด็กๆ จะไม่เชื่อฟังปู่ย่าตายายและผู้ใหญ่ที่ตักเตือน มีนิสัยก้าวร้าว หรือมีพฤติกรรมไม่ดีติดยาเสพติด และเด็กบางคนก็เป็นผู้ค้ายาเสพติด (ยาบ้า) ซึ่งเป็นปัญหามากในสังคมปัจจุบัน ในการประกอบอาชีพสิ่งเสพติดสิ่งมีนมนานี้ ก็เป็นมิถิลาอาชีวะ คือ การประกอบอาชีพทุจริต

แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะ คือ แนวทางการประกอบอาชีพที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ตั้งอยู่ในหลักจริยธรรม มีศีล ๕ เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตน การปฏิบัติศีล ๕ โดยเฉพาะข้อทศนาทาน คือ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คดโกง ไม่เบียดเบียนทรัพย์สินผู้อื่นมาเป็นของของตน และ

^{๔๘} สัมภาษณ์ นางทิพาพร รักษาประโคน หมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นายน้อย เฮ่ประโคน หมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์, วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๑.

ไม่ประกอบอาชีพทุจริต คือ ไม่ค้ำขาน้ำเมา ไม่ค้ำขายมนุษย์ ไม่ค้ำขายเพื่อเป็นอาหาร ไม่ค้ำขายอาวุธ และไม่ค้ำขายยาพิษ ก็จะทำให้พุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบแต่สัมมาอาชีพะ คือ การประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดศีลธรรมและกฎหมายก็จะเกิดความสงบสุขสืบไป

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ในบทที่ ๕ เป็นการสรุปบทที่ ๒ บทที่ ๓ และบทที่ ๔ ซึ่งจะสรุปประเด็นที่สำคัญในเรื่องนี้มี ๓ ประเด็น คือ (๑) ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ (๒) หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๓) เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การประกอบอาชีพที่จะทำให้ประสบความสำเร็จนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์อาชีพซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา คือ เว้นจากการประกอบอาชีพทุจริตทุกอย่าง แต่ในสังคมปัจจุบันนี้ มีการประกอบอาชีพทุจริตมากมาย ซึ่งผิดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและกฎหมาย แต่อาชีพบางอย่างผิดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแต่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น ค้าขายของมีนเมา ค้าขายสัตว์ ค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายคัสตราวุธ และค้าขายยาพิษ เป็นต้น

๕.๑.๑ ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ในสังคมไทยมีการประกอบอาชีพมากมายหลายประการ มีทั้งผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย และมีทั้งผิดศีลธรรมแต่ไม่ผิดกฎหมาย ซึ่งปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ก็มีปัญหาในเรื่องนี้เช่นกัน บางคนก็ประกอบอาชีพสุจริต และบางคนก็ประกอบอาชีพทุจริต หรืออาชีพที่เป็นมิฉนวนฉิบา คือ อาชีพค้าขายคัสตราวุธ อาชีพค้าขายสัตว์ อาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ อาชีพค้าขายของมีนเมา อาชีพค้าขายยาพิษ เป็นต้น ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะอาชีพค้าขายที่ประชาชนยอมรับ ๒ อย่าง คือ เช่น คำน้าเมา และค้าขายเนื้อสัตว์ ซึ่งผิดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เพราะสอนให้คนเป็นคนดีและละเว้นจากความชั่วทั้งปวง มีความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่อิจฉาริษยาพยาบาทต่อกัน การปฏิบัติในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นการปลูกฝังให้คนเป็นคนดี และประกอบอาชีพสุจริตเรียกว่า “สัมมาอาชีวะ” ซึ่งเป็นอาชีพที่ควรประกอบในการเลี้ยงชีพของและคนในสังคม

๕.๑.๒ มิฉนวนฉิบา

ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนให้คนเป็นคนดี และละเว้นจากความชั่วทั้งปวง เลี้ยงชีพชอบและประกอบอาชีพสุจริต ไม่ขัดต่อศีลธรรมและกฎหมาย คือ เว้นจากการเลี้ยงชีพโดย

ทางที่ผิด เช่น การโกงเขา หลอกหลวงเขา และไม่ประกอบอาชีพต้องห้าม ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ใน “วินยชาสูตร” ว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรค้าขาย ๕ ประการนี้ เรียกว่า “มิจฉาวณิชา” เป็นการประกอบอาชีพทุจริตและเป็นอาชีพค้าขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพุทธบริษัท ๔ พึงเว้นจากการค้าขายไม่ชอบธรรม ๕ ประการ คือ

๑. **ค้าขายคัสตราวุธ** หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ เช่น คัสตรา อาวุธ หอก ดาบ มีด ปืน ระเบิด และเครื่องดักจับสัตว์

๒. **ค้าขายสัตว์** หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ขายคนโดยการบังคับใช้งานหรือทำงานเยี่ยงทาส และบังคับหญิงหรือขายให้ค่าประเวณี

๓. **ค้าขายเนื้อสัตว์** หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร

๔. **ค้าขายของมีนเมา** หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีเมามาต่าง ๆ เช่น สุรา เปียร์ ไวน์ กระแช่ ยาบ้า ภัยูชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

๕. **ค้าขายยาพิษ** หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่าง ๆ เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ สารพิษ และอุปกรณ์สำหรับทำลายชีวิตสัตว์และแมลงต่าง ๆ

พระพุทธเจ้าทรงห้ามค้าขายอาวุธเพราะว่า การค้าขายอาวุธเป็นเหตุให้ทำความผิดก่อโทษแก่ผู้อื่น เช่น การนำอาวุธไปทำร้ายร่างกายหรือฆ่า ที่ทรงห้ามค้าขายมนุษย์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้มนุษย์หมดอิสราภาพ เช่น ถูกกักขังไว้ใช้แรงงานหรือให้ขายบริการ (ขายตัว) ที่ทรงห้ามค้าขายเนื้อสัตว์ เพราะว่าเป็นเหตุทำให้ต้องฆ่าสัตว์ ที่ทรงห้ามค้าขายของมีนเมา เพราะว่าเป็นเหตุทำให้เกิดความประมาท ที่ทรงห้ามค้าขายยาพิษ เพราะเป็นเหตุให้ทำร้ายหรือฆ่าตนเองและฆ่าผู้อื่น เป็นต้น

การประกอบอาชีพ “มิจฉาวณิชา” หรืออาชีพซื้อขายต้องห้ามทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการประพฤติดีและขัดต่อวัฒนธรรมต่างๆ นั้น มีผลกระทบต่อดัฒนธรรมหลายประการ ซึ่งผลกระทบต่างๆ พอสรุปได้ ๔ ประการ คือ

๑. ส่งผลกระทบทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบของสังคม เพราะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมขึ้นนั้น คนในสังคมบางส่วนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ แต่บางส่วนไม่สามารถปรับตัวได้ จึงนำไปสู่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น และนำไปสู่ความไม่เป็นระเบียบทางสังคม

๒. ส่งผลกระทบทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้น ถ้าหากว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ทำให้คนในสังคมมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ เช่น เกิดมลพิษต่าง ๆ

๓. ส่งผลกระทบทำให้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมในสังคมถูกทอดทิ้ง เพราะสังคมได้รับเอาวัฒนธรรมภายนอกสังคมเข้ามา ทำให้วัฒนธรรมเดิมที่มีอยู่ในสังคมถูกมองข้ามไปไม่เห็นคุณค่า วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่

๔. ส่งผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมบางอย่างของคนในสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงรูปแบบและปริมาณ การก่ออาชญากรรม การหย่าร้าง การย้ายถิ่นฐาน การประท้วง การฆ่าตัวตาย และพฤติกรรมการบริโภค

ในหลักสัมมาอาชีวะการประกอบอาชีพสุจริตนี้ ซึ่งพุทธศาสนิกชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสุขในการอยู่ร่วมกัน เพราะว่ามันสุขโดยทั่วไปแล้วพากันแสวงหาความสุข ความสุขจึงเป็นเป้าหมายใหญ่ของชีวิต ความสุขมีทั้งสุขแบบทางโลกและสุขแบบทางธรรม สุขแบบทางโลกเป็นความสุขของชาวโลก หรือชาวบ้านซึ่งได้แก่พวกคฤหัสถ์หรือฆราวาสจะพึงมี ส่วนสุขแบบทางธรรมเป็นความสุขเกิดจากฌานสมบัติ และภาวะที่ไม่มีกิเลส หรือปราศจากความทุกข์ทางใจ ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะสุขแบบโลกความสุขของคฤหัสถ์ มี ๔ อย่าง คือ

๑. สุขเกิดจากความมีทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนมีโภคทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียร ของตน และได้โดยชอบธรรม

๒. สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือความภูมิใจ เอิบอímใจว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่สาธารณะ

๓. สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือความภูมิใจเอิบอímใจว่า ตนเองนั้นเป็นไทยไม่มีหนี้สินติดค้างใครๆ

๔. สุขเกิดจากความประพัตไม่มีโทษ คือความภูมิใจเอิบอímใจว่าตนมีความประพัตสุจริต ไม่บกพร่องเสียหาย ใครๆ ตีเตียนไม่ได้ทั้งทางกายและทางวาจาใจ

๕.๑.๓ หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า “สัมมาอาชีวะ” หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ การเลี้ยงชีพจัดเป็นความสำคัญอย่างหนึ่งหม่มมนุษย์และหม่มสัตว์ทั้งหลาย ถ้าปราศจากการเลี้ยงชีพชีวิตย่อมดำรงอยู่ไม่ได้ ถ้าการเลี้ยงชีพนั้นผิดเคืองชีวิตย่อมลำบาก หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา มีหลักอยู่ ๓ ประการ คือ (๑) การเลี้ยงชีพชอบทางกาย (๒) การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา และ(๓) การเลี้ยงชีพชอบทางใจ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา สอนให้งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉวนนิชชา คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการเบียดเบียนและการทำลายชีวิต หลักการของสัมมาอาชีวะจะต้องเว้นจากการประกอบอาชีพ ทั้ง ๕ ประการ คือ (๑) สัตถวนิชชา การค้าขายศัสตราอันเป็นเครื่องประหาร เช่น หอก ดาบ ปืน ระเบิด เป็นต้น (๒) สัตตวนิชชา ค้ามนุษย์ (๓) มังสวานิชชา การค้าขายสัตว์มีชีวิต (๔) มัชชวานิชชา การค้าขายสิ่งมีนเมา (๕) วิสวานิชชา การค้าขายยาพิษ

การค้าขายดังกล่าวมานี้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบการทำงานที่ มี

โทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวมด้วย หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจ ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบเชิงลบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้น หลักการเลี้ยงชีวิตชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรมดังกล่าว การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีวิตด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพ และสามัญสำนึกแม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น และของสังคมเป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

๒. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา จัดเป็นกุศลกรรม และเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ (๑) การไม่โกหก หลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสัจจะรักษาความสัตย์ (๒) การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดยุยงให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (๓) การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ (๔) การไม่พูดเพ้อเจ้อเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัย วาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสารไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อนั้น ทำให้ผู้ฟังหลงผิดเข้าใจผิดได้ (๕) การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง (๖) การไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ คือ วาจานั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือ บังคับขู่เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม

๓. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนา การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็น มโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลัก สัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ (๑) การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถ ควบคุมความ โลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผน ดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมายศีลธรรม (๒) การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ การควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายามปองร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตัว ให้มีจิต เมตตาคิดเอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่นอันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย (๓) การไม่คิดเอาเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง

การเลี้ยงชีพชอบทางใจจัดเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นต้นตอให้การ ดำเนินชีวิตภายนอกเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องชอบธรรม เพราะการกระทำภายนอกต่างๆ สืบ เนื่องมาจากภายในจิตใจ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่

สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลใดใจร้ายแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น ถ้าบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี ความสุขย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น เหมือนเงาไปตามตัว ฉะนั้น” กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักการของสัมมาอาชีวะ ด้วยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ทาง วาจา และทางใจ ก็คือการดำเนินชีวิตตามหลักกุศลกรรมบถนั่นเอง หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งการดำเนินชีวิต สุจริตทางกาย ทางวาจาและทางใจ

๕.๑.๔ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

แนวทางปฏิบัติตามสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการนำเอาหลักธรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพสุจริตที่ไม่ผิดต่อศีลธรรมและกฎหมาย ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพชอบ คือ เว้นจากการประกอบอาชีพทุจริต ๕ ประการ คือ (๑) ค้าขายคัสตราวุธ หมายถึง การค้าขายเครื่องประหารต่าง ๆ (๒) ค้าขายสัตว์ หมายถึง การค้าขายมนุษย์ (๓) ค้าขายเนื้อสัตว์ หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ต่างๆ (๔) ค้าขายของมีนเมา หมายถึง การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีเมามาก (๕) ค้าขายยาพิษ หมายถึง การค้าขายวัตถุมีพิษต่างๆ หลักการของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนานั้น คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบมีทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ หลักการ ๓ ประการ คือ

๑. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย ตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ งดเว้นการเลี้ยงชีพในทางที่ไม่สมควร เรียกว่า มิจฉวนิชา คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะส่งเสริมการเบียดเบียน และการทำลายชีวิต

๒. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ การเลี้ยงชีพชอบทางวาจาจัดเป็นกุศลกรรม และเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ

๓. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ ตามหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา เป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ให้การเลี้ยงชีพชอบทางใจเป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ

ที่กล่าวมานี้เป็นการประกอบอาชีพสุจริต ๕ ประการ ในทางพระพุทธศาสนาถือเป็นการประกอบกิจการที่มีโทษ คือ มีโทษต่อผู้อื่นและต่อสังคมส่วนรวม หากอาชีพเหล่านี้เข้าสู่สังคมแล้ว ย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้น พุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ จึงควรยึดหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา

เป็นข้อปฏิบัติในการเลี้ยงชีพตนและครอบครัว เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคนในสังคม

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัยบุรีรัมย์นั้น ซึ่งปัญหาการประกอบอาชีพในปัจจุบันนี้ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมหลายประการ ซึ่งสอดคล้องกันกับ โกศล วงศ์สุวรรณ ได้กล่าวว่า การดำเนินชีวิตมีปัญหามากมาย ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องสภาวะทางสังคมและพฤติกรรมของบุคคลอื่นไม่พึงประสงค์ที่สร้างความสับสนวุ่นวายเดือดร้อนและสร้างความทุกข์ให้กับบุคคลจำนวนมาก สาเหตุเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงและการวางแผนในการพัฒนาสังคม ซึ่งปัญหาสังคมเหล่านี้และรวมไปถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนทั้งหลาย เช่น ปัญหาเบียดเบียน ทำร้ายร่างกายกัน ปัญหาการลักทรัพย์ ปัญหาครอบครัว ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาคอร์ปชั่นในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาสุราและยาเสพติด ผู้คนดื่มสุราของมึนเมามากขึ้น เพราะปัญหาการดื่มสุราในระยะหลังมีแนวโน้มการดื่มสุราในวัยรุ่นชายหญิงมากขึ้น

ในสมัยพุทธกาลนั้นผู้คนมักจะประกอบอาชีพสุจริตเป็นส่วนมาก แต่ในปัจจุบันนี้มีการประกอบอาชีพทุจริตมาก ซึ่งสอดคล้องกันกับ จานงค อติวัฒน์สิทธิ์ ได้กล่าวสรุปการประกอบอาชีพในพระพุทธศาสนาว่า อาชีพที่ไม่เป็นไปเพื่อความทุกข์หรือการเบียดเบียน บุคคลอื่นและเบียดเบียนธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้สูญเสียความสมดุลจนกลายเป็นปัญหาของสังคมจัดได้ว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติหรือเป็นสัมมาอาชีพ เพราะฉะนั้น อาชีพที่เกี่ยวกับการใช้แรงงานเป็นหลัก เช่นกรรมกรหรือเป็นคนรับใช้รับบุคคลอื่นหากทำด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทำด้วยความทุจริต คดโกง ก็ถือได้ว่าเป็นสัมมาอาชีพะสังคมโลกอาจยกย่องอาชีพบางอย่างว่าสูงส่งเหมือนอาชีพอื่นๆ และมีผลพลอยยกย่องผู้ประกอบอาชีพนั้นๆ ว่าสูงกว่าบุคคลที่ประกอบอาชีพอื่นๆ แต่พระพุทธศาสนาปฏิเสธข้อนี้ และยกย่องบุคคลที่ประพฤติดีมีศีลธรรมว่าเป็นคนสูงส่ง เพราะฉะนั้น บุคคลที่ประกอบอาชีพที่สังคมยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูงมีอาชีพบางอย่างที่สังคมอาจยกย่องว่าเป็นอาชีพชั้นสูง

พระพุทธศาสนาตำหนิว่าเป็นมิฉฉาชีพ เช่น อาชีพค้าขายอาวุธ ค้าขายคน ค้าขายสัตว์เป็นเพื่อให้ บุคคลซื้อไปฆ่าเป็นอาหาร ค้าขายน้ำเมา และค้าขายยาพิษ นอกจากนี้พระพุทธศาสนาตำหนิอาชีพ อย่างอื่น ซึ่งเป็นเหตุนำความทุกข์นำความเดือดร้อนมาสู่บุคคลอื่น เช่น การลักขโมย ปล้นสะดม หลอกหลวงเอาทรัพย์ของผู้อื่น เป็นต้น ถ้าประกอบอาชีพเหล่านี้ก็ถือว่าเป็นอาชีพทุจริตในทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น ควรเว้นการประกอบอาชีพทุจริตทุกอย่าง และให้ประกอบอาชีพสุจริตต่างๆโดยการเลี้ยงชีพชอบทางกาย ตามหลักสัมมาอาชีพะในพระพุทธศาสนา คือเว้นการเลี้ยงชีพทางกายในทางไม่ชอบ เรียกว่า มิฉฉาณิชา คือ การเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เพราะส่งเสริมการเบียดเบียน

และการทำลายชีวิต การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักสัมมาอาชีวะ คือการเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ตามหลักสัมมาวาจา เว้นจากวจีทุจริต ๔ และการเลี้ยงชีพชอบทางใจ คือเว้นจากมโนทุจริต ๓ ดังนั้น หลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

งานวิจัย เรื่อง ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นการศึกษาเฉพาะในปัญหาการประกอบอาชีพเท่านั้น ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาหลายประเด็น ซึ่งจะเสนอแนะให้ผู้สนใจที่จะศึกษาเรื่องนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์นั้น ยังมีบางหมู่บ้านและบางคนยังประกอบอาชีพมิฉฉาวฉินชา การประกอบอาชีพทุจริต คือ

๑. อาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ คือ การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ ปลา เพื่อขายให้เขาฆ่าเอาเนื้อมาเป็นอาหาร มีบางส่วนไม่ผิดกฎหมาย เพราะไม่ได้รับอนุญาตจากหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่แล้ว แต่ผิดด้านศีลธรรม

๒. อาชีพค้าขายของมีนเมา คือ การค้าขายสิ่งเสพติดทำให้มีมีนเมาต่าง ๆ เช่น สุรา เบียร์ แต่มีบางส่วนหรือบางคนยังประกอบอาชีพผิดกฎหมาย คือลักลอบค้ายาบ้า กัญชา เฮโรอีน และสิ่งเสพติดต่าง ๆ

ดังนั้น หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเรื่องนี้ คือ หน่วยงานตรวจสอบการค้าขายในระดับอำเภอและจังหวัด และในระดับหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้ค้าขายสิ่งผิดกฎหมายต่างๆ ถ้าควบคุมการประกอบอาชีพทุจริตเหล่านี้ได้ ก็จะทำให้ประโยชน์ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ และในประเทศไทย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเฉพาะเรื่องการประกอบอาชีพตามหลักสัมมาอาชีวะเท่านั้น ยังมีประเด็นที่น่าศึกษาอีกหลายประเด็นด้วยกัน คือ

๑) ศึกษาวิเคราะห์การประกอบอาชีพมิฉฉาวฉินชาตามหลักพุทธธรรมของพุทธศาสนิกชนตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๒) การประยุกต์ใช้หลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (ซีดี-รอม). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

(๑) หนังสือ

กาญจนา วชิรธรรม. สมรสสมรัก. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พีปี่มาเกิดตั้ง, ๒๕๕๖.

แก้ว ชิตตะขบ. ธรรมลีลา. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ฉบับที่ ๑๐๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๒.

————.พุทธธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ. นิตยสารธรรมลีลา ฉบับที่ ๑๔๖ กุมภาพันธ์
นักวิชาการ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ชาย สัญญาวิวัฒน์. สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การบริหารจัดการแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

————.พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

————.ธรรมบัญญัติ (พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม). พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

————.ธรรมบัญญัติ (A CONSTITUTION FOR LIVING). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๘.

————.พุทธธรรม ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

.....พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

.....หลักสูตรอารยชน. ฉบับ ๒ ภาค ไทย-อังกฤษ พิมพ์ครั้งที่ ๗. บุรีรัมย์: เรวัตการพิมพ์, ๒๕๖๐.

พระธรรมกิตติวงศ์. **หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา**. ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: พัสดการพิมพ์, ๒๕๕๔.

พระมหาบุญมี มาลาวิชโร. **พุทธบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธิงค์ ปียอนด์ บุ๊คส์ จำกัด, ๒๕๕๓.

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย. **มงคลชีวิต ๓๘ ประการ ฉบับทางก้าวหน้า**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

สุภรณ์ ลิ้มอารีย์ และ พนม ลิ้มอารีย์. **สามิภรรยาในอุดมคติ**. ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสการพิมพ์, ๒๕๓๖.

วสิน อินทสระ. **หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มхамกุฎราชวิทยาลัย พระนคร, ๒๕๒๕.

สุเทพ สุวีรางกูร. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๑.

.....**สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔.

(๒) รายงานวิจัย

พระศรีคัมภีร์ญาณ. “การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา”. **รายงานการวิจัย** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๓) วิทยานิพนธ์

พระอธิการกิตติ ยุติธโร (ที่รักษา). “การประยุกต์ศีล ๕ เพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของชุมชนสาวะถี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

พระมหาบุญเพียร ปุณณวิริโย (แก้ววงศ์น้อย). “แนวคิดและวิธีการขัดเกลาทางสังคมในสถาบันครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา”.. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระอธิการกิตติ ยุตติธโร (ที่รักษา). “การศึกษาวิเคราะห์กรรมบท ๑๐ ในชาดกโสณวรรค”.

สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

พระครูสุนทรพิพัฒนโกศล (ประจวบ อาทโร). “การบริหารครอบครัวตามหลักทศ ๖”. **วิทยานิพนธ์**

ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระธานี เขมธมโม (จำปา). “ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา”. **ปริญญาพุทธศาสตร**

มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ดารณี กริชชาญชัย. “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจขายส่ง”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร**

มหาบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ธตสิริ นาทอง. “ศึกษาวิเคราะห์บทบาทองค์กรสตรีด้านการแก้ปัญหาด้านสตรีในสังคมไทยปัจจุบัน”.

พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๕๗.

พัฒน์นรี ฉัตรพิสุทธิ. “พุทธธรรมสำหรับผู้ประกอบธุรกิจอสังหาริมทรัพย์”. **ปริญญาพุทธศาสตร**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

สิริโสภา ศุภกุล. “ศึกษาวิเคราะห์หลักสัมมาอาชีวะที่ส่งเสริมจริยธรรมทางการค้าในประเทศไทย”.

ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘.

โสภา ขปิลมณีน. สมบัติ สุพัตชัย และ ประกายรัตน์ สุขุมาลชาติ. **รูปแบบครอบครัวไทยที่พึง**

ปรารถนาในสังคมเมืองในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๔.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

<https://th.wikipedia.org/wiki/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๖๑).

<https://pattarapornt.weebly.com/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑).

<https://sites.google.com/site/karprakxbxachiph/> (เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑).

.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตฯ โทรศัพท์ ๐๘ ๘๕๕๐ ๘๓๕๙
 ที่ ศร ๖๑๔๘.๙/ว ๑๑ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสนาตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาดูแลแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

[Handwritten signature]

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์ปริณีย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๘ ๕๕๕๓

[illegible]

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตฯ โทรศัพท์ ๐๘ ๘๕๘๐ ๘๓๕๙

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๑

วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เจริญพร รศ.วิเชียร ขาบุตรบุณทริก

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขออนุโมทนาในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญไธ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ได้ตรวจสอบแล้วเห็น
ว่ามีเอกสารถูกต้อง
แล้วจึงขอรับการอนุมัติ
ให้ดำเนินการต่อไป
ได้

๑. ๑๑-๑๑
19 ๑๑-๑๑

ภาคผนวก ข.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย (สัมภาษณ์)

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ผู้พิมพ์ พชร ภิรมย์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำเนินการดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปลโย, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

อธิการบดีมหาวิทยาลัย

พชร ภิรมย์

หน้า ๗.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นางณัฏฐพร ชื่นรุ่งโรจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออณุโมนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปลโย, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ณัฏฐพร ชื่นรุ่งโรจน์

ณัฏฐพร

ชื่อนัฏฐพร

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นาย ประยูร แห่งประโคนชัย

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการ
ศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ฉันได้รับสัมภาษณ์
นาย ประยูร แห่งประโคนชัย

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๕๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

นาง กิฬาร ภิขะวงษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ฉันทนา ภิขะวงษ์

กิฬาร ภิขะวงษ์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นาย ธีรพงษ์ ธรรมกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ยื่นให้สัมภาษณ์
นาย ธีรพงษ์ ธรรมกุล

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๓๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

อ.ส.อ. ๕๑๖ เสงี่ยมใจ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเสนอคำสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

นางสาว นงนิจ ๓๕๖๓๖

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอพบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปนโน, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

นางสาว นงนิจ ๓๕๖๓๖

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๕๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย

ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ม.ล. จักรพันธ์ มานะโรจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ท. กสิณ อภิสิทธิ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาดำเนินการดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

อ.กสิณ อภิสิทธิ์
ท. กสิณ อภิสิทธิ์
ท. กสิณ อภิสิทธิ์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๓๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตขอความเห็นชอบประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ผอ. ๕๗๗ ๖๖๖๕๕๕

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ผอ. ๕๗๗ ๖๖๖๕๕๕

๕๗๗ ๖๖๖๕๕๕

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นาย อ้อย กัง ประโคน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ยินยอมให้สัมภาษณ์

อ้อย กังประโคน

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๕๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ชื่นชูชัยกิจ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออโนโมนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ยี่สิบสี่ ให้สัมภาษณ์
ศิริศักดิ์
นาง ศิริศักดิ์ ชื่นชูชัยกิจ
CH

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ผู้ช่วย อำนวยการ เพิ่มชาติ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออุมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑
๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร อ.ดร. ชัย ชื่น อนุศิริวงษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

อ.ดร. ชัย ชื่น อนุศิริวงษ์

อ.ดร. ชื่น อนุศิริวงษ์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร นายอาจหาญ ขามประโคน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ยินดีให้สัมภาษณ์
นายอาจหาญ ขามประโคน
๒.๖ ก.ย. ๒๕๖๑. จ.บร.

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ภานุพันธ์ เอี่ยมศิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออภัยไม่พนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๙๑๐๑๖
รชด ใน สม ๓๓๓๓

๕

นายภานุพันธ์ เอี่ยมศิริ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร เมธวิ น้อยระโธษ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติทางขอขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปลโย, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

วิเศษ นิสิตวิเศษ
Sk
(เมธวิ น้อยระโธษ)

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตสละสิทธิ์การสอบเข้าวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

เรียน/เจริญพร นางชนาธิกา กุศลนิมิต

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออณุโมนทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ฉันทิภา กุศลนิมิต

ชนาธิกา กุศลนิมิต

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๓๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พ.ญ. น. หนู ๑ ๓. ประดิษฐ์ นาม ทศ สิริ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออัญมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญ, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิบาตประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร ผ.น. กิรายุช ไชยอินทร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบูรณ์, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

นายสำรวย ไชยอินทร
ผู้ใหญ่บ้าน ม. /

ผ.น. กิรายุช ไชยอินทร

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พระครูวิมลญาณ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปณฺโณ, ดร.)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ฉันทิให้สัมภาษณ์
พระครูวิมลญาณ

สำนักงานหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ โทรศัพท์ ๐๙ ๓๓๘๔ ๕๕๘๓

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พระอณิการสโรช จชีโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะดิ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๔๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ฉันได้ให้สัมภาษณ์แล้ว
พระอณิการสโรช จชีโร

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัณนิษฐานประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕
นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ
พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มี
ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก
ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุมัติขอคุณล่วงหน้ามา
ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เพื่อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๕๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๙/ว ๒๙

๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเสนอคำสัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออนุโมทนาขอบคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลปลโย, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ ๒๘๑ หมู่ ๑๓ ถนนบุรีรัมย์-ประโคนชัย
ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์
๓๓๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐ ๔๔๖๓ ๗๒๕๖

ที่ ศธ ๖๑๔๘.๔/ว ๒๙

๒๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่สัมภาษณ์ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรียน/เจริญพร พ.อ. อรรถกร ธมฺมณีโร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ (แบบสัมภาษณ์)

ด้วย พระทรงยศ ฉายา ธมฺมทีโป นามสกุล ปุยะติ รหัสประจำตัวนิสิต ๖๐๑๘๒๐๕๐๑๕ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสัมมาอาชีวะของ พุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

เพื่อการนี้ ทางหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต พิจารณาแล้วเห็นสมควรว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการวิจัยนี้ จึงเรียนมาเพื่อขออนุญาตให้ท่านเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ส่วนการติดต่อประสานงานนิสิตจะเป็นผู้ติดต่อประสานงานโดยตรง และขออภัยไม่ทนายขอบคุนล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียน/เจริญพรมมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(พระครูวินัยธรอำนาจ พลบุญโล, ดร.)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

ธนิต ใสสะอาด
พระอรรถกร ธมฺมณีโร

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย
อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเป็นข้อมูลและแนวทางสำหรับผู้วิจัย พุทธศาสนิกชนทั่วไป คณะสงฆ์และพระพุทธรศาสนาโดยภาพรวม เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธรศาสนาได้อย่างถูกต้อง และเป็นแนวทางในการเผยแผ่พระพุทธรศาสนาไปสู่ภาคประชาชน ข้อมูลที่ได้จะแปลผลการวิจัยในภาพรวม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลนี้เป็นความลับ และใช้ประโยชน์เฉพาะในการวิจัยในครั้งนี้เท่านั้น ไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อท่านผู้ให้สัมภาษณ์ หรือบุคคลอื่นแต่ประการใด

พระทรงยศ ธมมทีโป (ปุຍະຕິ)

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพระพุทธรศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศึกษาสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๔ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

คำชี้แจง ให้เติมข้อความลงในช่องว่าง ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

๑.๑ ชื่อ-ฉายา-นามสกุล

ชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี.....พรรษา (เฉพาะพระภิกษุเท่านั้น)

๑.๒ วุฒิการศึกษา

วุฒิทางธรรม นักธรรมชั้น.....เปรียญธรรม.....ประโยค (เฉพาะพระภิกษุเท่านั้น)

สายสามัญ.....อาชีพ.....

ตำแหน่งงาน.....ประสบการณ์การทำงาน.....ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาการประกอบอาชีพของพุทธศาสนิกชน ในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

คำชี้แจง ให้ตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อ โดยแยกเป็นประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์ ดังนี้

๒.๑ ปัญหาการประกอบอาชีพ

๒.๑.๑ ท่านทราบความหมายของปัญหาการประกอบอาชีพว่าเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๒ ท่านคิดว่าการประกอบอาชีพมีกี่อย่าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๓ ท่านคิดว่าปัญหาการประกอบอาชีพมีอะไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๔ ท่านคิดว่าเมื่อเกิดปัญหาการประกอบอาชีพจะมีผลกระทบต่อครอบครัวอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๑.๕ ท่านคิดว่าเมื่อเกิดปัญหาการประกอบอาชีพจะมีผลกระทบต่อสังคมอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการศึกษาหลักสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนาเถรวาท
คำชี้แจง ให้ตอบแบบสัมภาษณ์ให้ครบทุกข้อ โดยแยกเป็นประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์ ดังนี้

๓.๑ หลักสัมมาอาชีวะ

๓.๑.๑ ท่านคิดว่าหลักสัมมาอาชีวะคืออะไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๒ ท่านคิดว่าหลักสัมมาอาชีวะสามารถป้องกันการประกอบทุจริตได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๓ ท่านคิดว่าการประกอบอาชีพทุจริตมีผลเสียอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๔ ท่านคิดว่าการประกอบอาชีพสุจริตมีผลดีอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๕ ท่านคิดว่าหลักสัมมาอาชีวะสามารถช่วยในการประกอบอาชีพสุจริตได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสัมภาษณ์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเสนอแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมาอาชีวะ
ของพุทธศาสนิกชนในตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

๔.๑ แนวทางปฏิบัติตามหลักสัมาอาชีวะ

๔.๑.๑ ท่านคิดว่าแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมาอาชีวะคืออะไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๑.๒ ท่านคิดว่าแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมาอาชีวะสามารถนำไปแก้ปัญหการ
ประกอบอาชีพทุจริตได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๑.๓ ท่านคิดว่าแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมาอาชีวะจะส่งเสริมการประกอบอาชีพ
สุจริต ได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๑.๔ ท่านคิดว่าแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมาอาชีวะจะส่งผลดีต่อครอบครัวอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๑.๕ ท่านคิดว่าแนวทางปฏิบัติตามหลักสัมมาอาชีวะจะส่งผลดีต่อสังคมอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

ขอบพระคุณสำหรับข้อมูลการให้สัมภาษณ์ในครั้งนี้

ภาคผนวก ค

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. รศ.ดร. เอกฉันท จารุเมธีชน

วุฒิการศึกษา

- กศ.บ.(ภาษาไทย-ประวัติศาสตร์),
- อ.ม.(บาลี-สันสกฤต), Ph.D.(Eastern Language-Sanarit)

ตำแหน่ง

- รองศาสตราจารย์, ผู้อำนวยการบัณฑิตวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๒. รศ.วิเชียร ขาบุตรบุญศรี

วุฒิการศึกษา

- ป.ธ. ๘, พ.ม.
- BA(Pale and Buddhist Studies)
- MA(Indian Philosophy and Religion)

ตำแหน่ง

- รองศาสตราจารย์, ประธานหลักสูตร
- มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

๓. ผศ.ดร. วีระชัย ยศโสธร

วุฒิการศึกษา

- พธ.บ.(ปรัชญา) อ.ม.(จริยศาสตร์ศึกษา)
- ป.ร.ด.(ปรัชญา)

ตำแหน่ง

- ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำหลักสูตร
- มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาคผนวก ง

รายนามผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

รายนามผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

๑. พระครูสุนทรชัยวัฒน์ (เจ้าอาวาสวัดกลาง)
๒. พระครูสิริศณานุรักษ์ (เจ้าอาวาสวัดจำปา)
๓. พระอธิการสุวิช วชิโร (เจ้าอาวาสวัดโพธิ์)
๔. พระอธิการสุวิช วชิโร (เจ้าอาวาสวัดโพธิ์)
๕. พระอรรถกร ธรรมธีโร (พระลูกวัด)
๖. นายสำรวย ไชยอินทร์ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑)
๗. นายทูล สนใจ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒)
๘. นายสิริธัญญ์ สวดประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓)
๙. นายรับ ห่วงประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔)
๑๐. นายพนุพันธ์ เอี่ยมสิริ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕)
๑๑. นายอาจ นามประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖)
๑๒. นางพัชรี รักษาประโคน (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗)
๑๓. นายนิธิ ธนารียกุล (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘)
๑๔. นายสมหมาย เพิ่มชาติ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙)
๑๕. นายธีรศักดิ์ ชัยปลัด (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐)
๑๖. นายอ้อย กังประโคน (ปราชญ์ชาวบ้าน)
๑๗. นายมานัด ตรากลาง
๑๘. นายสุเทพ ไมยประโคน
๑๙. นายประยูร แ่นประโคน
๒๐. นางวาสนา อุกประโคน
๒๑. นางนลินธรร ชื้อประโคน
๒๒. นางทิพย์วรรณ ปาประโคน
๒๓. นางทิพาพร รักษาประโคน
๒๔. นายน้อย เฮ่ประโคน
๒๕. นายแพง ตรากลาง

ภาคผนวก จ
ภาพบรรยากาศสัมมนา

พระครูสิริคุณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

พระครูสุทธสีโลภาส เจ้าอาวาสวัดแจ้ง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

พระครูสุนทรชัยวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดกลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์

พระอธิการสุวิทย์ วชิโร เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ ตำบลประโคนชัย อำเภอบางบาล จังหวัดบุรีรัมย์

พระอรรถกร ฐมธัมมโร ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายสำราญ ไชยอินทร์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายทูล สนใจ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นางชญาณิศา กุลนิษฐ์ภา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายรับ ต่างประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายภานุพันธ์ เอี่ยมศิริ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายอาจหาญ ขามประโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลประโคนชัย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นางพัชรี รักชะโคน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลประโคนชัย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายนิธิ ธนาริกุล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายสมชาย เพิ่มชาติ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายชีรศักดิ์ ชัยปลัด ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐ ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายสุเทพ ไมายประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายอ้อย กังประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอบัวชุม จังหวัดบุรีรัมย์

นายประยูร แก่กังประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอบัวชุม จังหวัดบุรีรัมย์

นายมานัด ตรากลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายแพง ตรากลาง ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นางวาสนา อุภประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายทิพาพร รักษาประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นางทิพย์วรรณ ปาประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภoprะโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นางนลินธร ชื้อประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภoprะโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายน้อย เฮ่ประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

นายน้อย เฮ่ประโคน ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	: พระทรงยศ ธมมทีโป (ปุยะติ)
เกิด	: วันจันทร์ที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๒
ภูมิลำเนาปัจจุบัน	: ๒๒ หมู่ ๘ หมู่บ้านประโคนชัย ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
การศึกษา	: พ.ศ. ๒๕๖๐ จบปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) วิทยาลัยสงฆ์ บุรีรัมย์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อุปสมบท	: พ.ศ. ๒๕๕๓ ณ วัดชัยมงคล หมู่บ้านประโคนชัย ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์
ปีที่เข้าศึกษา	: ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐
ปีสำเร็จการศึกษา	: - มีนาคม ๒๕๖๒
ปัจจุบัน	: สังกัดอยู่วัดชัยมงคล หมู่บ้านประโคนชัย ตำบลประโคนชัย อำเภอ ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์